

■ Cumhuriyet'in başkenti ve daha genel çerçevede Cumhuriyet'in 100 yılda ürettiği mimarlık ve kent mekânı nasıl değerlendirilebilir? Cumhuriyet değerleri ile toplumsal gerilimler, doğal afetler, vb siyasi, ekonomik ve kültürel sorunları göz önünde bulundurularak ikinci yüzyılda nasıl bir mimarlık ve kent mekânı öngörülebilir?

3

■ "Başkent Ankara'nın, dolayısıyla Cumhuriyet'in yeni bir hikâyeye ihtiyacı var!" [...] Herhangi bir hikâyeye değil, toplumsal mutabakatla, dolayısıyla kolektif iradeyle kotarılmış hikâye(leri) yazmak ve/veya doğrudan icra etmek gerekiyor.

49

■ [...] ideal olan, [...] kentsel palimpsest dediğimiz çok katmanlı kentin barış içinde bir arada yaşayabilecek hale getirildiği bir kentsel politika. Bu sadece mimari, şehir planı, anıt, abide, kalıntı gibi unsurlar için geçerli değil, insan malzemesi olarak da barış içinde bir arada yaşayabilecek bir kentsel palimpsest [...]

62

dosya 54

TMMOB MİMARLAR ODASI ANKARA ŞUBESİ

2024

Cumhuriyet'in ve Başkentin 100 yılının ardından

3 ÖNSÖZ
CUMHURİYET'İN VE BAŞKENT ANKARA'NIN
100 YILININ ARDINDAN:
UMUDUN MEKÂNLARINI YENİDEN KURMAK İÇİN
EDİTÖRLER: T. ELVAN ALTAN, YİĞİT ACAR

DEĞERLENDİRMELER VE ÖNGÖRÜLER

8 MİMARLAR ODASI ANKARA ŞUBESİ
YÖNETİM KURULU BAŞKANI

12 MİMARLAR ODASI ANKARA ŞUBESİ
GEÇMİŞ DÖNEM YÖNETİCİLERİ

23 MİMARLIK ÖRGÜTLERİNİN YÖNETİCİLERİ

30 MİMARLIK OKULLARININ YÖNETİCİLERİ

46 MİMARLAR ODASI ANKARA ŞUBESİ
47. DÖNEM YAYIN KURULU ÜYELERİ

58 YUVARLAK MASA TOPLANTISI

İÇİNDEKİLER

DOSYA 54: CUMHURİYET'İN VE BAŞKENTİN 100 YILININ ARDINDAN

Dosya Editörleri: T. Elvan Altan, Yiğit Acar

ÖNSÖZ.....3

CUMHURİYET'İN VE BAŞKENT ANKARA'NIN 100 YILININ ARDINDAN:

UMUDUN MEKÂNLARINI YENİDEN KURMAK İÇİN

T. Elvan Altan, Yiğit Acar

DEĞERLENDİRMELER VE ÖNGÖRÜLER

Mimarlar Odası Ankara Şubesi Yönetim Kurulu Başkanı.....8

Tezcan Karakuş Candan

Mimarlar Odası Ankara Şubesi Geçmiş Dönem Yöneticileri.....12

Ertuğrul Özakdemir, İrem Altan (Acaroğlu), Mehmet Kibar, M. Tevfik Gürsu,

Fatih Söylar, Nuray Bayraktar, H. Ali Ulusoy, Ali Hakkan

Mimarlık Örgütlerinin Yöneticileri.....23

Esin Boyacıoğlu, Ali Osman Öztürk, Özgün Özçakır, Nilüfer Baturayoğlu Yöney

Mimarlık Okullarının Yöneticileri.....30

Şeyda Emekçi, Sevgi Lökçe, Cüneyt Kurtay, Burcu Şenyapılı Özcan,

Zehra Gediz Urak ve Aslı Er Akan, İdil Ayçam, Cânâ Bilsel, Onur Yüncü, Nur Çağlar

Mimarlar Odası Ankara Şubesi 47. Dönem Yayın Kurulu Üyeleri.....46

Yonca Hürol, Güven Arif Sargın, Nihal Evirgen

YUVARLAK MASA TOPLANTISI.....58

Attila Aytekin, Olgu Çalışkan, Ersan Ocak, Funda Şenol, Besim Can Zırh

CUMHURİYET'İN VE BAŞKENT ANKARA'NIN 100 YILININ ARDINDAN:
UMUDUN MEKÂNLARINI YENİDEN KURMAK İÇİN

Dosya Editörleri:

T. Elvan Altan, Prof. Dr., ODTÜ Mimarlık Bölümü,
Mimarlar Odası Ankara Şubesi 47. Dönem Yayın Kurulu Üyesi
Yiğit Acar, Dr., Öğretim Görevlisi, Bilkent Üniversitesi Mimarlık Bölümü
Mimarlar Odası Ankara Şubesi 47. Dönem Yayın Kurulu Üyesi

"Cumhuriyet'in ve Başkent Ankara'nın 100 yılının ardından" temalı bu Dosya sayısı, Türkiye Cumhuriyeti ve başkent Ankara'nın mimarlık ve kent mekânının geçen yüzyılının değerlendirmeleri ile önümüzdeki yüzyılının öngörülerine ayrıldı. Bu sayı, ülkemiz ve kentimiz için bu çok önemli dönüm noktasında, ürettiğimiz ve yaşadığımız mekânın muhasebesini aşağıdaki iki soru çerçevesinde yapmaya davet ediyor:

- 1) Cumhuriyet'in **başkenti** ve daha genel çerçevede Cumhuriyet'in 100 yılda ürettiği **mimarlık ve kent mekânı** nasıl değerlendirilebilir?
- 2) **Cumhuriyet değerleri** ile toplumsal gerilimler, doğal afetler, vb. siyasi, ekonomik ve kültürel sorunları göz önünde bulundurularak **ikinci yüzyılda nasıl bir mimarlık ve kent mekânı** öngörülebilir?

Mimarlar Odası Ankara Şubesi'nin yayını olan Dosya'nın bu özel sayısında özel olarak Şube'nin ve aynı zamanda Ankara'daki diğer meslek kurumlarının bakış açılarının derlenmesinin, Cumhuriyet'in ve başkent Ankara'nın 100 yılı ve geleceği hakkındaki "değerlendirme ve öngörü" yazıları için tanımladığımız geniş çerçevenin odağını tanımlayabileceğini düşündük. Genel olarak Cumhuriyet dönemi mimarlığının ve özel olarak da başkent Ankara'nın mimarlığının, meslek alanının temsilcilerinin başkent Ankara'dan bakıldığında şekillenen görüşlerinin, hedeflediğimiz eleştirel ve yönlendirici bakışı sunacağına inanıyoruz.

Bu sayı, Mimarlar Odası Ankara Şubesi 47. Dönem Yönetim Kurulu Başkanı'nın yazısıyla başlıyor ve önceki dönemlerden yedi şube başkanının yazılarıyla devam ederek, Oda yönetimlerinin bakış açısının geçmişten bugüne uzanan izleğini okuyucuya sunuyor. Ardından, ilk mimarlık örgütü olan Mimarlar Derneği 1927 ile 1980'lerden beri serbest çalışan mimarların örgütü olan Türk Serbest Mimarlar Derneği'nin başkanlarının yanı sıra Ankara kent mekânının korunması süreçlerinde etkin rol alan Koruma ve Restorasyon Uzmanları Derneği (KORDER) ile docomomo_tr Ulusal Çalışma Grubu temsilcilerinin yazıları yer alıyor. Ankara'da eğitim veren toplam dokuz Mimarlık Bölümü'nün ve/veya fakültelerinin yöneticilerinin değerlendirmeleriyle devam eden yazılar, Ankara Şubesi'nin 47. Dönem Yayın Kurulu üyelerinin katkılarıyla sona eriyor.

dosya

TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi adına
Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü
Tezcan Karakuş Candan

YAYIN KURULU
**Yiğit Acar, T. Elvan Altan,
Bülent Batuman, Adile Nuray Bayraktar,
Neşe Gurallar, Yonca Hürol,
T. Gül Köksal, Güven Arif Sargın**

Dosya Editörleri
T. Elvan Altan, Yiğit Acar

Yayına Hazırlayan
Yasemin Malkoç

Kapak Tasarım ve Uygulama
Yasemin Malkoç

Konur Sokak No:4/3 Kızılay Ankara
Telefon: 0312 417 86 65 Fax: 0312 417 18 04
e-posta: info@mimarlarodasiankara.org
http://www.mimarlarodasiankara.org

ISSN 1309-0704

TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi
tarafından yılda üç kez yayımlanmaktadır.
500 adet basılmıştır. Burada yer alan yazıların
içeriğinin sorumluluğu yazarına aittir.
Kaynak gösterilmek koşuluyla alıntı yapılabilir.
Baskı tarihi: Şubat 2024

Baskı
Desen Ofset A. Ş.
Birlik Mah. 448. Cad. 476.Sok. No: 2 Çankaya/Ankara
Telefon: 0 312 496 43 43 (pbx)
info@desenofset.com.tr

Bu sayının Cumhuriyet döneminin ve Ankara'nın mimarlık üretimini değerlendiren ve öngörülerini sunan yazılardan oluşan ana kısmı, yapılar ve mimarları üzerinden bir yorum sunmuyor; mimarlık ve kent mekânı daha genel ve çok yönlü bir bağlamsal çerçevede tartışılıyor. Bu geniş kapsamlı yazılara eşlik eden görseller ise, Mimarlar Odası'nın 1988 yılından bu yana iki yılda bir verdiği "Ulusal Mimarlık Ödülleri"nde¹ Yapı ve Proje Dalı'nda ödül almış olan Ankara'daki 11 yapı ile Mimar Sinan Büyük Ödülü almış 13 mimarın Ankara'daki işlerinden editörler olarak belirlediğimiz 39 yapıdan oluşuyor. Mimarlar Odası'nın Ankara'nın 100 yıllık Cumhuriyet dönemi mimarlığını nasıl değerlendirdiğini toplam 50 yapı ile temsil eden bu seçkinin, dönem mimarlığını yorumlayan yazılara kronolojik sırayla eşlik ederek yapılan tartışmaları destekleyeceğini umuyoruz.²

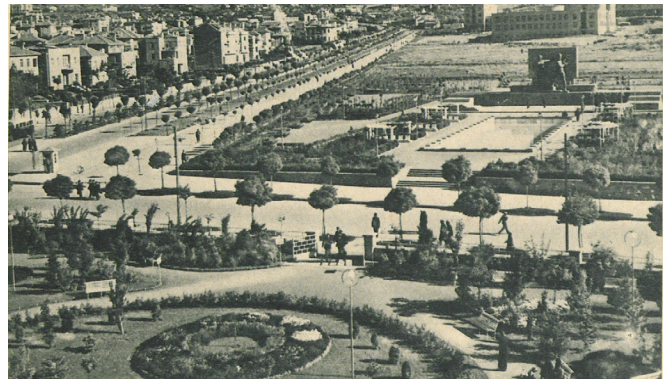
Ankara mimarlık ortamının temsilcilerinin görüşlerini sunan yazıların ardından, mimarlık meslek alanının dışından ancak kent üzerine çalışmakta olan araştırmacıların Cumhuriyet'in ve başkentin 100 yılı ve geleceği hakkında farklı bakış açılarıyla şekillenen "değerlendirme ve öngörü"lerini paylaştıkları yuvarlak masa toplantısının kayıtları *Dosya*'nın son kısmını oluşturuyor.

Birbirlerinden habersiz yazılmış yirmi beş yazı ve doğaçlama yapılmış üç saatlik söyleşinin detaylarında izlendiği üzere, her biri kariyerleriyle ve üstlendikleri görevlerle Cumhuriyet Türkiye'si'ne katkı sağlamış yazarların ve tartışmacıların sadece mesleki ve akademik görüşlerine değil kişisel hatıralarına da dayanan eleştiri ve temennileri Cumhuriyet'in ve başkentin 100 yılını değerlendirmek ve geleceğini yönlendirmek üzere önemli veriler sunuyor. Otuzdan fazla meslek insanı ve düşünürün sözleri bir araya geldiğinde karşımıza çıkan resim, Cumhuriyet'in başarılarına duyulan hayranlık ile yüzyıl boyunca deneyimlenen süreçler sonunda günümüzde ulaşılan sorunların yarattığı hayal kırıklıkları arasında şekil değiştiriyor. Yapılan yorumlarda Cumhuriyet'in kuruluşuyla ivmelenen modernleşme ve çağdaşlaşma hedefinin kentleşme sürecini planlama pratiği ile bütüncül bir gelişme olarak ele aldığı dönem, ekonomik ve politik rantı önceleyen pratiklerin oluşturduğu güncel mimarlık ve kent bağlamı ile karşılaştırılıyor; bir yandan rant hedefli, diğer yandan göç ve deprem benzeri zorlayıcı yıkım ve dönüşümlerle belleğini hızla kaybeden güncel kentsel mekânın özgün değerleri korunarak sağlıklı ve sürdürülebilir yaşam alanları oluşturulması gereği vurgulanıyor.

Başkent Ankara, hem Cumhuriyet'in ilanıyla özdeşleşen hem de Cumhuriyet dönemi boyunca hızla büyüyerek dönüşen kimliğiyle, yapılan olumlu ve olumsuz değerlendirmeler için en önemli örneği oluşturuyor aslında. Ankara'nın Cumhuriyet'in ilk dönemlerinden itibaren Ulus tarihi kent merkezinde (Görsel 1) ve planlanan Kızılay kent merkezinde (Görsel 2) gelişen yapı ve açık alanları, bir yandan yeni yönetimin idari işlevlerine, diğer yandan da yeni başkentin büyüyen nüfusunun barınma ve diğer gündelik ihtiyaçlarına mekân sağlamıştır. Erken Cumhuriyet döneminden itibaren dinlenme ve spor alanlarıyla gelişen ve daha sonra Atatürk Kültür Merkezi Alanı olarak isimlendirilen bölge (Görsel 3), başkentlilerin önemli dinlenme mekânlarından bir diğerini o dönemde kentin sınırlarında oluşturan Atatürk Orman Çiftliği bölgesi (Görsel 4) ya da artan kent nüfusunda önemli bir oranı oluşturan bürokratlar için lojman olarak inşa edilen Saraçoğ-

Görsel 1. Ulus Tarihi Kent Merkezi - Birinci Meclis Binası, Hasip Bey, 1915-1920; Atatürk Heykeli / Zafer Anıtı, Heinrich Krippel, 1927. Kaynak: Koç Üniversitesi Dijital Koleksiyonlar. Mimarlar Odası Ankara Şubesi KENT GÜNDEMİ'nden: "[Bu alanda] kentin kültürel mirasını dışlayan ve ranta dayalı çözümler düşünülmemelidir. Ulus Tarihi Kent Merkezi'nin, kentin belleğini oluşturan ve gelecek kuşaklara korunarak aktarılması gereken kültürel ve tarihi miras niteliği halen geçerlidir." (www.mimarlarodasiankara.org/index.php?Did=1475)

Görsel 2. Kızılay Kent Merkezi - Güven Park ve Güven Anıtı, Anton Hana ve Joseph Thorak, 1934-1935; Hükümet Mahallesi, çoğu Clemens Holzmeister'in tasarımı olan bakanlık binaları, 1930'lar. Kaynak: Koç Üniversitesi Dijital Koleksiyonlar. Mimarlar Odası Ankara Şubesi KENT GÜNDEMİ'nden: "'Kızılay', kentin en önemli bir araya gelme, yaşama, temsil ve paylaşım mekânı olarak hepimiz için oldukça önemli bir kentsel alan. Ancak Kızılay bugün bir kent merkezinde olması gereken özellikleri yeterince taşıyor ve pek çok sorun yaşıyor." (www.mimarlarodasiankara.org/index.php?Did=95)

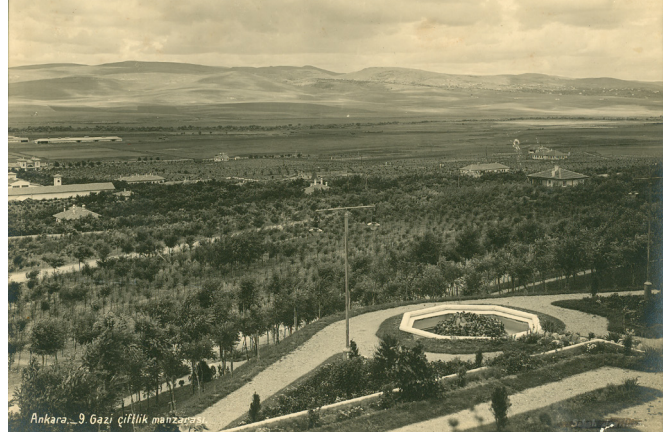

Görsel 3. Atatürk Kültür Merkezi Alanı - Hipodrom ve 19 Mayıs Stadyumu, Paolo Vietti-Violi, 1933; Gençlik Parkı, Theo Leveau, 1936.

Kaynak: Koç Üniversitesi Dijital Koleksiyonlar.

Mimarlar Odası Ankara Şubesi KENT GÜNDEMİ'nden: "Belirlenen proje alanlarında, kentin kültürel mirasını dışlayan ve ranta AKM Alanı, Başkent Ankara'nın en önemli kentsel bölgelerinden bir tanesi olarak değerlendirilmiş ve bir bütün olarak ele alınması yönündeki görüşle birlikte, kültür, sanat ve rekreasyon etkinliklerine ev sahipliği yapacak bir biçimde programlandırılmıştır."

(www.mimarlarodasiansankara.org/index.php?Did=2110)

Görsel 4. Atatürk Orman Çiftliği, Hermann Jansen ve Ernst A. Egli, 1925-1938. Kaynak: VEKAM Arşivi.

Mimarlar Odası Ankara Şubesi KENT GÜNDEMİ'nden: "Mustafa Kemal tarafından satın alınan 20 bin dekar arazi üzerinde 'Orman Çiftliği' adıyla 1925 yılında kurulmuştur. 1925-1937 yılları arasında yeni arazilerin alınması ile 52 bin dekar yüzölçümüne ulaşan Çiftlik, 11 Haziran 1937 tarihinde Atatürk'ün yazmış olduğu vasiyet mektubu ile T.C. Hazinesine hibe ve emanet edilmiştir."

(www.mimarlarodasiansankara.org/index.php?Did=4973)

lu Mahallesi (Görsel 5) gibi alanlar, Ankara'nın başkent olarak planlı gelişmesinin hala hayranlık uyandıran adımlarını oluşturmuştur. Bu mekânlar, Anıtkabir'le (Görsel 6) birlikte, erken Cumhuriyet dönemi Ankara'sını temsil eden yapı ve alanları içermektedir.

Bu yapı ve alanların, Mimarlar Odası Ankara Şubesi'nin kent mücadelesi gündeminden izleyebildiğimiz üzere, özgün değerlerini kaybedecek şekilde dönüşmüş olmaları ve hatta bazılarının bu süreçte kaybedilmiş olması, kentin diğer bölgelerinde de deneyimlenen ve toplumsal yaşamı olumsuz yönde etkileyen benzer müdahaleleri örneklemektedir. Yirminci yüzyıl ortasında başlayıp yirmi birinci yüzyıl dönümünde hızlanan bu olumsuz tablonun işaret ettiği hayal kırıklığı, Şube'nin ve Ankara'daki diğer meslek kurumlarının temsilcilerinin bu sayıda paylaşılan yorumlarında da ortaya çıkmaktadır. Öte yandan, hayal kırıklığını aşmak ve Cumhuriyet'in toplumsal ve kentsel alanda elde ettiği başarılarından öğrenerek değerlerini geleceğe taşımak için Ankara'nın örnek olma rolünü yeniden üstlenerek "umut kenti"ne dönüşmesi; umudu canlı tutmak için de kent yaşamının mekânlarına sahip çıkıp olumsuzluklara karşı birlikte tavır alarak kamusal alanın korunması için ortak mücadelenin sürdürülmesi gerekli görülmektedir. Meslek alanı dışından farklı bakış açılarının tartışıldığı yuvarlak masa toplantısında da önemle vurgulandığı üzere, ortak mücadelenin başarısı da Cumhuriyet'i inşa eden kültürel, etnik ve sınıfsal bileşenlerin kuracakları birlikteliklerin gerçek çoğulluğu barındırabilecek şekilde güçlenmesiyle mümkün olabileceği unutulmamalıdır.

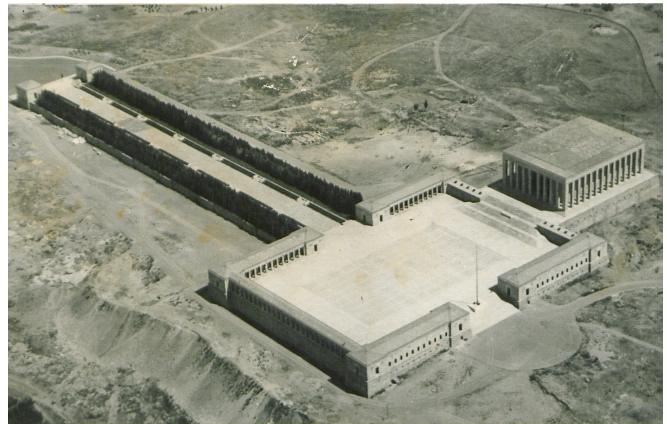

Görsel 5. Saraçoğlu Mahallesi, Paul Bonatz, 1944-46.

Kaynak: SALT Araştırma.

Mimarlar Odası Ankara Şubesi KENT GÜNDEMİ'nden: "Cumhuriyet'in ilk toplu konut alanı Saraçoğlu Mahallesi her bir ağacı, binaları ve alanı ile tescilli kültür varlığıdır."

(www.mimarlarodasiansankara.org/index.php?Did=12164)

Görsel 6. Anıtkabir, Emin Onat ve Orhan Arda, 1938.

Kaynak: Koç Üniversitesi Dijital Koleksiyonlar.

"Anıtkabir'in anıtsal, tarihsel, simgesel ve özgünlük değeri tartışmasızdır." (www.mimarlarodasiansankara.org/index.php?Did=7839)

NOTLAR

¹ Bkz.: <http://www.mo.org.tr/ulusalsergi/index.cfm?sayfa=kategori>

² Mimarlar Odası Ankara Şubesi'nde mimarlık kültürünün belgelenmesi ve kent hafızası oluşturulabilmesi amacıyla 2003 yılında başlatılan ve 1923-1973 yıllarını, yani Cumhuriyet'in ilk 50 yılını kapsayan bir envanterin oluşturulduğu; bu envanterden yapılan bir derlemenin de sergisinin ve kataloğunun hazırlandığı Bina Kimlikleri çalışmasının içeriğinin 100 yıllık dönemi tamamlamak üzere geliştirilmesi için bu sayıda yazılara eşlik eden yapı seçki bir ilk adım olması olacaktır. Bkz.: <http://www.mimarlarodasiankara.org/binakimlikleri>.

DEĞERLENDİRMELER VE ÖNGÖRÜLER

Mimarlar Odası Ankara Şubesi Yönetim Kurulu Başkanı
Tezcan Karakuş Candan

Mimarlar Odası Ankara Şubesi Geçmiş Dönem Yöneticileri
**Ertuğrul Özakdemir, İrem Altan (Acaroğlu), Mehmet Kibar,
M. Tefvik Gürsu, Fatih Söyler, Nuray Bayraktar,
H. Ali Ulusoy, Ali Hakkan**

Mimarlık Örgütlerinin Yöneticileri
**Esin Boyacıoğlu, Ali Osman Öztürk,
Özgün Özçakır, Nilüfer Baturayoğlu Yöney**

Mimarlık Okullarının Yöneticileri
**Şeyda Emekçi, Sevgi Lökçe, Cüneyt Kurtay,
Burcu Şenyapılı Özcan, Zehra Gediz Urak ve Aslı Er Akan,
İdil Ayçam, Cânâ Bilsel, Onur Yüncü, Nur Çağlar**

Mimarlar Odası Ankara Şubesi 47. Dönem Yayın Kurulu Üyeleri
Yonca Hürol, Güven Arif Sargın, Nihal Evirgen

MİMARLAR ODASI ANKARA ŞUBESİ

Tezcan Karakuş Candan

43.-47. Dönemler Yönetim Kurulu Başkanı

REJİMİN TEMSİLİ OLARAK BAŞKENT

Katmanlı yapısı ile birlikte çok kültürlülüğü bağrında taşıyan yaşlı bilge bir kenttir Ankara. Her dönemde biriktirdiği kültürleri birbiri üzerine eklenerek yeniden yaşam bulan; yıkılan, yanan ve yeniden ayağa kalkan tarihsel varoluşun kentidir aynı zamanda. Hititler, Frigler, Lidyalılar, Persler, Galatlar, Roma İmparatorluğu, Bizans yönetimi, Selçuklu egemenliği, Moğol istilası, Ahilik, Osmanlı egemenliğini görmüş geçirmiş bir kent olarak Cumhuriyet'in başkenti olarak taçlandırılmıştır. Ankara tarihsel zenginliğini bu çok dilli, çok dinli kültürlerin varlığı ile pekiştirmiştir.

Ankara birçok kez isim değiştirmiştir. *Ankya*'dan başlayan Ankara ile sonlanan isim yolculuğu Cumhuriyet'e demir atarak kalıcılaştırmıştır. Çoklu kültürel katmanlarıyla ve Cumhuriyet'in ilanı ile yeni kurulan rejimin ulus-devlet inşa sürecinin en önemli mekânsallığı olarak, dünyada tasarlanmış dört başkentten birisidir Ankara.

Fiili Başkentlik

Mustafa Kemal Atatürk'ün 27 Aralık 1919'da Heyet-i Temsiliye'yle birlikte Ankara'ya gelmesiyle, Ankara Millî Mücadele'nin karargâhı olur ve kurulacak devlet için fiili başkentliği başlar. O yılların 20 bin nüfusu tarihi kent merkezi Ulus ve Ankara Kalesi çevresinde yerleşik durumdadır. 1920 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin kurulması bağımsızlık mücadelesinin merkezi olan kent, Ankara Garı'ndaki direksiyon binası, karargâh tepe, Çoban Mektebi, Ziraat Mektebi, vb. kültürel katmanlarını gösteren mekânları ile 1923 yılına kadar cepheyi örgütleme işlevini üstlenir. Cumhuriyet'in ilanından 16 gün önce, 13 Ekim 1923'te başkent ilan edilmesiyle, 29 Ekim'de kurulacak rejimin resmi başkentliği görevi başlar.

İstanbul-Ankara tartışmaları

Ankara'nın başkent olması ile İstanbul-Ankara tartışmaları alevlenir. Ankara'nın geçici başkent olacağına inananların safına İstanbul'da bulunan elçiliklerin de katılması ve Osmanlı döneminde başkentin Anadolu'ya taşınması tartışmasını açan devletlerin, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması

Görsel 1. 1927, Ankara Palas, **Kemalettin Bey** - Mimarlar Odası Ulusal Mimarlık Ödülleri Anma Programı (2006).
Kaynak: www.mo.org.tr/ulusalsergi

ile birlikte Anadolu'daki bir başkente direnç göstermeleri ile bu tartışma daha da büyür. Elçiliklerin Ankara'ya taşınmama konusundaki dirençleri zaman içerisinde kırılacak; diplomatik süreçlerle verilen notalar yerini bulacak ve tüm elçilikler direnişten vazgeçerek Ankara'ya taşınmak zorunda kalacaklardır. Bütün tartışmalara karşı Mustafa Kemal inançla devrimin başkentini savunur. Atatürk, *"İstanbul'daki kafasızları bir tarafa bırak, şu gözle görülecek ve elle tutulacak kadar aşikâr olan hakikati kendi arkadaşlarıma dahi anlatamadım... O kadar söyledim, yahu şerait içinde kabil değil, İstanbul'da meclis olmaz; memleket bizim değil mi, onu en emin gördüğümüz noktada kurmak bizim hakkımız değil mi?"* derken aslında bir gerçekliğin altını kalın çizgilerle çiziyordu. "Memleket bizim değil mi?" sözlerinin arkasında, milli mücadeleyi verenlerin kararlılığı ve bu ruhun ülkeye hâkim olduğu yatıyor¹ ve Ankara'nın başkent oluşunu eleştirenlerin milli mücadeleye mesafesine vurgu yapılıyordu. İstanbul saltanatın kenti idi. Köşe yazarlarının Ankara'nın çöl olduğu ve zenginliği olmadığına ilişkin yazılarına Atatürk ustalıkla cevap verir: ***"Evet Ankara bir çöl, biz o çölden vaha yaratacağız; evet, sizin söylediğiniz gibi bir zenginliği yok, ama onun en büyük zenginliği millet iradesidir"*** diyerek Ankara'yı savunuyordu.

Daha o günlerde başlayan İstanbul-Ankara tartışmaları zaman zaman alevlenecek ve bu derin tarihsel çatışma, siyasetin her alanında bu iki kentin politikalarını ve yaşama bakışlarını karşı karşıya getirecek tavır alışlarla 100 yıllık süreç içerisinde bugünlere kadar taşınacaktı. Saltanatın başkenti ile direnişin başkenti arasındaki çatışma, siyasal, sosyal ve ekonomik süreçleri de barındırarak hiç bitmeyecek; Cumhuriyet'in kuruluşunu ve Ankara'nın başkentliğini sindiremeyenler, buldukları her fırsatta bunu ifade edecek ve rejimle hesaplaşacaklardır.

Cumhuriyet'in Devrim Yolu ve Başkentin Kurumsallaşması

Ankara'nın başkentliği ve başkentin mekânsallığı bu yüzden her dönemde devrimle karşı devrimin hikayesini içerisinde barındırır ve mekân üzerinden okunmasına olanak verir. 1924 Lörcher ve 1932 Jansen planları ile devrimin nakış nakış işlendiği bir planlama, devrimlerin mekânsallıklarını barındıran yapılaşma kültürü, Cumhuriyet'in devrim yolu olarak tanımladığımız Ulus'tan Çankaya'ya uzanan Atatürk Bulvarı üzerindeki mekânsal şekilleniş ile Cumhuriyet ideolojisini simgeler. Cumhuriyet'le birlikte bir

şantiyeye dönüşen Ankara'da, Ulus tarihi kent merkezinde, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçişi ifadelendiren mimari şekilleniş bir arada hissedilir. Ziraat Bankası, İş Bankası, Osmanlı Bankası, Merkez Bankası, Ankara Palas, Sümerbank, Osmanlı Bankası, Emlak Eytam Bankası binaları ile Cumhuriyet ekonomisinin en büyük sermayesinin iktisadi bağımsızlık olduğunu ve geçmişten gelen birikimleri göz ardı etmediğini mekândan okuruz. Yenışehir ve Çankaya'ya doğru yönelidikçe, sade ve modern mimarlığın izleri ile birlikte şekillenen yapıları görürüz. Kamusal alanlar; kültür sanat, eğitim ve bakanlık yapıları ile anıtlarda Cumhuriyet'in modern bakışının izlerini mekândan hissederiz. Ulus'tan Çankaya'ya uzanan yolun ana omurgasında Sıhhiye bölgesinde bulunan Sağlık Bakanlığı binası ve çevresindeki sağlık yapıları, "hasta adam" Osmanlı'dan sağlıklı toplum Cumhuriyet'e geçişi simgeler. Devletin idari yapılarının Çankaya'ya doğru yerleşmesiyle Ulus'tan yeni meclis yerleşkesine uzanan kuruluş hikayesi, "Egemenlik Kayıtsız Şartsız Milletindir" şiarını meclisten Çankaya Köşkü'ne taşır; elçilik yapılarının yine bu aksta dizilişi ise devletin temsiliyetinin mekânsal ifadesidir. Bu yol Çankaya Köşkü'ne çıkarken Cumhurbaşkanının kuruluş hikayesini okuduğu, halkıyla buluştuğu kent demokrasisini ifade eder. Atatürk'ün vefatı ile, Ankara da Jansen planının ranttan azade şekilde uygulanmasında karşı duruş gösteren en büyük dayanağını kaybeder; Jansen da plan sürecinin uygulanması görevinden ayrılır.

Görsel 2. 1927, İkinci Vakıf Hanı, **Kemalettin Bey** - Mimarlar Odası Ulusal Mimarlık Ödülleri Anma Programı (2006).
Kaynak: www.mo.org.tr/ulusalsergi

¹ Funda Şenol Cantek (2016), *Yabancılar ve Yerliler: Başkent Olma sürecinde Ankara*. İstanbul: İletişim Yayınları.

1923-1950 arası Cumhuriyet'in kuruluş ve kurumsallaşma sürecinde başkentin kamu eliyle kamucu politikalarla geliştiği; eğitimden üretime, kültürden sanata, konuttan kamusal alanlara ve spor tesislerine kadar devletçi politikaların planlama ve mimarlık sürecinde etkin olduğu bir dönemin temsili olmakla birlikte, 1938-1950 arası planlı gelişme yavaş yavaş aşınmaya başlar. 1950'de Demokrat Parti'nin iktidara gelmesi, NATO'ya girilmesi ve alınan Marshall yardımları ile başkent Ankara'ya Amerikalıların gelmesi ile kente başka bir kültür katmanı daha eklenir. Köyden kente göçün başlaması ile artan nüfus sonucunda oluşan konut sorununa halkın gecekondulaşması ile çözüm araması ile emekçilerin de rol aldığı kentleşmede yeni bir katman oluşur. Bu dönemde kat artırımları rant beklentili değişimleri tetikler. Ankara 1980'lere Atatürk Bulvarı'ndaki kat artırımları ve 1979'da Kızılay binasının yıkımı ve ikişer katlı bahçeli evlerin apartmanlara dönüşmesi süreci ile girer.

Başkentin Örselenmesi

1980 askeri darbesi ve neoliberal ekonomik politikalar, Cumhuriyet'in kamu politikalarının, ürettiği değerlerin ve kentsel mekânsallıkların küresel bakış açısı ile bir metaya dönüşmesine; özelleştirme politikaları ile Cumhuriyet döneminin kurumlarının yapılarının satışına ve yıkımına neden olan bir süreci yaşatır. Neoliberalizmin 2. kuşak yapılandırması olarak kent ve mimarlık alanında büyük tahribatın yaşandığı dönem ise, Ankara'da 1994'te Melih Gökçek'in Büyükşehir Belediye Başkanı olması, 2002 yılında ise AKP'nin iktidar olması ile hızlanır. Bu süreçte Ankara'nın başkent kimliği örselenir; kent, başkentlik kimliğinden uzaklaştırılarak yoksunlaştırılmaya çalışılır. Siyasal islam ile neoliberal politikalar arasında kısa süreli bir savaş yaşanır. Kentin Cumhuriyet rejimi ile hesaplaşan ve rant odaklı değişiminde, Cumhuriyet'i temsil eden mekânlara beslenen hınç ve yıkımlarla, Atatürk Bulvarı'nın protokol yolu olmaktan çıkartılması, Çankaya Köşkü'nün işlevini yitirmesi, Atatürk Orman Çiftliği'nde Atatürk'ün şartlı bağışı, vasiyeti ve hukuka rağmen Kaçak Saray'ın yapılması sonucunda, doğrudan Cumhuriyet'in simge mekânlarına yönelik hesaplaşma ile karşı karşıya kalınır. Bu dönemde yıkımlar ve plansız kentleşme ile emsal artırımları ve kişiye özel imar süreçlerinde Mimarlar Odası Ankara Şubesi'nin kararlı mücadelesi sonucunda pek çok değer korunur, toplumda mekân ve ideoloji konusunda bir bilinç sıçraması yaşanır. Kentsel dönüşüm ile birlikte rejimsel dönüşüm de yaşanır. Değerli kent toprakları yüksek

Görsel 3. 1927-29, Musiki Muallim Mektebi, **Ernst A. Egli** - Mimarlar Odası Ulusal Mimarlık Ödülleri Anma Programı (2014). Kaynak: www.mo.org.tr/ulusalsergi

yoğunluklu yapılaşma ile ranta kurban edilirken, Cumhuriyet'in kamusal politikalarının üretim mekânları olan Havagazı Fabrikası, Etibank, Marmara Köşkü, Su Süzgeci, Baraj Gazinosu ve İller Bankası binalarının yıkımı; Atatürk Orman Çiftliği alanında Kaçak Saray ve Ankapark gibi tahribatlar, tüm mücadele süreçlerine rağmen, hukuksuzluğun simgesi haline gelen örnekleri oluşturur. Bu yıkım sürecinde dönemin belediye başkanı Melih Gökçek'e metal yorgunluğu teşhisi konulmasına ve görevden alınmasına kadar giden sürecin baş aktörü haline gelen Mimarlar Odası Ankara Şubesi, Gökçek'in pek çok alanda Ankara'ya yapacağı kötülüklerin yüzde 50'sini engellemiş²; verdiği tahribatın hasar tespitini yapıp³ AnKARAPOR'u hazırlayarak⁴, yargılanması sürecinin iddianamesini de hazırlamış olduğu bu mücadele ile toplumla bütünleşmiştir.

İkinci Yüzyılın Dinamosu

Bu dönem 100. yılını tamamlayan başkentin plansız bir şekilde ve altyapıdan yoksun olarak dönüşmesi, değerlerini kaybetmesine neden olmuş ve kenti gelişimden uzaklaştırmıştır. Cumhuriyet'in ikinci yüzyılında Ankara'nın kentsel politikalarla başkentlik özelliğinin gelişimi, siyasal gelişmelerle doğrudan ilişkili bir süreçle karşı karşıyadır. Siyasal islam ve neoliberal politikalarla karşı, Cumhuriyet'in kaynağında bulunan katılımcı planlama ve kamucu bakış açısının yerel yönetimlerde oluşturacağı yerel iktidarlar ikinci yüzyılın dinamosu olabilir. Bilim ve tekniğin izinde mücadele ile şekillenecek toplumcu belediyeciliğin dirençli kentler, dirençli toplumlar ve dirençli belediyelerle tüm kırılmalara karşı merkezi iktidarı hedefleyen bir kentsel, mekânsal örgütlenmeyi hayata geçirmesiyle; Cumhuriyet'in kaynağında bulunan mekânsal örgütlenmenin ve bir arada çağdaş yaşama kültürünün yeniden inşasını hedefleyen teknolojinin gelişimiyle özgürlükçü mekânların üretilmesi ve böylece başka bir mekân ve kentleşmenin hayata geçirilmesiyle, kent hakkı, mekân hakkı ve insan hakkı mücadelenin ana yönelimini belirleyecektir.

² Yönetim kurulu üyeleri kent ve çevre haberi yapan gazeteciye "Koruma Alanında Emre Madran Basın Ödülü" verdiği için 25. Ağır Ceza Mahkemesi'nde yargılanan Mimarlar Odası Ankara Şubesi'nin 30 Kasım 2022'de düzenlediği basın toplantısında belirttiğimiz gibi, "Melih Gökçek, 'Ankara'ya yüzde 50 daha yapacaktım ama Mimarlar Odası Ankara Şubesi engel oldu' diyerek mücadelemize refere etmiştir. Kent talanının yüzde 50'sini engellemiş olmaktan mutluyuz." Bkz.: <http://www.mimarlarodasiankara.org/index.php?Did=12736>

³ Bülent Batuman (der.), Berin Gür (koordinatör) (2009) "Hasar Tespiti", *Dosya*, 13, TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi.

⁴ Tezcan Karakuş Candan, Redife Kolçak, Gökçe Bolat, Revşan Deniz Çobanoğlu (der.) (2017) *AnKARAPOR*. Ankara: TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi.

Görsel 4. 1930, Sayıştay, **Ernst A. Egli** - Mimarlar Odası Ulusal Mimarlık Ödülleri Anma Programı (2014).
Kaynak: www.mo.org.tr/lulusalsergi

MİMARLAR ODASI ANKARA ŞUBESİ GEÇMİŞ DÖNEM YÖNETİCİLERİ

Ertuğrul Özakdemir

Mimarlar Odası Ankara Şubesi 15. Dönem
Yönetim Kurulu Başkanı

DÜNYA, EVRENde canlıların da bulunduğu yegâne GEZEGENDir. Burada yaşayan canlılar arasında insanlar, önce korunmak sonra iyi, güzel ve doğru yaşamak için, yöresel özellikleri unutmadan bir araya gelmeye özen göstermişlerdir. Başlangıçta DİNin, sonra MİMARLIK VE KENTLEŞME çabalarının bu yolda çok önemli katkıları olmuştur.

Sorularınıza gelince:

1. Yer altı ve yer üstü özellikleriyle Anadolu, dünyadaki çok önemli coğrafyalardandır. 1071’de Anadolu’ya giren ve Viyana’ya kadar yürüyenler, Y. Sultan Selim’in halifeliği taşıma çabasıyla Doğu Trakya ile Anadolu’yu daimi yerleşme yeri olarak seçmişlerdir.

Atatürk’ün Ankara’yı başkent yapışı, yeniden dirilmenin, işgalcilere ve hainlere direnmenin ve topyekûn ve birlikte kalkınmanın KALESİ olarak öngörülmüştür.

Başlangıçta sadece Ankara Kalesi ve civarındaki hayat, Cumhuriyet’le yayılmış, yabancı ve yerli uzmanlarca yapılan çeşitli kentleşme planları ve mimari örneklerle gelişmeler sağlanmıştır.

Yoktan var edilen Ankara’nın başarılı kentleşme ve mimariye kavuştuğunu söylemek zor olabilir. Ancak başlangıçtan beri yetişmiş uzman ve ödenek kıtlığıyla boğuşan Cumhuriyet’in başkent projesinin başarısız olduğunu söylemek de doğru değildir.

Cumhuriyet başlangıçta önemli bulduğu değerleri öncelikle ALTIOK’la yönlendirmiştir. Yurt içi ve yurtdışı birçok soruna rağmen Atatürk-İnönü, bir avuç vatanseverle birlikte toplumun tüm kesimlerinin başını güçlendirmek ve örgütlemek için çok önemli ve yararlı kentleşme ve mimarlık projelerine, uzmanların eğitimine ve yeterli ödenek ile yeterli ve yetkili uzmanların görevlendirilmesine ÖNCELİK vermişlerdir.

2. Geçen sürede toplumsal gerilimler, doğal afetler, politik, ekonomik ve kültürel sorunların yanı sıra yurtdışı ilişkilerde zorunlu gelişmeler olmuş

Görsel 5. 1930-34, İsmet Paşa Kız Enstitüsü, **Ernst A. Egli** - Mimarlar Odası Ulusal Mimarlık Ödülleri Anma Programı (2014).
Kaynak: www.mo.org.tr/ulusalsergi

ve olmaktadır. “Tek Bir Dünya” özentisi, bugün geçerli değildir. İnsanlar başka gezegenlerde olanaklar aramaktadırlar. Günümüzde kentleşme ve mimarlık yurt içi, yurtdışı ve gezegenler arası gelişmelere de çözüm bulabilecek eğitim kurumlarına, yeterli ödenek ve yetkili uzman ayırabilecek güce ve anlayışa kavuşmak zorundadır.⁵

İrem Altan (Acaroğlu)

Mimarlar Odası Ankara Şubesi 16. Dönem
Yönetim Kurulu Başkanı

Öncelikle şöyle klasik başlayayım: Nice yüzyıllara [diyeyim], ama başladığı gibi lütfen, son zamanlarında olduğu gibi değil. Başlangıcı Cumhuriyet’in harikadır bence. Pek çok eleştirdiğim yanları yok mu, çok fazla var. Özellikle ekonomik sistem üzerinden, İzmir İktisat Kongresi’nin içeriğine hep karşı durdum. Başka türlü programlar yapılabilirdi gibi geliyor bana. Ama buraya kadar gelmiş olmamız, her türlü engele rağmen (önemli). [...] (Öte yandan) [...] çıldırmak işten değil, [...] müfredat değiştiriyorlar, din bilgisi daha geniş olarak konacakmış. Bütün bunlara rağmen, sabah kendi kendime düşündüm; bir ümitli olduğum nokta var, bu durum Cumhuriyet’in ilk yıllarında da böyle, ondan sonra büyük bir değişim geçirebiliyor toplum; aynı değişimi geçirmesini diliyorum. Yoksa bu kadar gericilik, bu kadar bağnazlık içinde gitmesini istemiyorum. Yeni yüzyılın çok daha adil olmasını, özellikle gelir dağılımındaki adaletin mutlaka dikkate alınacak biçimde yapılmasını, özellikle kent topraklarındaki rantın önünün kesilmesini (diliyorum). [...] Kentleri bu hale getiren, içinden çıkılmaz sorunlar haline getiren kent topraklarındaki özel mülkiyettir. Bugün için de geçerlidir. Önceliklerin saptanması gerekir. Eğitime hafız yetiştirmek için mi daha fazla para ayırıyorsunuz? Yani daha ilerici, daha adil bir toplum bekliyorum ve istiyorum.⁶

⁵ “Uzmanlık alanından emekli olalı yaklaşık elli yıl oldu. Bu kadar süre sonra karşılaştığım güncel, benim için sürpriz sorulara Sayın Elvan Altan’ın yardımlarıyla, az ve öz karşılıklar vermeye çalıştım. Arz ederim. Saygılarımla, Ertuğrul Özakdemir”

⁶ Mimarlar Odası Ankara Şubesi Başkanı Tezcan Karakuş Candan’ın İrem Altan’la kendi evinde, 3 Kasım 2023 tarihinde yaptığı söyleşiden alınmıştır.

Görsel 6. 1934, Cümrukler ve İnhisarlar Vekâleti, **Sedad Hakkı Eldem** - Mimarlar Odası Ulusal Mimarlık Ödülleri Mimar Sinan Büyük Ödülü (1988).

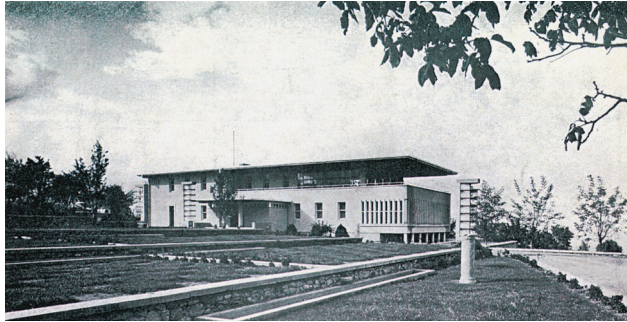
Kaynak: SALT Araştırma, Kod: TMGCH0111001.

Mehmet Kibar

Mimarlar Odası Ankara Şubesi 29. ve 30. Dönem
Yönetim Kurulu Başkanı

BAŞKENTİN 100. YILINDA CUMHURİYET'İN AYAK İZLERİ

Ülkelerinin odak noktası olma ve simge kent karakteri taşımaları yönünden özel bir anlama sahip olan başkentlerin oluşum ve gelişim süreçlerine etki eden dönemler ve kararlar kritik öneme sahip konular olmaktadır. Ankara, 1923'te Cumhuriyet'in kurulması ile beraber Türkiye'nin başkenti olmuş, Orta Anadolu'nun göbeğindeki bu taşra pek çok önemli tarihsel döneme tanıklık etmiş ve bu dönemlerin etkileri kentin karakterine yansımıştır. Atatürk, kent ve kentleşmeyi savaş yorgunu bir ülkeyi yeni bir yönetimle toparlama ve geliştirme zemini olarak görmüştür. Bu doğrultuda, çağdaşlaşma ve modern bir toplum kimliğinin genç Cumhuriyet'in vatandaşlarına kazandırılması amacına uygun olarak mekânlar tasarlanarak simge bir kent yaratılmaya çalışılmıştır. Ankara'nın mimarisine baktığımızda, Cumhuriyet'in ilk yıllarının ideolojisinin pratik alanı olarak Birinci Ulusal Mimarlık Akımı ile biçimlendiğini ve bu pratiğin devlet eliyle de desteklendiğini görmekteyiz.

Görsel 7. 1933-34, Hariciye Köşkü, **Seyfi Arkan** - Mimarlar Odası Ulusal Mimarlık Ödülleri Anma Programı (2008).
Kaynak: www.mo.org.tr/ulusalsergi

1924'te çıkan bir yasa ile İstanbul'un belediye modeli Ankara'ya uyarlanarak büyük bir kamulaştırma hareketine girilmiş; bu kamulaştırma, eski-yeni Ankara bağlantısını kuracak olan yolu da belirlemişti. 1925 yılında Ulus'tan Kızılay'a uzanan Atatürk Bulvarı'nın doğrultusu çizilmişti. 1927'ye gelindiğinde Ankara'nın nüfusu 74 bine ulaşmış; apartmanların yanı sıra, "bahçeli ev" tipinde, ayrıık düzende memur konutları inşa edilmeye başlanmıştı. Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki bu çabaların çoğu plansız imar deneyimleridir. 1927 yılında Alman şehirci Herman Jansen'in hazırladığı, 1932'de onaylanarak yürürlüğe giren "Ankara İmar Planı" (Jansen Planı) Ankara'da 50 yıllık bir perspektif içinde 300 bin kişilik bir kent oluşacağını ve merkezin Ulus ve çevresinde kalacağını öngörmüşken; İkinci Dünya Savaşı sonrası yaşanan kırdan kente olan yoğun göç, Ankara'nın kentsel mekân oluşumunu önemli ölçüde etkilemiştir.

Kaçınılmaz bir değişim ve gelişim sürecindeki kentler gelişip değişirken, morfolojik yapı da bu süreçlerden etkilenmektedir. Ankara kenti, bütün gelişmelerde öncülük yapmış; ulusal ekonominin hızla inşası ile Anadolu'daki diğer kentlerin gelişmesi için örnek olmuştur. Ancak, Atatürk'ün sahip olduğu "toplumsal" bakış açısı, daha sonraki dönemlerde "bireysel" çıkara dayalı anlayışlara dönüşmeye başlayınca, sorunlar da yaşanmaya başlamıştır. İlk düzensiz kentleşme ve gecekondu Ankara'da görülmüştür. Son yirmi yıldır Ankara'da planlama ilkesinin terk edilerek, "ben yaptım oldu" yaklaşımı ile ulaşımdan altyapıya, kentsel yenilenmeden yeşil alanlara kadar hemen her konuda büyük sorunlar ortaya çıkmıştır. Yapılan tüm imar kararlarında kentin iyiliği değil kısıtlı bir zümrenin rantı göz önüne alınmıştır. Cumhuriyet'in kuruluşundan beri şehircilik uygulamalarının laboratuvarı olan Ankara, 2000'li yıllardan sonra imar planı değişiklikleriyle ranta dayalı bir modelin prototipi haline gelmiştir.

Ekolojik eşikleri aşılmış, çevresel kaynakları tükenme eşiğine gelmiş, kültürel mirası hırpalanmış, konut ve kentsel hizmet sağlamak aşırı maliyetli hale gelmiş olan bu kentteki dinamiklerin farkına vardığımız şu günlerde; tarihsel, doğal ve estetik değerlerinin yok edilmesine izin verilmeden, yeşile saygılı kent planlaması anlayışıyla; ulusçuluk ve devrimcilik ilkesi doğrultusunda; çağdaş, sağlıklı ve yaşanabilir bir başkent, Cumhuriyet'in ikinci yüzyılında sadece Ankara değil bütün Anadolu için umut olacaktır.

M. Tevfik Gürsu

Mimarlar Odası Ankara Şubesi 31. Dönem
Yönetim Kurulu Başkanı

BAŞKENT ANKARA’NIN 2. YÜZYILI - MİMARLIK VE KENT MEKÂNLARI

Ankara, M.Ö. 3000’lerden başlayarak Hatti, Hitit, Frigya, Lidya, Pers, Makedon, Galat, Roma, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı dönemlerini yaşayan “kadim” bir kenttir. Cumhuriyetin ilanından 16 gün önce, 13 Ekim 1923’de başkent ilan edildi. Bu kararda Kurtuluş Savaşı ve hemen sonrası stratejik ve coğrafi olarak en güvenli şehir olarak (İstanbul yerine) seçilmesinin ve ayrıca askeri ve ticari bir kavşak noktasında olmasının rolü büyüktür.

Ankara, bu statüsüyle, Cumhuriyet vizyonunu hayata geçirecek yeni toplumun inşasında başta idari olmak üzere, askeri, politik, sosyal, kültürel ve ekonomik önderlik misyonuna sahip olacaktı.

Bu doğrultuda kentin planlanması, 1928 yılında Jansen Planı ile başlamıştır. İlerleyen zaman içinde, gelişmelere paralel olarak yapılan yeni planlar mimarlık ve kent mekânlarının şekillenmesinde önemli rol oynamıştır.

Burada en önemli nokta, kanımca, Cumhuriyet vizyonunun erozyona uğramaya başlamasıyla birlikte, kentin misyonunun da değişmeye başlamasıdır. Rant yaklaşımının giderek kamusal çıkarlara ters düşercesine egemen olması, “planlı” gelişmenin önünde önemli bir engel oluşturmıştır.

Bu nedenle de yapılan “Yapısal Planlar”, “Nazım İmar Planları”, “Üst Ölçek Plan Çalışmaları”, “Nazım Plan Kısmi Revizyonları” ve “İslah İmar Planlama Çalışmaları”, vb. zaman zaman birbirleriyle çelişen, birinin yaptığı diğeri tarafından bozulan olgular halini almıştır.

Devlet kurumlarının ve yerel yönetimlerin karar ve uygulamalarının hem “varsayılan” kalkınma plan/hedef/stratejilerine uymaması, hem de aralarında bir eşgüdüm olmaması nedenleriyle (baş) kent ve (baş)kentli kimliği yeterince şekillenmemiş; mimarlık ve kent mekânlarının gelişmesi de bütüncül olmamıştır.

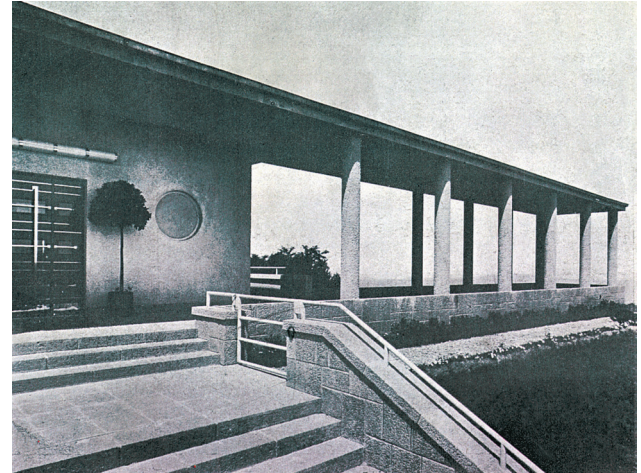
Bunlara ek olarak, politik erklerin özellikle Cumhuriyet’in yol verdiği mimarlık referanslarına ve kamusal/özel kent mekânlarına karşı çaba ve

uygulamalarına, ağırlıklı olarak TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi dışında, “Ankaralılar” tarafından pek de bir itiraz gelmemiştir.

Cumhuriyetimizin ve Ankara’nın başkent oluşunun 100. yılındayız. Cumhuriyet kurumlarının geldiği nokta, doğal ve yapıli çevreye olan yaklaşımlar, sosyo-kültürel ve ekonomik erozyonun boyutları bugüne nasıl geldiğimizi göstermekte, ikinci yüzyıla nasıl başladığımız konusunda da ipuçları vermektedir.

Ankara, aslen mütevazı, sakin ve olgun kültürel, sanatsal, bilimsel ve tarihsel yapısıyla; kentlileri, üniversiteleri, sivil toplum kuruluşları (STK’lar) ile dinamik bir potansiyele sahiptir. Bu potansiyele harekete geçirecek, topluca bir araya getirecek ortamlar ve araçlara her zamankinden daha fazla ihtiyaç vardır.

Ancak böylelikle mimarlık ve kent mekânlarının da etkilendiği yönetsel makro kararlara karşı bir “başkent Ankaralı” duruşu gerçekleştirilebilir. Fakat unutmayalım ki, Ankara da ülkemizin bir şehri. Diğer şehirlerde ne oluyorsa, burada da benzeri oluyor.

Görsel 8. 1937, Makbule Atadan Villası, **Seyfi Arkan** - Mimarlar Odası Ulusal Mimarlık Ödülleri Anma Programı (2008).
Kaynak: www.mo.org.tr/ulusalsergi

Fatih Söyler

Mimarlar Odası Ankara Şubesi 33., 34. ve 41. Dönem Yönetim Kurulu Başkanı

TÜRKİYE’NİN KALBI ANKARA, NE YAPTILAR SANA?

Bu kenti ilk defa görüyordum. Çok büyüktü. Belki bir İstanbul kadar değildi, denizi de yoktu, ama beş yüz binden fazla nüfusu, taksi dolmuşları, kırmızı tramvayları, garı, tiyatro ve sinema salonları, tarihi binaları, mini trenli Gençlik Parkı, Atatürk Orman Çiftliği ile küçük bir Anadolu şehrinden buruk bir ayrılıkla gelmiş bir çocuğun gönlünü almaya fazlasıyla yeterliydi. Hele kiralık evimizin karşısında göğe doğru yükselen bir TUSLOG binası vardı ki, ana cadde üstündeki sekiz katlı (o yaşta bana gökdelen gibi gelirdi) binaların ilk örneklerinden biri olarak, ama pek özgün tasarımıyla da, çok hoşuma giderdi. Kentin dokusu zaten böyleydi: Modern mimarinin tek tipte birleşen yorumları ile yükselmiş yeni yapılar, Kızılay’da bile varlığını sürdüren bağ evleri, elbette Bahçelievler’deki “bahçeli” evler ve en çok da kamu yapıları, lojmanlar ya da yapsatçı elinden çıkmış kirli sarı yığma binalar.

Görsel 9. 1937, İller / Belediyeler Bankası, **Seyfi Arkan** - Mimarlar Odası Ulusal Mimarlık Ödülleri Anma Programı (2008). > **YIKILDI**
Kaynak: www.mo.org.tr/ulusalsergi

O yıllarda yoğun bir şekilde başlamış olan hava kirliliği binaların yüzünü pek çabuk kararttığı için olacak, kirli sarı renk pek revaçtaydı. Bu rengin dönemin siyasi havası ile de ilgisi vardı sanırım. Yıllar sonra Bükreş’e, Sofya’ya, Madrid’e gittiğimde bu kentlerin de, yakın geçmişlerinde, benzer bir siyasi havayı teneffüs ettiklerini ve herhalde bu nedenle Ankara’ya benzediklerini düşünür olmuştum. Belki de Ankara’nın önemli farkı, kentin çeperlerini saran, her gece sayısı beşer onar artan gecekonduardı.

Kentteki ruhsatlı inşaatların da sayısı artıyordu. Önce kent merkezindeki boş arsalar, aynı anda da bağ evleri gitti. Çok sevdiğim sınıf arkadaşım Nubar’ın Keçiören’deki bağ evine ailecek ziyaretimizde Keçiören’i bir daha öylesine yeşil, yerleşiklerini öylesine mutlu göremeyeceğimizi nereden bileyim? Ama ne Nubar kaldı ne Keçiören. Yenişehir’dekiler, Esat’takiler, Kavaklıdere’dekiler gitti. Son bağ evleri Yıldız’da, Çankaya’nın yukarılarında, biraz da Dikmen sırtlarındaydılar. Onlar da bitince, daha önce yaptıklarını yıkıp yerine çok katlıları yapmaya başladılar.

Nüfus katlanmıştı. Talep vardı. Kent topraklarının spekülasyonu adeta teşvik ediliyordu. Ne var ki yoğunluk artınca altyapı sorunları büyümeye başladı haliyle: Trafik tıkanmaya, otopark bulunmamaya, su yetersiz kalmaya başlamıştı. Olsun, kentleşmede plan fikri hâlâ vardı. Kerhen de olsa şehir plancılarına, mimarlara danışma ve imar planlarına uyma gereği duyuluyordu. Kültürel varlıklar, tarihi yapılar korunuyordu. Bu böyle, yeniden yıkıp yeniden yaparak, bahçeli evleri apartmanlaştırarak, yıllarca sürdü gitti. Ama bir gün Ankara halkı toplu taşıma sisteminden kaldırılan tramvayın yerine getirilen metro sayesinde uluslararası sermayeye borçlanınca artık hayatın eskisi gibi olmayacağını anlamaya başladı.

Neoliberal ideolojinin 80’li yıllardan itibaren ege-men olması ile, sosyal devlete olduğu gibi, planlı kalkınmaya da, planlı kentleşmeye de boş verildi. Bu süreçten Ankara da nasibini aldı. O kadar ki, kentsel mekânın ve mücavir alanların geleceğine, kamusal alanların ne olacağına kendi kendilerine karar verenler plan notlarına aykırılık, aşırı yoğunluk, altyapı yetersizliği gibi sorunları umursamadıkları gibi, hukuku da önlerinde bir engel olarak görmeye başladılar. İşlemlerini iptal eden idare mahkemelerinin yetki ve görevlerini kısıtladılar. Ayrıcalıklı imar hakları ile kent dokusunda tahribat yaratılırken, bir yandan da yüksek gelir grupları için güvenli yaşam alanları oluştu. Hem kent

hem kent halkı parçalanıp dağıldı. Umutsuzluğa düşen kitleler radikal unsurların tuzağına düştü. Kentsel mekâna, mimariye bakışta Anadolu'dan kopulup Ortadoğu'ya gidildi. Gençlik Parkı başka bir park, Atatürk Orman Çiftliği başka bir yer oldu. Çocukluğumun Ankara'sından eser kalmadı.

Gerçi çocukluğumda ayrıldığım Anadolu kentine geri döndüğümde gördüm ki ayrılık burukluğuna gerek yokmuş. Önünde sonunda, memleketin bütün kentleri aynı dertleri paylaşıyor. Ankara'yı son görüşümde otuz kırk katlı binaların bulunduğu bir semtten geçerken "bunlara rağmen umudu yitirmemek gerek" diye düşündüm: Bu dönem de geçecek, şimdi belki canım yanıyor, ama bu kente sahip çıkanlar var oldukça umudum da olacak. Kentin yönetimine kentlilerin demokratik katılımı bir gün gerçekleşecek. Ben görmesem bile, bir gün sokaklara adalet gelecek.

Nuray Bayraktar

*Mimarlar Odası Ankara Şubesi 34. Dönem Yönetim Kurulu Başkanı,
Mimarlar Odası Ankara Şubesi 47. Dönem Yayın Kurulu Üyesi*

BAŞKENT ANKARA'DA CUMHURİYET'İN İLK YÜZYILI VE İKİNCİ YÜZYILI: "YARIŞMALAR" ÜZERİNDEN BİR DEĞERLENDİRME

Cumhuriyet'in ilk yüzyılında Başkent Ankara'da üretilen mimarlık ve kent mekânı; "modernleşme", "yabancı mimarlar", "yerli ve yabancı mimarlar arasındaki çatışma", "kamu mimarlığı", "üsluplar", "malzeme ve teknoloji", "yasalar ve yönetmelikler", "sivil mimarlık", "koruma", son yıllarda "ekoloji" gibi başlıklar altında pek çok çalışmaya, araştırmaya, akademik yayına konu olmuştur. Bu başlıkların yanında "aktörler" ve "araçlar" ayrı bir başlık oluşturmaktadır. Bu yüzyılda merkezi hükümetlerden başlayarak, yerel yönetimlerin, kurumların mimarlığın ve kent mekânının üretilme sürecinde etkin rol aldıklarının altını çizmek, ilk yıllardan başlayarak "yarışmaların" bir araç olarak önemli bir seçenek oluşturduğunu özellikle belirtmek gerekmektedir. Ankara'nın inşa sürecinde Ulus Anıtı'ndan başlayarak meclis binasına dek pek çok yapının, açık alanın ve hatta kent planının yarışmalar yoluyla elde edildiğini biliyoruz. Mimarlık ortamını besleyen ve yol gösterici bir kaynak oluşturan bu yapıları ve açık alanları ilk yıllarda kentteki sivilleşmenin bir göstergesi ola-

rak ele almak, sonrasında dönemlerin toplumsal ve ekonomik yapısı kapsamında okumak ve kentteki değişimi bu okumalar üzerinden yorumlamak mümkündür.

Cumhuriyet'in ikinci yüzyılında başkent Ankara'da, ilk yüzyılda üretilen mimarlığın ve kent mekânının, "yaşanan gerilim", "hesaplaşma", "yeni bir ideolojinin temsili" gibi nedenlerle yok olacağını, ilk yüzyılın son çeyreğinde başlayan yıkımların süregideceğini kestirmek zor olmasa gerek. Bu konuda başta Mimarlar Odası Ankara Şubesi olmak üzere meslek örgütlerinin verdikleri mücadeleden yanı sıra bir grup akademisyenin bilimsel bir karşı duruş sergilediğini belirtmekte yarar vardır. Bu karşı duruşun ana aksını kentteki karar süreçlerine dahil olma kararlılığının yanı sıra proje elde etme süreçlerinde "yarışmaların" bir seçenek olmasını sağlama isteği oluşturmaktadır.

Bu kararlılığı ve isteği ortaya koyan iki önemli girişimi tarihe not düşmek önemlidir.

Ankara Büyükşehir Belediyesi tarafından 100. Yıl Çarşısı'nın yıkılarak bir meydan düzenlenmesi yapılması kararı üzerine, bir grup akademisyenin girişimiyle, Ulus Meydanı ve Çevresinin Yeniden Değerlendirilmesi Ulusal Kentsel ve Mimari Tasarım

Görsel 10. 1945, Ankara Üniversitesi Fen Fakültesi, **Sedad Hakkı Eldem** - Mimarlar Odası Ulusal Mimarlık Ödülleri Mimar Sinan Büyük Ödülü (1988) (Emin Onat ve Paul Bonatz ile).
Kaynak: SALT Araştırma.

⁷ Ankara Büyükşehir Belediye Başkanı Sn. Mansur Yavaş'ın davetini kabul eden; Prof. Dr. Ali Cengizkan, Prof. Dr. Aydan Balamir, Prof. Dr. Baykan Günay, Prof. Dr. Cânâ Bilsel, Doç. Dr. Güliz Bilgin Altınöz, Doç. Dr. Lale Özgenel, Prof. Dr. Mehmet Tunçer, Prof. Dr. Namık Erkal, Prof. Dr. Nuray Bayraktar, Prof. Dr. Savaş Zafer Şahin ve Prof. Dr. T. Elvan Altan'ın katılımıyla oluşan Akademik Danışma Kurulu 2020 sonbaharı itibari ile çalışmalarına başlamıştır. Prof. Dr. Baykan Günay ve Prof. Dr. Namık Erkal'ın ayrılması üzerine kurula Prof. Dr. Nilgöl Karadeniz ve Prof. Dr. Oğuz Yılmaz katılmıştır.

⁸ yarismayla.ankara.bel.tr

Yarışması başlıklı, "Ulus Meydanı ve çevresinin canlandırılması, Belediye mülkiyetinde olan bakımsız ve atıl durumdaki yapıların yeniden işlevlendirilerek meydanla ilişkilerinin güçlendirilmesi gerektiği" vurgusuyla "Ulus Meydanı'nı bir bütün olarak ele alan, meydan ve meydanı tanımlayan yapıların birlikte kullanımını öngören yaratıcı, özgün, kısa sürede sonuç alınabilecek uygulama önerileri geliştirilmelidir." talebini içeren kapsamlı bir rapor hazırlanmış; rapor, docomomo_tr, Koruma ve Restorasyon Uzmanları Derneği (KOR-DER), Türk Serbest Mimarlar Derneği (TSMD), Mimarlar Derneği 1927 (MD 1927), Mimarlar Odası Ankara Şubesi tarafından imzalanmıştır. Rapor ve hazırlanan "yönetici özeti" 29.06.2020 tarihinde ilgili tüm birimlere resmi kanaldan iletilmiş; yapılan sunumlarla 100. Yıl Çarşısı'nın önemi ve anlamı anlatılmaya çalışılmıştır.

2020 yılının ikinci yarısında Ankara Kent Konseyi ve Ankara Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Dairesi Başkanlığı'nın girişimleri sonucunda, kentsel kamusal mekânlarda plan, proje ve tasarım konularında gönüllülük ilkesi doğrultusunda çalışacak bir Akademik Danışma Kurulu oluşturulmuştur.⁷ "Yarışmayla Ankara" başlıklı web sayfasında⁸ yer aldığı üzere, "Bir kentte, kentin bütününe ilgilendiren kentsel kamusal mekânların plan, proje ve tasarımlarının elde edilmesinde yarışmalar önemli bir seçenektir. Yarışmalar yoluyla idareler, kamu ihale yöntemlerine dahil bir şekilde, proje elde edilmek istenen alana ilişkin tasarım problemlerini tanımlama, bu problemlerin çözümlerini elde etmek için farklı ölçeklerdeki deneyim ve birikimi bir araya getirme, fikir zenginliği sayesinde yaratıcılık düzeyi yüksek ve özgün çözüm alternatiflerini görme şansına kavuşurlar." değerlendirmesiyle, kurulun etkin rol aldığı bir süreçte "Sağlık Çalışanlarına Şükran ve Anma Mekanı", "Ulus Modern Kültür ve Sanat Merkezi", "100. Yıl Çarşısı ve Yakın Çevresi Fikir Projesi Yarışması", "2023 Cumhuriyet'in 100. Yılı Anıtı Fikir Projesi Yarışması" olarak dört yarışma açılmıştır. Ancak bu yarışmalarda elde edilen projelerin hiçbiri uygulanmamış; dahası, açılan 100. Yıl Çarşısı Yarışması'nda eşdeğer ödül kazanan tüm projeler yapının kentin ve kentlinin yaşamına yeniden dahil olmasını sağlayacak öneriler geliştirmişken Belediye tarafından yapılan bir "anket"e dayanılarak yapı yıkılmıştır. Bu gelişme üzerine Akademik Danışma Kurulu çalışmalarına fiilen son vermiştir.

Görsel 11. 1949, Ankara Belediyesi, **Nezih Eldem** - Mimarlar Odası Ulusal Mimarlık Ödülleri Mimar Sinan Büyük Ödülü (1998), Anma Programı (2018).

Kaynak: "Bellek Ankara" Projesi Arşivi, bellek.ankara.bel.tr

Ortaya çıkan bu olumsuz sonuçlara rağmen, tüm bu süreçlerde meslek örgütlerinin bir araya gelmeleri ve akademisyenlerin bilimsel bir karşı duruş sergilemeleri gelecek açısından büyük önem taşımaktadır. Cumhuriyet değerleri ile ilgili mekânsal sorunlarda bir ortak tavır geleneği oluşturulmuş durumdadır. Dahası, akademisyenler artık daha aktif roledirler.⁹ Öyle ki 6 Şubat 2023 tarihinde yaşanan Kahramanmaraş merkezli deprem sonrasında, bir yandan yeni mimari çözüm arayışlarına yönelmiş, bir yandan da siyasi iktidarın yer almadığı “kültürel miras alanları”nda hızla etkin rol almış durumdadır. Gerilimlerin, hesaplaşmaların, dahası yeni bir ideolojinin temsil tartışmalarının gündemdeki yerini koruduğu, ekonomik ve kültürel sorunların artarak süregittiği bir ortamda bu durumu Cumhuriyet’in ikinci yüzyılında mimarlık ve kent mekânı üretiminde yeni bir anlayışın öne çıkacağına ifadesi olarak okumak umudumuzu taze tutmanın yeni ve yegâne yolu olarak durmaktadır.

H. Ali Ulusoy

Mimarlar Odası Ankara Şubesi 38. Dönem
Yönetim Kurulu Başkanı

100. YILINDA BAŞKENT ANKARA

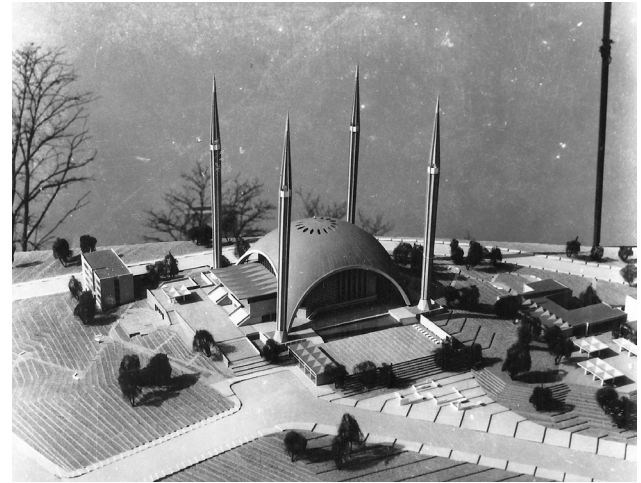
Cumhuriyetin İlk Yılları ve Planlı Gelişme

Emperyalizme karşı verilen Ulusal Kurtuluş Savaşı sonrasında, Mustafa Kemal Atatürk ve arkadaşlarının modern, çağdaş, demokratik, laik bir ulus yaratma çabaları, savaş yıllarının sınırlı ve zor koşullarına, ekonomik imkânsızlıklara rağmen uzun süre sürdürülmüştür.

Ankara kenti, Cumhuriyet’in ilanından önce sönük, içine kapanık, yoksul bir kasaba iken, işgalcilere karşı başlatılan ulusal kurtuluş mücadelesi öncesi, Mustafa Kemal ve arkadaşlarının 27 Aralık 1919’da Ankara’ya gelmesi ile yeniden dirilecektir.

Mücadelenin “karargâh”ı olan Ankara, Büyük Zafer’in ardından 13 Ekim 1923 tarihinde Cumhuriyet’in başkenti ilan edilir. Artık Ankara, Cumhuriyet’in yönetim merkezidir. Mustafa Kemal Atatürk ve arkadaşları, bir taraftan Cumhuriyet ideolojisinin ve devrimlerinin Anadolu’ya yayılması için çalışırken, diğer taraftan yurt çapında eşit, dengeli, çağdaş ve demokratik bir ülke yaratmak için seferber olmuşlardır.

⁹ Bu konuda son yerel yönetim değişikliği ile birlikte bir grup akademisyenin girişimiyle başlayan bir süreçten ve bu akademisyenler tarafından oluşturulan bir yapıdan söz etmek gerekmektedir. Ankara Kent Konseyi bünyesinde kurulan Mimarlık Kültürü ve Planlama Çalışma Grubu halen yaklaşık 100 akademisyenden oluşmakta ve mimarlık ve kent mekânı elde etme süreçlerinde aktif rol almaktadır.

Görsel 12. 1957, Kocatepe Camisi, **Vedat Dalokay** - Mimarlar Odası Ulusal Mimarlık Ödülleri Anma Programı (2020) (Nejat Tekelioğlu ile). > **GERÇEKLEŞTİRİLMEDİ**
Kaynak: www.mo.org.tr/ulusalsergi

Cumhuriyet'in Müzesi Atatürk Bulvarı

Ankara'da, öncelikle, düzenli bir kentleşme ilkesiyle, planlama çalışmalarına başlanmıştır. 1924 yılı Mayıs ayında Ankara Belediyesi kurulur. **"Atatürk Bulvarı"** Kurtuluş Savaşı döneminin en hareketli gösterilerinin yapıldığı **Hakimiyet'i Milliye Meydanı'ndan başlayıp Çankaya Köşkü'ne uzanan yolun adıdır.** Bulvar, Ankara'nın başkent olmasından başlayarak kentin en temel aksı işlevini üstlenmiştir.

Osmanlı dönemi Ankara'sında dönüşmeye başlayan **Taşhan Meydanı** ve civarının Cumhuriyet döneminde **"ULUS"** bölgesi olarak **yeni başkent** **idari ve finansal merkezi** görevini üstlenmesiyle yeni yapılaşma burada başlamış; **Lörcher ve Jansen planlarıyla** da, **yeni yönetim yapıları** ve Cumhurbaşkanlığı Köşkü'nün de yer alacağı güney bölgelere doğru **Atatürk Bulvarı** aksında kentin büyümesi öngörülmüştür.

Ankaralının hafızasında ve gündelik yaşamında oynadığı bu kritik rol nedeniyle, **Atatürk Bulvarı**, kentin herhangi bir caddesi değildir. **Atatürk Bulvarı, protokol yolu olarak başkent kimliğinin mekânıdır** aynı zamanda. **Ulus ve Kızılay meydanları**, idari, kültürel ve ticari yapıları, **Gençlik Parkı, Abdi İpekçi Parkı, Güvenpark, Meclis Parkı** gibi yeşil alanları ile bulvar; kentin bir araya geldiği ve kent yaşamını paylaştığı en önemli kamusal alanlardır.

Erken Cumhuriyet yılları boyunca güneyde Yenışehir olarak tanımlanan bölgeye doğru inşa edilen yapılarla gelişen kent, **1950'lerden itibaren Kızılay'ın** ikinci bir merkez haline gelmesiyle, Atatürk Bulvarı temel aksı üzerinde büyüyen iki merkezli bir kent kimliğine kavuşmuştur. 1960'ların başında meclisin de Kızılay'daki yeni yerine taşınmasının ardından, Ankara'nın bu aks üzerinde büyümesi hızlanmış; sonraki on yıllarda Kavaklıdere ve Çankaya bölgeleri de önemli yeni yerleşim yerleri olarak ortaya çıkmıştır.

Ankara'da gerçekleştirilen tüm mekânsal düzen yeni bir yaşamın inşasına yöneliktir. Cumhuriyet ideolojisinin yaşamsal ve mekânsal olarak kurgulandığı kenttir Ankara. Kentin kimliğini belirleyen bu ideolojidir. Kamu binaları, kültür yapıları, eğitim yapıları, kamusal açık alan düzenlemeleri, bankacılık ve finansal yapılar, sanayi kuruluşları, lojman ve konut yapıları bunlara örnek gösterilebilir.

Cumhuriyet tarihi boyunca, kültürel varlıklarımız, Cumhuriyet Dönemi mimarlık mirasımız ve yaşam alanlarımız, siyasal iktidarların saldırılarına maruz kalmış ve ideolojik hesaplaşmanın bir aracı haline dönüştürülmüştür.

Binlerce yıllık mimarlık birikimini, tarihi ve kültürel değerleri içinde barındıran kentlerimizi var eden, tarihsel ve ulusal değerlerin, siyasal iktidarlar tarafından giderek unutulduğunu, ortadan kaldırılmaya çalışıldığını üzülen gözlemekteyiz. Günümüzde evrensel değerlerin yerini giderek rant politikaları almakta, kentlerimizin büyük bir bölümü kaçak yapılaşmakta; yapıların büyük bir kısmı bilimsel gerçekleri dikkate almayan, plansız ve mimarlık, mühendislik hizmeti almadan gerçekleştirilmektedir.

Görsel 13. 1958, Devlet Su İşleri Genel Müdürlük Binası, **Behruz Çinici** - Mimarlar Odası Ulusal Mimarlık Ödülleri Mimar Sinan Büyük Ödülü (2004) (Enver Tokay ve Teoman Doruk ile). > **YIKILDI.** Kaynak: SALT Araştırma.

Deprem Gerçeği

Bilimsel verileri dikkate almayan, “yanlış kentleşme politikaları” sonucunda, Maraş merkezli depremde, elli binin üzerinde yurttaşımız hayatını kaybetmiş, on binlerce yurttaşımız yaralanmış ve evsiz kalmıştır. Barınma sorununun çözümü için atılan adımlar sorunu çözmekten çok uzaktır.

“Kentsel Dönüşüm Yasası” ile yeni bir talanın ve mülkiyete el koymanın alt yapısı oluşturulmaktadır. **Oysa ki kentler sosyal yaşamın, gelişmenin, çağdaş ve sağlıklı yaşam alanlarının üretildiği; içinde yaşayanların keyif ve mutluluk duyduğu; güvenli, depreme dirençli yerler olmak zorundadır.**

Sonuç Yerine

Bütün yetkiyi merkezde toplayan, otoriter, yerel yönetimleri her açıdan zayıflatan, ekonomik ve idari açıdan güçsüz kılan politikaların yerine demokratik, şeffaf, hesap verebilir, kamu yararını önceleyen, halkın bütçesinin halk için kullanıldığı, yerel yönetimlerin yetkilerinin ve sorumluluklarının artırıldığı yeni bir yapılanmaya ihtiyaç vardır.

Yaşadığımız kente karşı sorumlulukları olan bizler; Cumhuriyet’in ilk yıllarında olduğu gibi, ülkemizi ve kentlerimizi **“İkinci Yüzyıla”** hazırlamak için; çağdaş dünyanın önümüze koyduğu sorumlulukları, gelişmeleri, akıl, bilim ve uzmanlığı, merkezinde insanın olduğu, planlı gelişmeyi ve kentleşmeyi dikkate alarak kültür ve sanata karşı saygılı, demokrasiyi ve katılımcılığı içine sindirmiş toplum ve kamu odaklı politikalara geri dönülmesi için mücadele etmeliyiz.

Ali Hakkın

Mimarlar Odası Ankara Şubesi 42. Dönem Yönetim Kurulu Başkanı

CUMHURİYET’İN 2 YÜZ(ÜNCÜ) YILINDA BAŞKENT ANKARA

1) Cumhuriyet’in ilanının ardından Ankara’nın başkent ilan edilmesini takip eden süreçte Ankara’nın modern bir şehir kimliğine uygun olarak yeniden inşa edilmesi yönünde çalışmalar başlatılmıştır. Bu zaman diliminde Ankara’da kimlikli ve örnek modern yapılar inşa edilmiş, ulusal bir kimlik yaratılmaya çalışılarak diğer şehirlere de örnek olması öngörülmüştür.

Cumhuriyet’in ilanının ardından 1950’li yıllara kadar geçen zamanda ulus devleti temsil eden Modernleşme ve Batılılaşma etkilerini de hissettiren, “milli mimari” etkenleri göz önüne alınarak Ankara’dan sonra diğer şehirlere örnek teşkil edecek kimlikli mimari yapılar planlanarak inşa edilmiştir.

Görsel 14. 1960, Türk Standartları Enstitüsü, **Vedat Dalokay** - Mimarlar Odası Ulusal Mimarlık Ödülleri Anma Programı (2020).
Kaynak: www.mo.org.tr/lulusalsergi

Ulus'taki Cumhuriyet'in kurucu Meclis binasından başlayarak Cumhurbaşkanlığı'nın yer aldığı Çankaya Köşkü'ne kadar uzanan aks üzerinde yer alan ve Cumhuriyet'in mekânsal izlerinin okunabileceği Atatürk Bulvarı üzerinde planlanan kamu yapıları, eğitim yapıları, Gençlik Parkı ve Güvenpark gibi kamusal yeşil alanlar, Saraçoğlu Mahallesi ve Mebusevleri gibi toplu konut alanları ve devamında Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) yapısı üzerinden kentlilerin bu mekânları hissetmesi ve deneyimlemesi mümkün olmuştur.

Bu bağlamda, biliyoruz ki Ankara şehrinin planlı gelişimi Cumhuriyet döneminde başlatılmış; 1927 yılında kentin gelişim planının tasarlanması için uluslararası bir yarışma düzenlenerek Prof. Hermann Jansen'in planı üzerinden uygulamalara başlanmış ve takip eden süreçte önerilen tüm planlama süreçlerine sadık kalınmadığı için kentte morfolojik değişimler görülmeye başlanmıştır. Bu değişim ile birlikte çok genel anlatımla kırsaldan göç olgusu, artan nüfus, açgözlü kapitalizm ve uygulamaya konulan rant politikaları ile birlikte Ankara'ya kimlik ve değer katan Cumhuriyet'in kent mekânları üzerinde baskı giderek artmış ve yıkımlarla etkisini şiddetle artırarak yaşanmaya başlanmıştır.

Bu söyleme en önemli örnek olarak, genç Cumhuriyet'in üretim-tüketim ilişkileri ile sosyal-kültürel yaşamın örgütlendiği en önemli kurucu mekânı olan Atatürk Orman Çiftliği'nin talanı ile

başlayan hukuki süreç iğdiş edilerek yapılan Kaçaksaray üzerinden Cumhuriyet ideolojisi ile hesaplaşma gösterilebilir. Bu dönemde Marmara Köşkü, Maltepe Havağazı ve Elektrik Fabrikası, Su Süzgeci, İller Bankası, Çubuk Barajı Göl Gazinosu, Etibank Binası, Saraçoğlu ve Mebusevleri Mahallesi, Gençlik Parkı, Güvenpark, Meclis Parkı, Ankara Kalesi çeperindeki konut yapılarının sözde dönüşümü gibi Cumhuriyet döneminin simge yapıları ve yaşam alanları ne yazık ki tek tek yıkıldı ya da dönüştürüldü ve bir dönemin kentinin kimliği ve hafızası yok edildi.

Sözün özü, merkezi ve yerel yönetimlerin siyaseten ve bilinçli olarak, Cumhuriyet ideolojisinin otuz yılda ürettiği tüm mimarlık ve kent mekânlarını, kent hafızasını 1980'lerden başlayarak yok etme ve tüketme çabası içinde olduğu söylenebilir.

2) İkinci yüzyıla gelince...

Toplumsal olarak;

Genelde toplumumuzda, özelde Ankara kentlileri olarak, birinci yüzyıldaki tüm bu değerlere sahip çık(a)mayan politik ve sosyal bir yapıda olduğumuzu görüyor ve düşünüyorum. Kent kültürü ve kentlilik bilincine sahip olmayan ve kent hakkına sahip çık(a)mayan bir toplumda sivil toplum örgütlerinin duyarlılıkları ve hukuki mücadelesi elbette çok önemli ve değerli ancak bugün yaşadığımız hukuk sisteminde bu mücadelenin etkili ol(a)madığını görüyor ve bu çok önemli mimarlık ve kent mekânlarını yeterince koruyamadan kaybediyoruz.

Politik olarak;

Cumhuriyet'in ilk otuz yılında bir ideoloji ile yola çıkan, modern bir ülke ve yaşam için kent mekânları örgütleyen iradenin yaptıklarına yıkımlarla, yok etmekle karşılık verildiği bir dönemde kentin dinamiklerini oluşturan meslek örgütlerine, sivil toplum örgütlerine, üniversitelere ve elbette duyarlı yerel yönetimler ile siyasi partilere önemli sorumluluklar düşmektedir.

Katılımcı bir ülke ve kent yönetimi anlayışı olmadan, üniversiteleri, bilimi ve tekniği, kamu ve toplum yararını savunan meslek örgütlerini sürece dahil etmeden ve toplumsal uzlaşmayı sağlamadan yeniden mimarlık ve kent mekânı örgütlenmesi mümkün değildir. Yeniden daha yaşanabilir, daha güvenli ve daha sağlıklı kent mekânları için yeterince deneyim, bilgi birikimi, yöntem ve katılım olsa da bu mekânların ancak değer bilen, ötekileştirmeyen, uzlaşmacı ve sorumlu politikalarla hayata geçirilebileceğine inanıyorum.

Görsel 15. 1961-80, ODTÜ Kampüsü, **Behruz Çinici** - Mimarlar Odası Ulusal Mimarlık Ödülleri Mimar Sinan Büyük Ödülü (2004) (Altuğ Çinici ile). Kaynak: www.mo.org.tr/ulusalsergi

MİMARLIK ÖRGÜTLERİNİN YÖNETİCİLERİ

MİMARLAR DERNEĞİ 1927

Esin Boyacıoğlu

Yönetim Kurulu Başkanı¹⁰

Toplumsal yapı, teknoloji, ekonomi ve ideoloji alanlarında radikal bir dönüşümün sonucunda modern mimarlık var olan mimarlık ortamında bir tür gelenekten kopma, bu dönüşümün karşılığı olan “yeni”yi ortaya çıkarma çağrıları ile ortaya çıktı. Modern mimarlık hem doğduğu, hem de eş-zamanlı ya da sonradan göçtüğü ve yerleştiği topraklarda istisnasız ikilemler, tartışmalar, çarpışmalar oluşturdu. Bu dönüşümün ve mimari sonuçlarının tüm coğrafyalara yayılması ile bu duruma ilişkin eleştiriler dünya yüzünde yaygın bir biçimde karşılık buldu.

Bu kopuş, Türkiye’de çok daha radikal şekilde gerçekleşti. Mimarlık, özellikle 1920’li yılların sonunda, geçmişin biçimsel kodlarından kopuşu içerdi. Bu açıdan, Türkiye Erken Dönem Cumhuriyet Mimarlığı, özellikle Ankara’nın imarı, hem kendi döneminde hem de ilerleyen yıllarda çok ele alındı, tartışıldı, ithal olduğu için eleştirildi. Ancak bugün, bütün bu eleştirilere rağmen Türkiye’de yer(li)leşmiş bir modern mimarlık birikimi oluştuğunu ve bunun önemli bir kültür mirası olarak korunmayı beklediğini söylemek gerekli. Bu miras bazı kentlerde, özellikle başkent Ankara’da, çok yoğun; tarihi bir dönüm noktasının mekânsal karşılığını, dokusunu oluşturuyor; bu kentlerin bir modern mimarlık laboratuvarı olarak kabul edilmesi gerekli ve bu modern mimarlık mirasının itina ile korunması gerekli. Oysa yapılan bazı özensiz restorasyonlar veya müdahaleler bu yapıların özgün durumlarının bozulmasına yol açmakta. Ya da bir kısmı bu dönemin mimarlık mirasını yok saymak veya bilinçli olarak yok etme girişimleri ile yıkılmakta, hafızalardan iyice silinmekte. Çubuk Barajı Gazinosu, Su Süzgeci, İller Bankası yapıları bunlardan sadece birkaçı, yitirilmiş daha niceleri var. Koruyamadıklarımız arasında söz konusu yıllara tanıklık etmiş, o yılların üretimine katkıda bulunmuş birçok endüstri mirası var. Kalanların pek çoğu, özellikle endüstri bölgelerinde yoğun olmak üzere, acilen korunmayı bekliyor, yitirmek üzereler. Diğer taraftan 1940’ların sonu, 50’lerin başından sonra yine bugün kıymeti bilinmeyen çok nitelikli bir modern mimarlık birikimi var; mimarlık camiası yıkılmamaları için direnç

gösterse de bunlar da gün be gün yitiriliyorlar. Post-modern rüzgarların 1980’li yıllarda estirdiği, bütün dünyayı etkisi altına alan, tarihten alıntılarının egemen olduğu, politik mesaj içermeyen öncüllerden sonra, Türkiye özelinde 2000’li yılların başlarından sonra daha fazla politik mesaj içerikli bir yaklaşımla, belli dönemlerin biçimsel diline referans veren bir mimari dilin benimsendiğini biliyoruz. Bunun, Cumhuriyet’in geçmişle kopardığı düşünülen bağın biçimsel olarak tekrar kurulması üzerine oluşan bir mimari dil olduğu söylenebilir. Bu yaklaşımda giydirme cephelerin üzerinde kemerleri olan, yıldızlı motiflerle bezenmiş, estetik beğenin sınırlarını zorlayan örnekler var. En önemlisi, yanlış bir tarih bilgisi aktarıyorlar ve yapay bir birikim oluşturmaktadır.

¹⁰ www.md1927.org.tr/

Görsel 16. 1962, Petrol Yapı Kooperatifi, **Vedat Dalokay** - Mimarlar Odası Ulusal Mimarlık Ödülleri Anma Programı (2020). > **YIKILDI**
Kaynak: www.mo.org.tr/lulusalsergi

Aslında mimarlık için çağdaş, yaratıcı ve özgün örnekleri tartışmak yerine bu konuları tartışıyor olmak üzücü. Belki de şu gerçeği dile getirmek gerekiyor: Her iktidar kentte ve yapıli çevrede değişim ve dönüşüm oluşturuyor. Bir başka deyişle, varlığını yapıli çevre ile pekiştirmek, izini bırakmak istiyor. Bu müdahaleler arasında eskiyi koruyarak yeniyi, çağdaşı, yaratıcı ve özgün projeleri destekleyen anlayışlar var, ama diğer taraftan da konservatif bir dünya görüşüne sahip olup, korumayan ve çok yıkıcı olanları var. Bu yıkımlara karşı ve nitelikli modern mimarlık örneklerinin araştırılması, belgelenmesi amacıyla Mimarlar Derneği 1927, Modern Mimarlık Araştırmaları Programı'nı 2020 yılında başlattı ve sürdürüyor, bu konuda araştırmacılara destek veriyor.

Cumhuriyetin ikinci yüzyılı için öngörüler, beklentiler çok iyimser değil. Biriken deneyimler, yaşadığımız dönemde insan hırsının çok denetlenebilir ve yönlendirilebilir olmadığını, yıkıcılığın yapıcı olmanın çok önüne geçtiğini gösteriyor, ne yazık ki. Politik ve toplumsal olarak öngörülerdeki iyimserliğin ve umudun giderek azaldığını fark ediyor. Mimarlıkta yaratıcı ve özgün örnekler sayıca çok değiller. Ancak iyimserliği yitirmemek gerekiyor. Mimarlar Derneği 1927, mimarlık kültürü ile ilgili tasarım, teknoloji, ekoloji, tarih, toplum ve sanat gibi konularda meslek ortamını beslemek üzere etkinlikleri aksatmadan sürdürmenin yanı sıra "Raftan Buluta" isimli projesi ile entelektüel birikimi geleceğe aktarmak üzere bir E-Kütüphane oluşturma hazırlıklarına devam ediyor.

Bu koşullar altında öngörude bulunmak çok zor, ancak beklentileri sıralamak mümkün olabilir: Mimarlığın ve şehir planlamanın kent toprağını kazanç olmaktan kurtarmaya yönelik bir çözüm bulması; kamusal mekânların özenle, nitelikli tasarlanması ve üretilmesi; buralarda yapılan işlerin özenle detaylandırılması, bu detayların incelikle tasarlanması; kentlinin kamusal mekânları benimseyerek kullanması. Yıkarak yapmak, sürekli atık üretmek yerine koruyarak yeniden kullanım pratiğinin yaygınlaşması, yapıli çevre ile ilgili ortak hafızanın korunması. Doğa ile uyumlu, alternatif ve sürdürülebilir teknolojiler ile yeryüzüne yük olmayan yapı yapma seçeneğinin olmazsa olmaz haline gelmesi; doğaya saygılı, onunla çatışmaya girmeyen ama doğal afetlere dirençli, kullanıcılarını koruyan, onlara mezar olmayan yapıların yapılması. Mimarlığın herkes için erişilebilir bir hizmet olması; nitelikli mekânın sadece varlıklı kesimler tarafından talep edilen değil, her kesime sunulan bir gereklilik olması, eşitliğin ve paylaşımcılığın mekânlarının inşa edilmesi. Yaratıcı ve yenilikçi, özgün ve kullanıcılarını heyecanlandıran yapı örneklerinin çoğalması, yaygın olarak talep edilmesi.

Kısaca, dernek olarak, adil ve aydınlık bir ikinci 100 yıl beklentisi ile sürdürdüğümüz etkinliklerin ve projelerin mimarlık kültürünü tarihsel, kuramsal ve uygulama alanlarında beslemesi, araştırmacılara verimli ve eleştirel bir zemin oluşturmasını umut etmekteyiz.

Görsel 17. 1964, Stad Oteli, **Doğan Tekeli** ve **Sami Sisa** - Mimarlar Odası Ulusal Mimarlık Ödülleri Mimar Sinan Büyük Ödülü (1994) (Metin Hepgüler ile).
Kaynak: www.mo.org.tr/ulusalsergi

TÜRK SERBEST MİMARLAR DERNEĞİ

Ali Osman Öztürk

Yönetim Kurulu Başkanı¹¹

CUMHURİYET'İN VE BAŞKENTİN 100. YILI

Küllerinden doğmaya çalışan bir milletin, yaşamını oluşturan her noktasına, öncelikli modern yaşamın getirileri ile kendi kültür geçmişini de birleştirerek, yeni bir dönem oluşturma ve bu döneme her bir bireyin adaptasyonunu sağlamak, zor ve meşakkatli bir süreç idi. Bu süreçte hedefe ulaşmak için en büyük araçlardan biri ise kuşkusuz mimarlıktı.

Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde, modern kentli olan kadın-erkek figürü için, modern yaşamın getirdiği sokak, bulvar ve kamusal mekânlarda bir buluşma alanı olan kentin, ihtiyaçlarını karşılama amaçlı mimari yapı üretimleri yapıldı. Bu üretimler, genç Cumhuriyet ideasını oluşturmaya veya değiştirmeye çalışan kentlerin, zaman içinde büyümesi ve gelişimi için önemli röper noktaları oldu. Pek tabii ki bu kentsel mekânlar, zaman içinde kent ve kentli hafızasında önemli yerler edindi. Günümüz hayatının devinen, gelişen ve değişen koşulları karşısında, bu değişime adapte olmaya çalışarak var olmaya çalışan veya bazen yok olan (edilen) bu kentsel mekânlar, ayrıca kent kimliğini de oluşturan önemli değerler idi.

Cumhuriyet'in bu 100 yıllık sürecinde kent hafızasını ve kimliğini oluşturan tüm bu mimarlık ve kent mekânlarının, sadece kent hafızasındaki yerini koruma amaçlı değil, koruyarak da yok etme tehlikesinden uzak bir yaklaşım ile varlığının sürdürülmesi hedeflenmelidir. Salgın hastalıklar sebebiyle kent ve kentsel mekân ilişkilerinin yeniden sorgulandığı, doğal afetler sebebiyle tüm yapıların kullanıcı güvenliği açısından yeniden sorgulandığı yaşadığımız bu dönemde, mimari üretimlerin tüm bu sorgulamalara cevap veren, çelişkileri ortadan kaldıran mimarlık ve kent mekânlarını üretim sürecini oluşturmalarını öngörmekteyim.

Bu üretim sürecinde sürdürülebilirliğin ve ekonominin öncelikli olduğu, doğal kaynak tahribatı ve zararının en aza indirilebildiği, sosyal hayatın ihtiyaçlarına cevap verilebildiği, kentin öncelikli olarak kentliler için olduğu, yaya öncelikli kimlikli kentsel mekânlar ve hak edilen mimarlık üretimleri görmek dileğiyle, ikinci yüzyılda mimari ve kentsel

mekân üretim sürecinin, Cumhuriyet'in ilk dönemlerindeki heyecanla, demokratik bir ortamda devam ettirilmesi isteğini ve umudunu taşımaktayım.

¹¹ www.tsmd.org.tr/

Görsel 18. 1964, Toprak Mahsulleri Ofisi, **Cengiz Bektaş** - Mimarlar Odası Ulusal Mimarlık Ödülleri Mimar Sinan Büyük Ödülü (2016) (Vedat Özsan ve Oral Vural ile).
Kaynak: "Ankara'da İz Bırakan Mimarlar" Projesi Arşivi, www.ankaradaizbirakanmimarlar.com

KORUMA VE RESTORASYON UZMANLARI DERNEĞİ (KORDER)

Özgün Özçakır

Yönetim Kurulu Başkanı¹²

CUMHURİYET'İN BİRİNCİ | İKİNCİ YÜZYILI'NDA TÜRKİYE'NİN KÜLTÜREL MİRASI ÜZERİNE GÖRÜŞLER

Cumhuriyet'in 100 yıllık tarihinin özellikle ilk yıllarında tasarlanan ve üretilen yapılar ile kamusal alanlar, Cumhuriyet'in hem modern ve yenilikçi hem de nitelikli mimarisini kanıtlayan özgün eserlerdir. Söz konusu yapılar, inşa edildikleri dönemin mimari anlayışını yansıtmaları ve önemli anı mekânları olmaları nedeniyle araştırmacılar ve bilim insanları tarafından kültürel miras öğeleri olarak tanımlanır. Sahip oldukları kültürel ve toplumsal değerleri ile korunması ve geleceğe aktarılması gereken bu eserler, toplum ve karar vericiler tarafından korumaya değer görülmemektedir. Korunmaları konusunda yasal bir engel olmasa dahi bulundukları "arsaların" yüksek ekonomik potansiyeli ve günümüzün ana akım politik-ideolojik ortamında istenmeyen bir geçmişin nesneleri olmaları nedeniyle karşılaştıkları baskılar sonucunda bu miras geleceğe aktarılamamaktadır. Bu tehditler, Cumhuriyet'in mimarlık mirasından çok sayıda nitelikli örneğin, özellikle 2000'lerden sonra, kaybedilmesine neden olmuştur. 1991 yılında tescil edilen ancak 2006 yılında tescil kararı kaldırılarak yıkılan Maltepe Havagazı Fabrikası ile Seyfi Arkan tarafından tasarlanan ve mevcut durumunda dahi tescil kararı ile yasal koruma altındayken yıkılan İller Bankası yapıları, 2000'li yıllarda kaybedilen iki önemli Cumhuriyet mimarlığı örneğidir.

Cumhuriyet'in ilk yüzyılının özellikle sonuna doğru, Cumhuriyet'in mimarlık mirasının karşılaştığı tehdit ve yıkımların, ikinci yüzyılda ivmelenerek devam edeceğini söylemek mümkün. İklim değişikliği ve onun yol açacağı doğal afetler ile gerçekleşmesi beklenen büyük depremler, sadece Cumhuriyet'in değil farklı dönemlere tarihlenen kültürel miras öğelerinin korunması ve sürdürülebilirliği için tehdit oluşturacaktır. Bahsi geçen tehditlerin Cumhuriyet'in ikinci yüzyılında artarak devam edeceği gerçeği, Türkiye'nin kültür mirasının korunması ve geleceğe aktarılması için sürdürülebilirlik ve dayanıklılık temel ilkeleri etrafında şekillenen, çok disiplinli, farklı paydaşlarla iletişim kanallarını açık tutan ve katılımcı bir yaklaşımı gerekli kılar.

Görsel 19. 1966, ODTÜ Bilim Ağacı, **Ersen Gürsel** - Mimarlar Odası Ulusal Mimarlık Ödülleri Mimar Sinan Büyük Ödülü (2014) (Tamer Başoğlu ile).

Kaynak: epamimarlik.com/tr/proje/ataturk-ve-devrimler-aniti

Cumhuriyet'in ikinci yüzyılında, bugünün küresel problemleri arasında yer alan iklim değişikliği ve enerji krizine –kültürel mirasın korunması bağlamında– cevap verebilmek için, (i) kültürel miras yapılarının **enerji verimliliğinin sağlanmasına yönelik ilkelerin benimsenmesi**, (ii) tarihi yapıların **iklim değişikliğine uyumunun sağlanması**, (iii) doğal afetlere karşı **dirençli kültürel miras yapılarının oluşturulması**, (iv) çevre dostu ve sürdürülebilir malzemeler kullanılarak koruma projelerinin **çevresel etkilerinin en aza indirgenmesi** temel stratejiler olarak benimsenmelidir. Bu süreçte; mimarlar, mühendisler, tarihçiler ve diğer uzmanların bir araya gelerek **çok disiplinli bir yaklaşım ortaya koymaları**; kültürel mirasın korunmasında karşılaşılan küresel zorluklara bütüncül bir strateji geliştirmeye katkı sağlamaktadır. Uzmanların yanı sıra, toplumun **kültürel miras bilincinin artırılmasına yönelik farkındalık kazandıran etkinliklerin düzenlenmesi ve toplumun koruma süreçlerine dahil edilmesi**, bu konularda faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları (STK) ve girişimlerle beraber karar vericilerle **işbirliği yapılması**, yapılan çalışmaların etkisinin sürdürülebilirliğini sağlama konusunda önemli adımlar olacaktır.

Çeşitli meslek gruplarından koruma uzmanlarını bir araya getiren bir STK olan KORDER (Koruma ve Restorasyon Uzmanları Derneği), Cumhuriyet'in ikinci yüzyılına doğru yukarıda altı çizilen konuların önemi doğrultusunda harekete geçmiştir. KORDER, -paydaşı ve destekçisi olduğu projelerle- kültürel mirasın sürdürülebilir korunması, iklim değişikliğine uyumu ve afetlere karşı dayanıklılığı ile beraber kültürel mirasın değerleri konusunda farkındalık yaratmaya yönelik çalışmalarda farklı paydaşlar ile işbirliği yaparak yer almaktadır. Paydaşı olduğu, ODTÜ Kültürel Mirası Koruma Lisansüstü Programı ve ODTÜ TAÇDAM tarafından yürütülen, tarihi konut yapılarının enerji verimliliğini arttırmaya yönelik PROT3CT (Türkiye'deki Geleneksel Konutlar için İklim-Dayanımı, Koruma ve Konfor Amaçlı Sürdürülebilir Onarım Süreçleri) ile Antakya'nın deprem sonrası yeniden iyileştirilmesi için öneriler geliştirmeyi hedefleyen CARE-PACE (Antakya'nın Çok Katmanlı Kültürel Mirasının Deprem Sonrası Belgelenmesi, Hasar Tespiti ve Değerlendirmesi) projeleri, KORDER'in küresel zorluklara karşı kültürel mirasın sürdürülebilirliğini ve dayanıklılığını sağlama konusundaki çok disiplinli çabalara katkısının somut örnekleridir. Bu projelere ek olarak, Türk Mühendis ve Mimarlar Birliği-Almanya'nın (TMMB e.V) girişimiyle, docomomo_Türkiye ve urbanwalks.Ankara'nın paydaşlığıyla yürütülen "Cumhuriyet'in Başkenti

Ankara'da Alman Mimarlar" başlıklı projede yer alarak erken Cumhuriyet'in mimarlık eserleri konusunda toplumsal bilinç oluşturma çabalarına katkı sağlamıştır. KORDER, Cumhuriyet'in ikinci yüzyılında da farklı paydaşları bir araya getiren çok disiplinli projelerde yer almaya devam ederek kültürel mirası koruma çabalarına somut olarak katkıda bulunmayı sürdürecektir.

Görsel 20. 1966, Tandoğan Öğrenci Yurdu, **Şevki Vanlı** - Mimarlar Odası Ulusal Mimarlık Ödülleri Mimar Sinan Büyük Ödülü (1992) (Ersen Gömleksizoglu ile).
Kaynak: www.mo.org.tr/lulusalsergi

DOCOMOMO_TR

(docomomo_International, Documentation and Conservation of Buildings, Sites and Neighborhoods of the Modern Movement)

Nilüfer Baturayoğlu Yöney

Ulusal Çalışma Grubu Yürütme Kurulu Üyesi¹³

Yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin başkenti Ankara, toplumsal ve kültürel çağdaşlaşma çabalarının da merkezi ve aynası olmuştur. Kentsel işlevler ve odaklar ile kamusal ve özel yapılar bu çabayı yansıtır. Kentin planlanması ve I. Ulusal Mimarlık Akımı'ndan dönemin çağdaş üslubu modernizme geçiş sürecinde yabancı tasarımcılara verilen işler sonucunda, Ankara aynı zamanda Türkiye mimarlığında milli-yabancı mimar çatışmasının da merkezi haline gelmiştir. Ortaya çıkan modern başkent Türkiye'de ve dünyada benzersiz bir örnektir ve bu kentte doğup büyüyen biz mimarları da derinden etkilemiştir. Kamusal çağdaş yaşama her işlevi ve her yönüyle mekânlar üreten bu yaklaşım, dönemin Ankara'sını ülkenin diğer kentleri arasında öne çıkarmıştır. Erken Cumhuriyet Dönemi'nde, hatta 1950'lerin sonuna dek bu mekânların başkentliler tarafından ne kadar yoğun kullanıldığını fotoğraflarda görebiliyoruz. Aynı yıllarda İstanbul başta olmak üzere irili ufaklı diğer tüm Türkiye kentlerinde de benzer nitelikte modern kamu ve yaşam mekânları üretilmiş, bunlar kent planları ile desteklenmiştir.

Cumhuriyet'in ikinci elli yılında ve özellikle son çeyreğinde hızla değişen ve büyüyen Ankara, mekânlarına alternatifler üreterek yaşam çevrelerini yenilemiş ve çeşitlendirmiştir. Tamamı kontrollü ve yasal olarak nitelendirilemeyecek bu kentsel gelişimin genel bakımdan olumlu olarak kabul tanımlanması güçtür. Başkentin öne çıkarılması gereken 20. yüzyıl ve modern mimarlık mirasının korunması konusunda sorunlar bulunmaktadır. Pek çok kent mekânı ve yapı, bazıları tescilli olmalarına rağmen, ortadan kaldırılmıştır. Diğer nitelikli örnekler ise varlığını işlev değişikliği ve kentsel dönüşüm gibi tehditler altında sürdürmekte olup, gelecekleri belirsizdir. Oysa Ankara, 20. yüzyılda kurulan başkentler arasında tüm uzmanlarca kabul edilen başat bir konuma sahiptir. Docomomo International örgütünün 2002'de kurulan docomomo_Türkiye'den ilk talebi Ankara'da uluslararası docomomo konferansının düzenlenmesi olmuş ve IX. Docomomo Konferansı 2006'da Ankara'da büyük bir coşkuyla gerçekleştirilmiştir.

Görsel 21. 1966, Danıştay Binası, **Doğan Tekeli** ve **Sami Sisa** - Mimarlar Odası Ulusal Mimarlık Ödülleri Mimar Sinan Büyük Ödülü (1994). > **YIKILDI**
Kaynak: SALT Araştırma.

Çağdaş yaşam anlayışında merkezi yönetim düzeyinde meydana gelen değişim, son yıllarda toplumun bir bölümüne yabancı olan alan, yapı ve mekânlar üretmektedir. Bu anlayışın Cumhuriyet'in ikinci yüzyılında baskın etkisini koruyacağı ve geçen yüzyılın çağdaş mekânlarını ortadan kaldırmaya devam edeceği öngörülebilir. Diğer yandan, küreselleşme ve yaşam tarzlarında dünya ölçeğinde yaşanan standartlaşma ile etnik çatışmalar, hızlı nüfus artışı ve kıtlık tehlikesi, iklim değişikliği tehdidi, doğal ve yapay afetler, ekonomik ve politik krizler ile bunlara cevap arayan ve yeni gelişen teknolojileri özümseyen mimarlık üretimleri gibi genel etkiler, 21. yüzyılda kent ve mimarlığın nasıl değişeceğini hayal etmemizi güçleştirmektedir. İkinci Dünya Savaşı'ndan beri kültür sahnesinde geleceğe yönelik pek çok ütopya ve distopya ortaya çıkmıştır. Ne yazık ki, dünya ve Türkiye nüfusunun büyük çoğunluğu toplumsal ve ekonomik sorunlar nedeniyle distopik olarak nitelendirilebilecek fiziksel çevrelerde yaşamaktadır. Küresel kalkınma çabalarına karşılık varlığını sürdüren ve boyutunu artıran sorunların kent ve mimarlığa yansması, bu türden olumsuz çevre ve koşulların azalmak yerine artarak varlığını sürdürdüğünü düşündürmektedir.

Türkiye kent ve mimarlığı ise "ulusal" ve "tarihsel" olarak nitelendirilen ancak kökeni belirsiz ve genel olarak niteliksiz tasarımların baskın olduğu bir ortama sürüklenmektedir. Mimarlık eğitiminde yaşanan olumsuzluklar, önümüzdeki yüzyılda artarak mekân üretimine yansacaktır. Kentlerin modern mimarlık nedeniyle sıradanlaştığını öne süren eleştirilerin, etkilerini izlemeye başladığımız niteliksizleşme ve kişisizleşme karşısında, tasarımı nasıl evireceğini göreceğiz. 2023 depremleri başta olmak üzere, son on yıllarda yaşanan planlama ve mimarlık süreçleri, ulusal envanteri bile mevcut olmayan nitelikli alan ve yapıları hızla ortadan kaldırmaktadır. Tarihi ve modern kent ve mimarlık mirasımızda sürekli olarak yaşadığımız kayıplar ile bunların yerini alan ancak yerlerini dolduramayan üretimler, önümüzdeki yüzyılda yaşadığımız yer ve mekânları niteliksizleştirmeye devam edecek gibi görünmektedir.

Görsel 22. 1967, Türk Tarih Kurumu - Ağa Han Mimarlık Ödülü (1980), **Turgut Cansever** - Mimarlar Odası Ulusal Mimarlık Ödülleri Mimar Sinan Büyük Ödülü (1990) (Ertur Yener ile birlikte).
Kaynak: www.mo.org.tr/ulusalsergi

MİMARLIK OKULLARININ YÖNETİCİLERİ

ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ

Doç. Dr. Şeyda Emekçi

Mimarlık Bölümü Başkanı

Cumhuriyet'in 100. yılı, Türkiye'nin mimarlık ve şehircilik evriminde önemli bir kırılma noktasını işaret etmektedir. Atatürk liderliğindeki Cumhuriyet'in ilk yıllarında hayata geçirilen reformlar, sadece siyasi bir dönüşümü değil, aynı zamanda mimari ve şehirselleşen bir transformasyonu beraberinde getirmiştir.

Ankara'nın başkent ilanı, bu sürecin önemli bir adımı olmuştur ve bu karar, Türkiye'nin mimari kimliğini belirlemede kritik bir rol oynamıştır. Başkent olarak seçilen Ankara, sadece coğrafi bir tercih olmanın ötesinde, Cumhuriyet ideallerini yansıtan bir mimari temel oluşturmuştur. Atatürk'ün "Türkiye" vizyonu, mimarlıkta çağdaş ve işlevsel bir yaklaşımın benimsenmesine öncülük etmiştir. Bu dönemde inşa edilen binalar, modernizmi yansıtan ve aynı zamanda Türk kültürünü temsil eden bir mimari üslupla inşa edilmiştir.

Cumhuriyet'in ilk yüzyılında, mimarlık ve şehir planlama alanında önemli başarılar elde edilmiştir; ancak, ikinci yüzyılda karşılaşılması muhtemel küresel zorluklar, mimarlıkta yeni bir perspektif ve strateji gerektirmektedir. Sürdürülebilirlik, toplumsal adalet ve kültürel çeşitlilik, gelecekteki mimari ve kentsel tasarımların temel belirleyicileri olacaktır. Bu bağlamda, enerji verimliliği, yeşil bina uygulamaları, geri dönüşüm sistemleri gibi sürdürülebilirlik prensipleri mimari tasarımları yönlendiren faktörlerdir. Toplumsal adalet, şehir planlamasında eşitlik ilkesini vurgulayarak konut projelerinde gelir grupları arasında denge sağlama ve engelli bireylerin erişilebilirlik ihtiyaçlarını karşılama gibi uygulamalarda kendini gösterir. Kültürel çeşitlilik ise mimari ve şehir planlaması süreçlerinde yerel kültürel öğelerin korunması ve tarihi dokunun sürdürülmesi gibi unsurları içerir. Özetle, bu temel unsurlar, gelecekteki planlama stratejilerini daha etkili ve kapsayıcı kılmak adına mimari ve kentsel tasarımların evrimine rehberlik etmektedir. Başka bir deyişle mevcut mimari mirası korurken, yeni projelerde bu değerleri güçlendirmek, mimari açıdan önemli bir sorumluluktur.

Atatürk'ün mirası, Cumhuriyet'in 100. yılında bu değerleri daha da pekiştirmek adına bir rehberlik sunmaktadır. Gelecek nesillere ilham veren ve Türkiye'nin mimari mirasını güçlendiren projeleri hayata geçirmek, mimarlar olarak önemli bir sorumluluktur. Bu özel dönemde, mimarlar olarak görevimiz, sadece fiziksel yapıları değil, aynı zamanda toplumun kimliğini şekillendiren ve taşıyan mekânları yaratmaktır. Her proje, tarihle geleceği birleştirmeli, kültürel bir bağlamda kök salmalı ve toplumsal bir hafıza oluşturmalıdır. Cumhuriyet'in 100. yılı, bu bağlamda mimarlık disiplini daha da derinleştirmek ve Türkiye'nin mimari mirasını gelecek nesillere taşımak için eşsiz bir fırsattır.

Görsel 23. 1967, Ankara Gima Mağazası iç mekân düzenlemesi ve mobilyalar, **Utarit İzgi** - Mimarlar Odası Ulusal Mimarlık Ödülleri Mimar Sinan Büyük Ödülü (2002) (Önder Küçükerman ile).
Kaynak: SALT Araştırma.

ATILIM ÜNİVERSİTESİ

Prof. Dr. Sevgi Lökçe

Güzel Sanatlar, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi
Dekanı

CUMHURİYET'İN 100. YILINDA GEÇMİŞTEN GELECEĞE KISA BİR YOLCULUK: ANKARA KENT MEKÂNI

Cumhuriyet'in kurulduğu dönemde, bağımsız ve modern bir toplumun inşası, ulus-devlet hedefine koşut olarak ulusal burjuvaziye oluşturma politikası önceliklidir. Mekânsal yeni yapılanma, yeni rejimin ilkeleri doğrultusunda gerçekleşecektir. Cumhuriyet Devrimi'nin stratejileri doğrultusunda, yeni başkent Ankara olacaktır. Diğer kentlere de örnek olma idealini üstlenen Ankara, Lörcher ve Jansen planları ile yapılaşmaya başlamış; 1940'lı yılların sonlarına kadar devletin üstlendiği kamu yapıları, eğlence yapıları, memur/işçi evleri ve özel sektörün yoğun konut inşaatları ile hızlı bir büyüme sürecine girmiştir. Dönemin mimarlık faaliyetleri, egemen ideoloji ve milli kültür anlayışı temelindedir: "Milli mimari, milli sanat" akımları iktidar tarafından desteklenmekte/geliştirilmektedir. 1930'da başlayan devlet kapitalizmi uygulamaları ve dünyada yayılan şoven milliyetçiliğin etkileri, ülkemizdeki mimarlık ve yapı üretimi faaliyetlerine de yansımıştır. 1940'lı yıllarla birlikte ekonomik ve siyasal konjonktüründeki değişime koşut olarak ulusçuluk ideolojisi modern mimaride yansımasını bulmuştur. 1927'de Teşvik-i Sanayi Kanunu'na dayanılarak getirilen yabancı mimarlar, "inkılâbın mimarisi"ni yaratma çabasıdadırlar. Önemli binaların yabancı mimarlara yaptırılması ve kentlerdeki konut projelerinde kalfaların yetkili olması, Türk mimarları 1950'li yıllara kadar süren ekonomik mücadele sürecine sokmuştur.

1950'li yılların tarımda makineleşme sürecinin ardından 1960 sonrasında planlı ekonomiye geçilmiş; sosyal refah devleti anlayışı benimsenmiştir. Ankara bir başkent olarak önemini sürdürmektedir. Mimarlık faaliyetleri sosyo-ekonomik yapılanmanın gerektirdiği planlamacı, toplumsal, bütüncül uygulama zemininde gerçekleşmektedir. Mimarlığın toplumsal nosyonu (özellikle günümüzden baktığımızda) görece ön plandadır. Yapıların mimari projelerinin elde edilmesinde mimarlık yarışmaları öne çıkmıştır. 1950 sonrasında, Milli Mimarlık Akımı'nın yerini Batı/ABD mimarlık akımlarının etkisiyle gelişen subjektivist akımlar almıştır. Bir

yandan bankalar aracılığıyla lüks konut üretimi yaygınlaşırken, öte yandan gecekondu kentlerin çevresini çığ gibi sarmaktadır. Ülkemizde ulusal bir mimari akımın gerçekleşmemesi, bağımlı kapitalist üretim ilişkilerinde ve ülkenin üretim/mülkiyet ilişkilerinde aranmalıdır.

1980'li yıllarla birlikte, küreselleşmenin sermaye odaklı stratejisini benimseyen Türkiye'de ekonomik, yasal ve kurumsal tüm yapının değiştirilme süreci başlamıştır. Çok ve kolay artı-değer elde edilecek alanların başında gelen kent mekânı hızla sermayeye açılmış; yeni yasal çerçeveler oluşturulmuş, yeni kurumlar yapılandırılmıştır. Ankara hızla büyümektedir: Gerek kentsel gelişme gerekse

Görsel 24. 1968, Hindistan Elçiliği, **Sedad Hakkı Eldem** - Mimarlar Odası Ulusal Mimarlık Ödülleri Mimar Sinan Büyük Ödülü (1988) (Orhan Çakmakçoğlu ile).

Kaynak: www.mo.org.tr/ulusalsergi

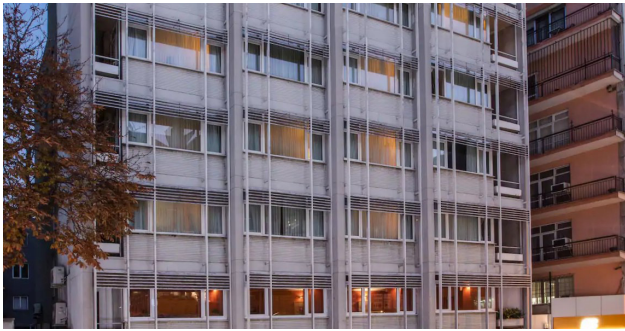
kentsel dönüşüm projeleri ile yeni konut alanları büyük bir hızla yayılmıştır. Kent çeperlerine büyük alanlar halinde eklenen “nitelikli, lüks ve marka” konutlar, gecekonduların düşük standartlı dönüşüm alanları, yoksul-çöküntü alanları günümüz Ankara’sını da tanımlamaktadır. Postmodernizm, mekânsal biçimlenmeyi toplumsal amaçlarla ilişkilendirmemiştir; bu yaklaşımda kentin / kent planlarının bütünlük ilkesi önemli değildir. Böyle bir yapılanma içerisinde mimarlığın kime, nasıl hizmet edeceği açıktır. Bireyselleşme, hızlı tüketme, parasal değerler, sembolik sermaye yönelimi, zevklerin değiştirilmesi, parçalanma kavramları ile ideolojik olarak kuşatılan ve mekânın sermayeye tamamen açıldığı bir toplumda, mimarlık hizmetlerinin de aynı kavramlarla faaliyet göstermesi kaçınılmazdır.

2000 sonrasında iktidarın politik gücünün ve “siyasal-İslam” olarak tanımlanan ideolojisinin kent mekânına yansımaları uzun sürmemiştir: Cumhuriyet rejimi ile özdeşleşen, Cumhuriyet’in başkenti olma sürecini simgeleyen alanlar ve/veya yapılar için yıkım veya işlevsel değişim kararı alınmıştır.

Ankara’nın mekânsal yapılanması, Cumhuriyet’in ilk yıllarından itibaren birbirinin üzerine kurularak inşa edilmemiş; kent mekânı, her dönemin kendi ideolojisi ve ekonomik yapılanması doğrultusunda ve bir önceki dönem dikkate alınmaksızın biçimlenmiştir. Dolayısıyla, her dönemin kendine özgü kent kimliği yaratılmaya çalışılmış; geçmiş dönemlere yıkıcı yaklaşım ile kentsel belleğin ve toplumsal belleğin izleri zayıflatılmıştır. Yeni dönemin iktidar yapılanmasının Cumhuriyet rejimini reddeden yeni bir rejim yaratma çabası, kent mekânında da kendini göstermiştir, ne yazık ki: Başkentin kurulma süreci ile özdeşleşen yapıların/ mekânların yıkılması veya işlevinin değiştirilmesi, Cumhuriyet’in yok edilmesinin önemli bir aracı olmaktadır. Kent mekânının yapılanmasının her daim belirleyicisi olan iktidar, günümüzde belirleyici olmanın ötesine geçmiş, dayatmacı ve baskıcı bir rol üstlenmiştir.

İkinci yüzyılda, Cumhuriyet değerleri ile toplumsal gerilimlere eklenen iklim krizi ve doğal afetler karşısında, kent mekânlarının nasıl planlandığı çok daha önemli olacaktır. Bu süreçte, kent mekânının oluşumu ile ilgili tüm aktörlerin sorumluluk bilinci ile bilgi, birikim ve farkındalık düzeyi öne çıkmalıdır.

Mimarlık ve kentleşmenin yönünü ve niteliğini belirleyen, üretim biçimlerinin özelliği, toplumsal sınıfların ve tabakaların ilişkileri, mülkiyet ilişkileri, emek gücü ve teknolojinin gelişmişlik derecesidir. İçinde bulunulan sistem, artı-değer yaratma, öncelikle özel mülkiyetin ve sermayenin sürekliliğini sağlama amacındadır. Mekân üretimini simgesel olarak somutlaştıran mimarlık hizmetlerinin de bu değişimden payını alacağı açıktır. Dolayısıyla, kent mekânlarının ve mimarlık alanının geleceği, içinde bulunulan sistemin niteliği doğrultusunda şekillenecektir.

Görsel 25. 1969, Tunalı Oteli, **Vedat Dalokay** - Mimarlar Odası Ulusal Mimarlık Ödülleri Anma Programı (2020).
Kaynak: www.mo.org.tr/ulusalsergi

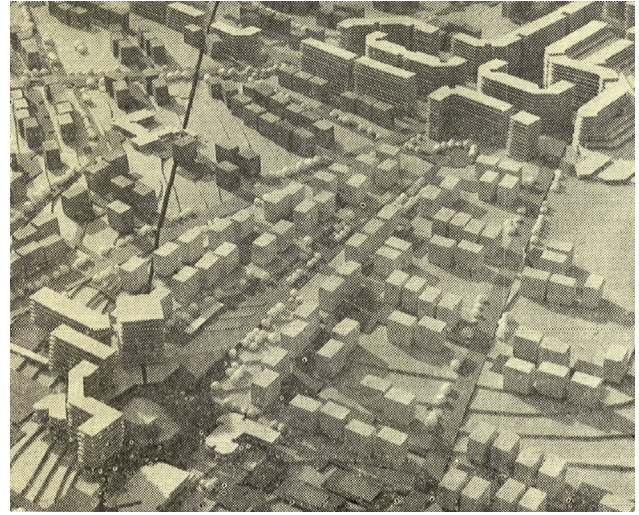
BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ

Prof. Dr. Cüneyt Kurtay
Mimarlık Bölümü Başkanı

Cumhuriyet'in 100 yılının başlangıç kısmında gerek başkentimizde gerekse ülke bazında, geleneksel malzeme ve kültürümüze cevap veren fonksiyonlardan türetilmiş yapılar üretirken, yapım teknolojimiz değişerek öncelikle strüktürde betonarme sistemler, daha sonra da özellikle cephelerde çelik ve cam cephe ikilisine yoğun bir yöneliş olmuştur.

Gelişmeyi yüksek yapı üretmekle eş tutan bu yaklaşımın olumsuz sonuçlarını zaman zaman pahalı bir şekilde ödemekteyiz. Betonarme strüktürlü yapıların sağlıklı olarak hizmet verebilmeleri için, yapıların tasarımından kullanımına kadar geçen süreçte rol alan tüm aktörlerin kurallara göre çalışmaları gerekmektedir. Maalesef çeşitli sebeplerden ötürü bunu gerçekleştiremediğimiz için, özellikle depremlerde büyük acılar yaşamaktayız.

Yapılarımızdaki malzemeleri belirlerken de benzeri hatalara düşmekteyiz. Malzemeleri seçerken çoğunlukla görünüşlerine veya fiyatlarına göre karar vermekte, o malzemenin tasarımdaki özelliğini veya görevini gözden kaçırmaktayız. Bu konu enerjinin kontrollü kullanılması ve çevre kirliliğinin problem olarak ön plana çıktığı günümüz dünyasında malzemenin son kullanım noktasındaki durumu ile değerlendirilemeyeceğini ortaya koymuştur. İkinci yüzyılımızda, mimarlar olarak, malzeme seçimimizdeki kriterlerde o malzemenin gerek üretilmesi aşamasında, gerekse ömrünü tamamladıktan sonra çevreye verebileceği zararları dikkate almamız gerekli olacaktır. Farklı bir örnek vermek gerekirse; elektrikli arabaları çevre dostu olarak kabul edip alkışlarken, bu araçların kullandığı elektriğin nasıl elde edildiğini ve ömrünü tamamlayan bataryalarının nasıl yok edileceğini ve bunun için çevreye ne oranda zarar verildiğini irdelemek zorundayız. 2023 Nisan ayında Almanya-Münih'te gerçekleştirilen BAU-2023 Yapı Fuarı'nda asılı olan bir slogan dikkat çekici idi: "AĞŞABI KULLAN, DÜNYAYI KORU". Halbuki bizlere şimdiye kadar yeşili sevip, ağacı korumamız, bir anlamda ağaca dokunmamamız öğretilmişti için, başka malzemelere yöneldik veya yönlendirildik. İkinci yüzyılımızda ağışabı kullanarak dünyayı nasıl koruduğumuzun bilincine varmış bir mimarlık ortamına ulaşmamız dileği ile...

Görsel 26. 1969-70, OR-AN projesi, **Şevki Vanlı** - Mimarlar Odası Ulusal Mimarlık Ödülleri Mimar Sinan Büyük Ödülü (1992).
Kaynak: "Ankara'da Oran Toplu Konut Yerleşimi, Mimarlık, 1970, 08, s.34.

¹⁴ Bilkent Üniversitesi Mimarlık Bölümü öğretim üyelerinden Dr. Giorgio Gasco hem öğrencileri hem de İtalyan profesyonel fotoğrafçılar ile bu konuda iki parçalı bir çalışmaya imza attı. Öğrencilerle gerçekleştirilen ilk parçanın sergisi Kasım 2023 başında Cumhuriyet'in 100. yılı onuruna Ankara'da Rahmi M. Koç Müzesi'nde sergilendi. İtalyan fotoğrafçılarla yapılan çalışmanın ise 2024 başında Ankara'da sergilenmesi planlanıyor.

¹⁵ Çoğumuz için çocukluğumuzu geçirdiğimiz ev önemlidir; kişisel, manevi değeri büyüktür; ama benim sözünü ettiğim ev 16 dairesinin her birinde oturan mimar, plancı, öğretim üyesi kişiler tarafından neredeyse kolektif olarak planlanmış; küçük alanda büyük hayatlar yaşanabileceğini kanıtlamak istercesine 60 m²'lik dairelerden ve ortak kullanılan teras ve bahçeden oluşuyor. Bence ders malzemesi bile olur ama hem yapısal yaşlanmaya hem de zamanın "büyük konforludur" inancı ile başlayıp moda malzemeler ile biten dayatmasına direnmek kolay değil.

Görsel 27. 1970-85, Vakko Mağazası, **Abdurrahman Hancı** - Mimarlar Odası Ulusal Mimarlık Ödülleri Mimar Sinan Büyük Ödülü (1996). Kaynak: Hancı, A. (2008). *Abdurrahman Hancı: yapılar/projeler 1945-2000*. İstanbul: Literatür Yayınları.

BİLKENT ÜNİVERSİTESİ

Doç. Dr. Burcu Şenyapılı Özcan
Mimarlık Bölümü Başkanı

İlginç bir tesadüftür ki, *Dosya* dergisi editörlerinden "Cumhuriyet'in ve Başkent'in 100. Yılı" başlıklı dosya çağrısını aldıktan birkaç gün sonra, bir seyahatim nedeniyle Ankara'nın üzerinden uçakla geçmem gerekti. Muhtemelen alandaki bir trafik sıkışması sonucu uçağımız Başkent semalarında 1-2 tur attığında ben, uçakta (haliyle) sıkılan yolcuların aksine, meraklı gözlerle Cumhuriyet'in başkentini kuş bakışı izleme fırsatı bulduğuma seviniyordum. Çoğu zaman içinden gözlemlediğim, en fazla yüksekçe bir binanın tepesinden izleme fırsatı bulduğum kente üst görünüşten bakmak, "içinden" gördüklerimin aslında buz dağının tepesi olduğunu gösterdi. Alabildiğine yayılmış bir kent; bu yaygınlığın büyüklüğü bir başkente yakışıyor yakışmasına; ama şekli, "plansız"lığı ya da çarpık planlamayı doğrular nitelikte. Yer gök beton; hep "bozkır ortasında" deriz ya Ankara için, bozkırı bile algılamak neredeyse mümkün değil. Beton istilası "Ankara'nın denizi" Eymir Gölü'nün eteklerine dayanmış, zorluyor. Büyük bir kentten beklenen dokusal çeşitlilik (yeşil alan, rekreasyon alanı) hemen hemen hiç yok. Tek farklılık, düşük ve yüksek yoğunluklu yapı alanları arasında. Ancak yüksek yoğunluğun kent çeperlerine kadar dağılmış olması hem onları çıban gibi gösteriyor, hem de "kent merkezi dışı yaşam" konseptini bir kez daha sorgulatıyor.¹⁴

Bir binanın otuzuncu katında oturmak için kent merkezi dışına taşınmak anlamlı mı? Bu "gökdenlenli banliyö" gelişimi kuşkusuz bir tek Ankara'ya has bir durum değil, başka kentlerimizde de benzer yapılaşmalar söz konusu, ama Ankara gibi planlanarak üretilen bir kentte 100 yıl içinde barınmak için kent merkezi dışında yüksek yapılara doğru bir hareketi açıklamak kolay değil. Açıklama çabasına girişsek Ankara'yı pek çok başkentlinin zihnine çıpalayan yapıların yıkılıyor olması, nedenlerden biri olur mu? Bence Cumhuriyet'in 100 yılda ürettiği kent mekânıyla ilgili en can yakıcı unsur, üretilen binaların hızla ve yaygınca yıkılıyor olması. Yılların Ankaralısıyım. Çocukluğumun geçtiği bina kentsel dönüşümle son moda makyajlı bir görünüme bürünecek pek yakında.¹⁵ Çocukluğumdan zihnimde yer etmiş binaların bir kısmı artık yok. Kentin henüz 100. yılında "kendi ürettiğini kendi yıkma" telaşını kabullenmek zor. Yapılar birkaç yüzyıl ve daha öncesinden kaldıy-

sa toplumda korumacı bir tavır daha kolaylıkla oluşuyor ama modern yapılar söz konusu olunca duyarlılık zayıflıyor, ne yazık ki. Burada eğitimciler olarak bize düşen, genç kuşaklara yapı çevre mirasını iyi anlatabilmek. Ne de olsa, hocalarıyla Venedik'e giden bir öğrenci grubumuzun dediği gibi, "Venedik dedikleri bu muymuş, her yer eski burada!" anlayışı genç kuşaklar için çok da yabancı değil. Başkentin yeni yüzyılında biz eğitimciler düşen çevre mirasına ek olarak sürdürülebilirlik ve çevresel duyarlılık, kentsel adalet, yaşanabilir yapısal çevre tasarımı ve ulaşım planlaması gibi konularda da farkındalık yaratmak ve bu konuları masaya yatırmak. Ancak bizim ötemizde bence başkentin ikinci yüzyılı için şu an eksik olan şey "vizyon". Alt alta yazılmış, kimi günü kurtaracak, kimi ütopya sınırlarına dayanmış hedef listelerinden söz etmiyorum "vizyon" derken. Total bir anlayıştan, ileri görüşlü bir bakıştan söz ediyorum. Bu bakışın bir örneği, daha dünyada lafı edilmezken bir "kent çiftliği" konsepti ile Atatürk Orman Çiftliği'ni yaratan Atatürk'ün ileri görüşünde gizli. Belki de başlangıç noktamız bu olmalıdır.

Görsel 28. 1974, **Türk Dil Kurumu** - Mimarlar Odası Ulusal Mimarlık Ödülleri Yapı Dalı Başarı Ödülü (1988), Cengiz Bektaş.
Kaynak: Mimarlar Odası Arşivi.

ÇANKAYA ÜNİVERSİTESİ

Prof. Dr. Zehra Gediz Urak,

Prof. Dr. Aslı Er Akan

Mimarlık Fakültesi Dekanlığı

Türkiye'nin modern bir kent planlaması örneği olan Cumhuriyet'in başkenti Ankara'da, erken Cumhuriyet döneminde ülkenin modernleşme ve batılılaşma çabalarıyla birlikte, mimarlık ve kentleşme alanında önemli adımlar atılmıştır. Başkent olarak Ankara'nın seçilmesi, İstanbul'un tarihi mirasından uzak, stratejik bir konumda, planlı ve modern bir kent inşa etme amacını yansıtıyordu. Bu dönemde yaklaşık 30.000 nüfusa sahip olan kentin başkent olmasından doğacak ihtiyaçlarının başında yeni hükümet binaları, sağlık ve eğitim yapıları, altyapı düzenlemeleri geliyordu. Cumhuriyet'in kurulduğu ilk yıllarda davet edilen yabancı uzmanlar hem söz konusu bu projeleri gerçekleştirmiş hem de sahip oldukları modern fikirlerle yeni idari kadroları eğitmişlerdir. Bu uzmanlar arasında kentin imarında önemli sorumluluklar alan mimarlar, inşaat mühendisleri ve şehir plancıları da bulunmaktaydı. Yabancı mimarlar; tasarımcı, eğitimci, danışman, plancı ve uygulayıcı olarak üstlendikleri görevlerle genç Cumhuriyet'in mimarlığını etkilemişlerdir. Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yüzyılının ilk yarısında gerek yabancı mimar ve plancılar gerekse yeni yetişen yerli mimarlar tarafından tasarlanarak inşa edilen binalar, dönemin ideolojisinin ve modernleşme hedeflerinin somut birer ifadesi olmuştur.

İkinci Dünya Savaşı sonrası, 1950'li yıllarda Türkiye'de her ne kadar modern mimarlık uygulamaları inşa edildiyse de, köyden kente göç sebebiyle oluşan konut ihtiyacı, devletin bu projeler için sermayeye sahip olmaması, kaçak yapılaşma ve gecekondulaşma ile birlikte büyük şehirler hızlı ve plansız olarak büyümüştür. Bununla birlikte 1950'lerde başlayıp 1980'lerin sonuna kadar yaygın olan tipik ve mimari özelliğe sahip olamayan apartman tipolojisi ise kentlerin yerel kimliklerinden uzaklaşarak kimliksizleşmelerine yol açmıştır. 2000'li yıllara gelindiğinde ise hem yerel hem de global sermayenin taleplerini karşılayacak yeni mekânlar tasarlanmaya başlanmıştır.

Tüm bu süreç geriye dönüp değerlendirildiğinde Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Ankara'nın imarına şekil veren yönetim, sağlık ve eğitim yapıları ile kentin ana arterleri ve meydanları kentin kimliğini oluşturmuş; ancak zamanla ortaya çıkan gerek

Görsel 29. 1978, TBMM Halkla İlişkiler Binası, **Behruz Çinici** - Mimarlar Odası Ulusal Mimarlık Ödülleri Mimar Sinan Büyük Ödülü (2004). > **YIKILDI**

Kaynak: www.mo.org.tr/ulusalsergi

küresel ekonomik koşullar, gerek yanlış politikalar, gerekse ranta fırsat veren hatalı uygulamalar sebebiyle yüzyıllık başkent Ankara giderek özgün kimliğini kaybetmiştir.

Yüzyılı geride bırakan başkent Ankara için, ikinci yüzyılda, Cumhuriyet değerleri ile toplumsal dinamikler, doğal afetler ve küresel sorunlar dikkate alındığında, mimarlık ve kent mekânı tasarımlarında her ne kadar belirli eğilimler öngörmek zor olsa da daha öncekilerden farklı bir odak noktasına evrilmesi gerektiği bir gerçektir. Bu bağlamda yeni yüzyılda tasarımların;

- Sürdürülebilir tasarım ilkelerine uyumlu ve teknolojiye entegre olacağına,
- Ankara'nın zengin tarihini ve kültürel mirasını vurgulayarak, yerel kimliğini güçlendirebileceğine,
- Dirençli kentlerin taşınması gereken kriterlere uyumlu, depreme dayanıklı, enerji verimliliği, atık yönetimi ve yeşil alanları vurgulayabileceğine,
- Dijitalleşme ve teknolojik ilerlemelerin kentleri daha akıllı hale getirebileceğine ve akıllı ulaşım sistemleri, enerji yönetimi, güvenlik sistemleri ve kamusal hizmetlerin yaşam kalitesini artırmak adına entegre edilebileceğine,
- Toplumsal gerilimleri azaltmak için katılımcı planlamayı dikkate alan farklı toplulukları kucaklayan yaklaşıma sahip olabileceğine,
- Kültürel çeşitliliği vurgulayan mekânların toplumsal uyumu güçlendirebileceğine,
- Geleneğe dayalı bilgilerin önemini yitirdiği, insan ve doğa arasında zayıflayan bağın, yine Antroposen Çağ'da insanın yaratıcılığı ile dünyayı "geri döndürülebilir" bir değişime yönlendirebileceğine,
- Doğal güçler ile insani güçlerin uyumlu olduğu, doğa-insan birlikteliği ile üretilen tektonik bütünlüğü sağlayan çözümlerle çevre ve yapılar üretilebileceğine inanmak istiyoruz.

Görsel 30. 1981, **Atatürk Kültür Merkezi** - Mimarlar Odası Ulusal Mimarlık Ödülleri Yapı Dalı Başarı Ödülü (1990), Filiz Erkal ve Coşkun Erkal. Kaynak: www.mo.org.tr/ulusalsergi

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

Prof. Dr. İdil Ayçam

Mimarlık Bölümü Başkanı

Türkiye’de mimarlık üretimi, Cumhuriyet’in 100 yılında, ülkenin ekonomik, kültürel, sosyal ve toplumsal durumunun farklı yansımaları doğrultusunda gelişmiştir. Cumhuriyet’in başkenti Ankara, yüzyıl başında Kale’nin eteklerinde yer alan kerpiç ve hımsıstan yapılmış konutların oluşturduğu bir yapı-lı çevreye sahipken Ankara’nın başkent oluşundan sonra asker, bürokrat ve halkın kente yönelmesi ile artan nüfus konut ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Bu konut sorununun çözülmesi için dönemin ulusal mimari anlayışını yansıtacak şekilde birkaç katlı, bahçeli bağımsız evler inşa edilmiştir. Bu dönemde inşa edilen ilk bakanlık, banka gibi kamu kurumları da benzer şekilde Birinci Ulusal Mimarlık yaklaşımı doğrultusunda inşa edilmiştir. Jansen Planı’nın tamamlanma sürecinde ülkeye gelen yabancı mimarların da etkisiyle kamusal yapılarda Uluslararası Üslup’un etkileri kendini göstermeye başlamış olup eğitim yapıları, bakanlıklar gibi resmi binalar modern bir yaklaşımla oluşturulmuştur.

Cumhuriyet’in Batı’ya yüzünü dönmüş modern ve ilerlemeci yanı mimaride betonarme iskelet sistem kullanılmasıyla kendini göstermiştir. Bu yapım sistemi ile gelişmişliğin, teknolojik ilerlemenin kentin yeni görünümünü etkileyip modern kurgunun fiziksel karşılığı olarak kendini ortaya koymuştur. Bu dönemde konut yapılarının ve kamusal yapıların yanı sıra Ankara’nın yeni görüntüsünde fabrikalar gibi endüstri yapıları, gar ve köprü gibi ulaşım yapıları da yer almıştır. 1950-2000 yılları arasında Ankara’ya göçün artmasıyla birlikte artan nüfus artışı hızlı kentleşmeyi ve apartmanlaşmayı beraberinde getirmiştir. 2000’li yıllarda, özellikle Eskişehir yolu aksında beliren giydirme cepheli, yüksek katlı karma kullanımlı yapılar ve kamu binaları yeni kent alanlarını tanımlamaktadır. Günümüzde ise, kent merkezindeki yoğunluk artarken bir yandan da kent çeperlerine yayılım söz konusu olmakta ve tarihi planlama dönemlerini oluşturan ana kent çekirdeğinde dönüşümler meydana gelmektedir. 2000’li yıllardan itibaren günümüze dek artan alışveriş merkezleri, yüksek katlı ofis ve konut blokları, kent içerisindeki ölçeksizlik sorunu gibi olgular kentteki kontrolsüz gelişim sürecini meydana getirmektedir.

Cumhuriyet’in ikinci yüzyılında Ankara’nın mimarî birikiminin ekonomik gelişimdeki yerinin daha iyi değerlendirilebilmesi gerekir. Günümüze kalan mimari eserlerin ve alanların, eski şehrin canlandırılması ve ekonomik olarak geliştirilmesi için büyük bir potansiyel taşımaktadır. Son yıllarda Kaleiçi ve Hamamönü’nde yapılan onarım ve yenileme çalışmaları bu anlamda önemlidir. Bu yenileme çalışmaları, kent alanları ve mimari eserler iyi bir planlama ile kentin uğrak noktaları, turizm alanlarına dönüşerek kentin ekonomisine katkıda bulunabilir. Kent içindeki yeşil akslar, meydanlar ve boşluklar kentin sosyal, kültürel ve fiziksel anlamda gelişimi ve kentliyi birbirine bağlayan ortak bir zemin oluşturulması açısından önemli bir avantajdır. Bu nedenle ikinci yüzyılda kentin ve kentlinin daha fazla bir arada olacağı akslar kurgulanmalıdır. Günümüzde doğal afetler, ekonomik sorunlar nedeniyle Ankara’nın nüfusu ön görülenin üzerinde artmaktadır. Bu nüfus artışı ile özellikle ana yol akslarında trafiğin yoğunlaştığı görülmektedir. Gelecek yüzyılda başkent Ankara’da bu konuda da yeni çözümlerin getirilmesinin elzem olduğu görülmektedir.

Görsel 31. 1983, Halk Bankası Genel Müdürlük Kompleksi, **Doğan Tekeli** ve **Sami Sisa** - Mimarlar Odası Ulusal Mimarlık Ödülleri Mimar Sinan Büyük Ödülü (1994). > **YIKIM TEHDİDİ ALTINDA**
Kaynak: www.mo.org.tr/ulusalsergi

ORTA DOĞU TEKNİK ÜNİVERSİTESİ

Prof. Dr. Cânâ Bilsel

Mimarlık Bölümü Başkanı

CUMHURİYET'İN 100. YILINDA BAŞKENTİN MEKÂNSAL BAŞKALAŞIMI ÜZERİNE NOTLAR

Yüzyıl önce Ankara'nın başkent ilan edilmesi Cumhuriyet'in kuruluşunda simgesel öneme sahip bir aşama oluşturur. Ankara, 23 Nisan 1920'den başlayarak Büyük Millet Meclisi'ne ev sahipliği yapmış; Kurtuluş Savaşı'nın önemli anlarında kararlar burada alınmıştır. Diğer bir deyişle, ulus egemenliğine dayalı bir yönetim biçimi olarak Cumhuriyet ile Ankara'nın başkentliği birbiriyle özdeş iki karardır. Başkent oluşu ile birlikte hızla nüfusu artan Ankara'nın çağdaş bir başkent olarak imarı, Cumhuriyet yönetimi için öncelikli olmuştur. Bu dönemde başkent inmarına yönelik kararların katılımcı süreçlerle, milletvekilleri, belediye meclis üyeleri ve uzman kişilerden oluşturulan komisyonlar tarafından müzakere edilerek alınması özellikle dikkate değer bir konudur. Falih Rıfkı Atay'ın Çankaya adlı eseri bu süreci çok canlı bir biçimde sergiler.¹⁶ Başkent in çağdaş şehircilik ilkeleri uyarınca, bir şehir planı elde edilerek imar edilmesi yönündeki kararlılık, bu dönemde öncü ve yenilikçi bir vizyonu ortaya koyar.

Ankara Şehremaneti'nin kuruluşuyla birlikte başkenti planlama süreci başlamış, eski şehrin yeniden düzenlenmesi ve demiryolunun güneyinde bir yeni şehir kurulması için Berlinli mimar Carl Lörcher ile çalışılmış, kamulaştırılan arazi üzerinde Yeni Şehir'in alt ve üst yapısı bu plana göre yapılanmıştır.¹⁷ 1927 yılından itibaren ise bu planlarla yetinilmeyerek bir davetli şehircilik yarışması açılması, Cumhuriyet'in başkent inin imarının uluslararası düzeyde önem verilen bir girişim olduğunu ortaya koyar. Ankara'nın gelecekte alacağı şekli belirleyecek olan şehir planına ilişkin görüşlerine başvuru her üç uzman in da Avrupa modernitesinin başlıca iki başkenti olan Berlin ve Paris için açılmış şehir planlama yarışmalarında ödül almış kişiler arasından seçilmiş olmaları dikkate değerdir.¹⁸ 1928 yılında Ankara'nın geleceğine yönelik önerilerini sunan Brix, Jansen ve Jausseley'in projeleri, milletvekilleri ve gazetecilerin de aralarında yer aldığı geniş katılımlı bir komisyonun görüşüne sunulmuş, bu komisyonun içerisinden seçilen bir jüri tarafından üç proje arasından Ankara'nın geleceğini belirleyecek olan plana karar verilmiştir.

¹⁶ Falih Rıfkı Atay (2020) *Çankaya, Atatürk'ün Doğumundan Ölümüne Kadar*. İstanbul: Pozitif Yayınevi (İlk baskı: 1968).

¹⁷ Ali Cengizkan (2004) *Ankara'nın İlk Planı: 1924-1925 Lörcher Planı*. Ankara: Ankara Enstitüsü Vakfı, Arkadaş Yayınları.

¹⁸ Gönül Tankut (1990) *Bir Başkent in İmarı: Ankara 1929-1939*. Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları; (1998). "Ankara'nın Planlı İmarı ve Şehir Mimarisi." *Mimarlık* 284: 20-1.

Görsel 32. 1984, TBMM Lojmanları, **Behruz Çinici** - Mimarlar Odası Ulusal Mimarlık Ödülleri Mimar Sinan Büyük Ödülü (2004). > **YIKILDI**. Kaynak: SALT Araştırma.

¹⁹ S. Güven Bilsel (2018a) “Başkent Ankara / 1: Özel İlgi Odaklarının Oluşum ve Değişim Süreçleri” *Mimarlık* 401, ss. 73-76; (2018b) “Başkent Ankara / 2: Çağdaş Başkent’in Mekâna Yansımış Özgün Kültürel Kimliği ve Değiştirilme Çabaları” *Mimarlık* 402, ss. 61-65; Baykan Günay (2019) “Atatürk Bulvarı Nedir?”, *İnci Aslanoğlu için bir Mimarlık Tarihi Dizimi*, T. Elvan Altan, Sevil Enginsoy Ekinci (der.). Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayını; Çağatay Keskinok (2019) “Ankara Kentinin Planlaması ve Atatürk Bulvarı’nın Oluşumu”, *Şehircilik Yazıları*, ss.99-118.

²⁰ Baykan Günay (2006) “Ankara Çekirdek Alanının Oluşumu ve 1990 Nazım Planı Hakkında Bir Değerlendirme”, *Cumhuriyet’in Ankara’sı*, T. Şenayapılı (der.). Ankara: ODTÜ Yayınları, ss.61-118.

Görsel 33. 1987, Soyut İşhanı – Dünya Ticaret Merkezi, **Şevki Vanlı** - Mimarlar Odası Ulusal Mimarlık Ödülleri Mimar Sinan Büyük Ödülü (1992) (Gülner Özdağlar Güvenç ile). Kaynak: Ankara’da İz Bırakan Mimarlar Projesi Arşivi, www.ankaradaizbirakanmimarlar.com

Hermann Jansen’in plan önerisi ulusal karaktere daha uygun ve mevcut şehri koruyarak yeni yerleşim alanları planlaması nedeniyle daha gerçekçi bulunmuştur.

Jansen tarafından geliştirilerek 1932 yılında onaylanan Ankara Şehri İmar Planı, tarihi Ankara Kale’sini simgesel odak olarak alan kentsel düzenlemeleri yanı sıra, kale çevresindeki tarihi mahalleleri protokol alanı tanımıyla koruma altına alır. İncesu, Hatip Çayı ve Çubuk Çayı’nın birleşerek Ankara Çayı’na kavuştuğu bataklık ve sulak alan üzerinde, Gençlik Parkı, Stadyum ve Hipodrom’un oluşturduğu, Atatürk Orman Çiftliği’ne uzanan sürekli bir açık alanlar bütünü kent planının omurgasını oluşturur ve bu yönüyle bugün “yeşil altyapı planlaması” olarak nitelenebilecek bir planlama yaklaşımını ortaya koyar. Kentlilere hizmet eden bu rekreasyon, spor ve kutlama alanlarının başkent’in kamusal yaşamında özel yeri olacaktır. Kuzeyde eski şehirden, güneyde Çankaya’ya uzanan Atatürk Bulvarı ise uzun yıllar, toplumsal yaşamın geçtiği başlıca kentsel kamusal mekân olacaktır.¹⁹ Bütüncül bir şehir planı çevresinde oluşturulan bu mekânsal kurgu üzerinde Erken Cumhuriyet Dönemi’nde öncelikli olarak eğitim ve sağlık yapıları inşa edilmiş; bankalar, okullar, hastaneler, tiyatrolar vb. toplum yaşamının odağını oluşturan yapılar bu kurgu içerisinde yerlerini almıştır. Ülke yönetiminin merkezini oluşturması nedeniyle başkentte yer alan Büyük Millet Meclisi ve Bakanlıklar bütüncül bir kentsel tasarım yaklaşımıyla, bir arada simgesel bir odak oluşturacak biçimde, halka açık kamusal mekânlar çevresinde tasarlanmıştır.

Fakat 300.000 nüfuslu bir bahçe-şehir olarak planlanmış olan başkent’in nüfusu bu hedefi kısa sürede aşmış, artan nüfusu ve kentleşme hızı nedeniyle 1950’lerin ortasında yeni bir kent planına gerek duyulmuştur. İlk planlama yarışmasından 30 yıl sonra 1957 yılında yeniden bir uluslararası şehir planlama yarışması açılmış, bu defa meslek insanlarından oluşan jüriye Londra şehrinin planlamasını yürüten Sir Patrick Abercrombie başkanlık etmiştir. 1957 tarihli kent planlama yarışması sonucunda seçilen Nihat Yücel ve Raşit Uygadin Planı²⁰, Konya-Samsun yolu, Eskişehir ve İstanbul yolu olmak üzere yeni ulaşım arterleri açmış; 1960’lardan itibaren Bölge Kat Nizamı uygulaması ise mevcut kent merkezinde yapı yoğunlukları artışıyla, yıkılıp yeniden yapılaşma süreci hızlanmış ve bu süreç başkent’in kimliğinde önemli bir dönüşüme yol açmıştır.²¹

Ankara’da 1940’lardan itibaren gecekondular mahalleleri ortaya çıkmaya başlamış; kırdan kente göçle gelenler köy evleri tarzında kendi konutlarını yapmışlar ve sürekli artan göçler sonucunda Ankara kenti, gecekondular alanlarıyla sarılmıştır. Başkent’in artan konut gereksinimine ve gecekondular sorununa çözüm bulmak üzere Ankara’nın mimar Belediye Başkanı Vedat Dalokay döneminde başlatılan Akkondular girişimi önemli bir dönüm noktası oluşturur. Ankara Metropolitan Alan Nazım Plan Bürosu tarafından kentsel gelişmenin batı koridoruna açılmasını sağlayan plan kararları kapsamında yeri belirlenen Batıkent, Ankara Belediyesi’nce kamulaştırılan arazi üzerinde planlı bir toplu konut yerleşimi olarak işçi ve memur kooperatiflerini çatısı altında toplayan Kent-Koop tarafından gerçekleştirilir.²² Ankara’da konut üretiminde 1930’lu ve 1940’lı yıllarda Bahçelievler ve ardından Yenimahalle yerleşimlerinde benimsenen kooperatif modeli, yeni gelişme alanlarında toplu konut üretiminde bir süre daha geçerli bir model olmayı sürdürecektir.²³ Batı koridoru üzerinde ikinci önemli toplu konut yerleşimi ise Eryaman’dır. 1980’lerde Toplu Konut İdaresi (TOKİ)’nin kurulması sonrasında 1990’larda Eryaman’ın 3. ve 4. etaplarında nitelikli yapılar çevre oluşturmada örnek bir kentsel tasarım ve mimari projelendirme süreci uygulanmıştır.²⁴ Bununla birlikte, TOKİ’nin çok sayıda toplu konutu düşük maliyetle ve hızlı üretmeye yönelmesi nedeniyle bu model sürdürülememiştir. Aynı dönemde Ankara’nın güneybatı koridoru üzerinde yeni konut alanlarının, özellikle inşaat firmalarının belirlediği konut üretim modeli ile yeni konut alanlarının eklenmesiyle bu yönde kentsel gelişimin hızlandığı izlenir.

1990’lardan bu yana, parçacı müdahalelerle her yönde açılan ulaşım arterleri çevresinde, toplu konutların eklenmesiyle oluşan yeni gelişme alanları saçaklanarak denetimsiz bir biçimde büyümüş ve otomobile bağımlı bir yaşam biçimini dayatan hızlı bir kentleşmeye sahne olmuştur. Bu süreçte Ulus, Kızılay ve Kavaklıdere çevresindeki kentin merkezi alanları, trafik sıkışıklığı nedeniyle değer kaybetmiş; merkez işlevleri ve çalışma ve alışveriş alanları, Eskişehir yolu (Dumlupınar Bulvarı) başta olmak üzere ana ulaşım arterleri üzerine taşınmıştır. Kentsel gelişme alanları içerisinde kalan karayolları ve hız yollarının “bulvar” olarak adlandırılması ise kentsel mekânlarla ilgili bir kavram karışıklığını ortaya koymaktadır. Son yirmi yıl içerisinde plan dışı parçacı kararlarla gelişen ve merkez işlevlerinin yoğunlaştığı Söğütözü ve Çukurambar mahallelerinin ise, bir kentsel

²¹ S. Güven Bilsel (1977) “Ankara’nın Kentsel Gelişmesinde Yıkılıp Yeniden Yapılma Yoluyla Yükselip Yoğunlaşma Olgusu ve Yaygınlaşma Seçeneği”, *Mimarlık*, 77/3, ss. 54-59.

²² Çağatay Keskinok (2006) “Ankara Kentinin Planlı Gelişimi Açısından Batıkent Projesinin Önemi/ Planlama ve Tasarım Sürecine İlişkin Eleştirel Değerlendirme”, *Cumhuriyet’in Ankara’sı*, Ankara: ODTÜ, ss.121-52.

²³ İlhan Tekeli, Selim İlkin (1984) *Bahçelievler’in Öyküsü: Bir Batı Kurumunun Yeniden Yorumlanması*, Ankara: Kent-Koop; F. Candaş Bilsel (2023) “Türkiye’de Konut Alanlarının Tasarımı ve Kentsel Dönüşüm Üzerine Tipo-Morfolojik Bir Değerlendirme”, *Morfolojinin Evrimi: Geçmişten Geleceğe, Teoriden Pratiğe, Türkiye Kentsel Morfoloji Ağı, IV. Kentsel Morfoloji Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, ss. 27-38, tnum.org.tr/index.php/tnum/article/view/372/330.

²⁴ Ali Cengizkan (2000) “Bir Tasarım Deneyi: TOKİ Eryaman”, *XXI Mimarlık Kültürü Dergisi*, Eylül-Ekim, 4, ss.136-143; Bilsel (2023).

Görsel 34. 1989, TBMM Camisi Kompleksi - Ağa Han Mimarlık Ödülü (1995), **Behruz Çinici** - Mimarlar Odası Ulusal Mimarlık Ödülleri Mimar Sinan Büyük Ödülü (2004) (Can Çinici ile).
Kaynak: www.mo.org.tr/ulusalsergi

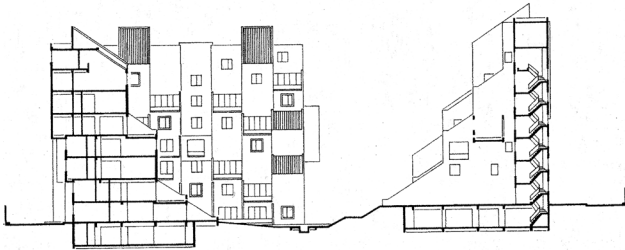
mekân kurgusunun bulunmaması nedeniyle kaotik bir çevre oluşturmaktan öteye gidemediği görülmektedir.

Günümüzde Ankara çok geniş bir alan üzerinde boşluklu olarak yayılmış, ulaşımın ancak motorlu araçlarla sağlanabildiği, mekânsal ve toplumsal olarak parçalanmış bir kentsel alanlar kümesi durumundadır. Üniversite yerleşkelerinin kent merkezinden çok uzakta yer seçmeleri bu merkezkaç kentsel yayılmayı daha da arttırmaktadır. Ankara kenti artık üniversite öğrencilerinin bir araya gelebileceği bir kentsel ortam sunamamaktadır. Bu kentleşme biçimi ne ekolojik açıdan ne de toplumsal ve ekonomik açıdan sürdürülebilirdir.

Gelecekte Ankara'nın yaşanabilir ve sürdürülebilir bir kent ve yaşam çevresi oluşturabilmesi için daha fazla yaygınlaşmasının önüne geçilmesi ve mevcut yerleşim alanlarının kendi içinde yaya öncelikli olarak kamusal açık alanları ve sosyal donatıları ile toplum yaşamını tüm boyutlarıyla destekleyecek biçimde yeniden kurgulanması gerekecektir. Kentin birbirinden uzak farklı bölgelerini ilişkilendiren raylı sistemlerin tren, metro ve tramvay olmak üzere entegre bir biçimde planlanarak inşa edilmesi, kentin mekânsal ve toplumsal bütünleşmesi açısından önceliklidir.

Günümüz Ankara'sının merkezinde uzanan Atatürk Orman Çiftliği'nin, Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün kurduğu eşsiz bir gelecek vizyonu ve anı mekânı olarak karakterinin ve bütünlüğünün korunması, alanın karşı karşıya olduğu mekânsal parçalanmanın boyutları nedeniyle öncelik taşımaktadır. AOÇ alanları, gelişme alanlarını bir araya getiren bir yeşil omurga ve herkese, özellikle tüm Ankaralıları açık bir rekreasyon alanı olarak kentsel tarım potansiyeli ile birlikte geliştirilmelidir.

Kentin merkezinde Cumhuriyet'in başkentini kimliğini oluşturan anı ve bellek mekânlarının, her biri döneminin özelliklerini yansıtan nitelikli yapıların, özgün karakterlerini koruyarak geleceğe taşınması, kamusal mekânların niteliğinin korunarak yükseltilmesi Ankara'nın başkent kimliğinin farklı zaman-mekân katmanlarının bir arada sunduğu zenginlik içerisinde sürdürülebilmesi için büyük önem taşımaktadır.

Görsel 35. 1989, **Terasevler** - Mimarlar Odası Ulusal Mimarlık Ödülü, Proje Dalı (1990), Nuran Karaaslan, Merih Karaaslan ve Mürşit Günday.
Kaynak: www.mo.org.tr/ulusalsergi

TED ÜNİVERSİTESİ

Dr. Öğretim Üyesi Onur Yüncü
Mimarlık Bölümü Başkan Vekili

Tarihi merkezler dışında bu coğrafyanın neredeyse tüm kentleşme öyküsü geçtiğimiz yüzyılda şekillendiğinden Türkiye'nin ve başkent Ankara'nın mevcut mekânsal yapısını değerlendirirken Cumhuriyet kaçınılmaz olarak tartışmanın odağına oturuyor. Bu açıdan bakıldığında, günümüz Türkiye'sinin yapıları çevrelerini Cumhuriyet'in ürettiği mimarlık ve kent mekânları olarak okumak, olumlamak veya eleştirmek Cumhuriyet'in kendisinin de bir çağdaşlaşma projesi olması sebebiyle tutarlı bir bakış açısı sunuyor.

Cumhuriyet'in farklı dönemlerinde var olan farklı politikalar, bunların dönüştürdüğü sosyal ve eko-

nomik yapı, bu politikaların fiziksel yansımaları olan planlar, yatırım projeleri ve tüm bunların sonucu olarak oluşan şu an içinde yaşadığımız mekânsal düzen birçok yönden değerlendirilebilir. Ancak, tüm bu tarihsel süreçteki çeşitliliği ve çok katmanlılığı bütünüyle anlamak için, içinde yaşadığımız mekânları bütüncül ve homojen bir Cumhuriyet projesinin fiziksel yansımaları olarak ele almanın tek başına yeterli olamayacağı da açıktır. Geçtiğimiz yüzyılın mekânsal çevresi sonuçları tartışmalara açık olmakla birlikte yönetim otoritesinin politik, sosyal ve ekonomik amaçlar doğrultusunda farklı dönemlerde değişen yönetimlerinin şekillendirdiği bir çerçevede biçimlenmiş olsa da her durumun kendi özelinde olduğu şartlar, oluşum süreçleri, var eden aktörler, kullanıcılar ve etkilenen kesimler vb. alt katmanları ile değerlendirilmesi daha bütünsel bir anlayışa varmamızı sağlayacaktır.

Bu bağlamda, bu alt katmanlardan biri olarak mimarların eğitime odaklandığımızda Cumhuriyet'in ürettiği kurumları ve bu kurumların yapıları çevreye katkısını değerlendirmek önem kazanıyor. İlk yıllarında Osmanlı'dan miras aldığı İstanbul'daki kurumlarda meslek insanlarını yetiştiren ve yabancı uzmanlardan destek alan Cumhuriyet'in yönetim erki, sonraki dönemde 1950'li yıllardan başlayarak başkent Ankara ve diğer illerde kendi kurumlarını da üretip farklı bakış açlarına sahip meslek insanlarının yetişmesine önayak olmuştur. Günümüz kent mekânının biçimlenmesinde de büyük ölçüde bu kurumlardan yetişen mimar, planıcı ve mühendisler görev almışlardır. Dolayısıyla görülmektedir ki, ilk yıllardaki yabancı uzmanların desteklerinden sonra hızla büyüyen yapıları çevremizi Cumhuriyet yönetimlerinin kurduğu kurumlarda yetişen mimarlar şekillendirmiştir. Bu aktörlerin yetiştiği kurumların yapısını, araştırma alanlarını, geçirdikleri dönüşümleri, dünya ile ilişkilerini ve evrensel tartışmalardaki konumlarını anlamak, modernleşme sürecinde Cumhuriyet'in ürettiği mimarlık ve kent mekânını kavrayışımızı derinleştirmek adına önemlidir.

Mevcut yapıları çevremizin oluşmasındaki rollerinin yanı sıra, günümüzde artık sayıları 120'yi aşmış olan mimarlık bölümlerinin çekirdek kadrolarını da Cumhuriyet'in ilk yüz yılına şekil veren eğitim kurumlarında yetişen meslek insanlarının oluşturduğu göz önüne alındığında mimarlık eğitimi tarihimize yönelik bu tür bir derinlemesine anlayışın önemi artmaktadır. Önümüzdeki on yılların şekillenmesinde rol alacak mimarlar bu kurumlardan yetişecektir.

Görsel 36. 1989, **Şekerbank Genel Müdürlüğü** - Mimarlar Odası Ulusal Mimarlık Ödülleri Yapı Dalı Başarı Ödülü (1992), Oral Vural. Kaynak: www.mo.org.tr/ulusalsergi

Görsel 37. 1989, **Atakule** - Mimarlar Odası Ulusal Mimarlık Ödülleri Yapı Dalı Başarı Ödülü (1990), Ragıp Buluç. > **KISMEN YIKILDI**
Kaynak: www.mo.org.tr/ulusalsergi

Bununla birlikte, Türkiye ve dünyanın geçtiğimiz yüzyılda yaşadığı sosyal, ekonomik, politik ve çevresel süreçler düşünüldüğünde, özellikle son birkaç yılda yoğunlaşarak deneyimlediğimiz bu alanlardaki krizler göz önüne alındığında, mimarların ve mimarlık bilgisinin üretildiği ve aktarıldığı kurumların önemi daha da güçlü olarak kendisini göstermektedir. Önümüzdeki dönemde doğrudan müdahale etme gücümüzün daha az olduğu politik, sosyal ve ekonomik süreçleri anlama ve değiştirme çabamızın yanında, kısa ve uzun vadede, doğrudan şekillendirebileceğimiz kendi mesleki eğitim alanımızı bu krizler doğrultusunda dönüştürmek ve tavır almak oldukça anlamlı gözükmektedir. Mimarların sahip oldukları mesleğe ve yerel ve küresel topluma karşı sorumlulukları, yetiştikleri ortam ile ilişkili olduğundan -ki bir şehir üniversitesi olarak TEDÜ Mimarlık Bölümü'nde bu durumu yakından gözlemleyebiliyoruz- mimarlık ve kent mekânının dönüşümünde önemli bir katman da mimarlık eğitimidir. Bu doğrultuda, eşitlik, adalet, yaratıcılık ve iş birliğine değer veren, birbirine bağımlı canlı ve cansız ekosistemlere duyarlı, farklı sesleri, davranışları, görüşleri, fikirleri ve kültürel ve toplumsal cinsiyet ifadelerini kabul eden kapsayıcı, katılımcı toplumlara öncelik veren bir gelecek vizyonuyla, mevcut ana akım çerçevelerin dışında düşünen ve harekete geçen bir mimarlık ve mimarlık eğitimi savunmalıyız.

TOBB EKONOMİ VE TEKNOLOJİ ÜNİVERSİTESİ

Prof. Dr. Nur Çağlar

Mimarlık ve Tasarım Fakültesi Dekanı

ANKARANIN GELECEĞİNİ KAVRAMAK

Bugün ve geleceğimiz için, Ankara'yı bir kent ve başkent olarak var eden kentsel, mimari ve mekânsal unsurların yeniden ve eleştirel bir bilinçle sorgulanmasına ve değerlerimizin ortaya çıkarılmasına her zamankinden çok gereksinme duyduğumuz günlerdeyiz. Ankara'yı giderek kavranamaz kılan sorunları tanılamak, gözler önüne sermek, gidermek, Ankara'yı kavranabilir kılmamanın gerekliliğini mimari ve kentsel tartışmaların odağına almak, öncü ve örnek tasarım süreçleri kurgulamak ve bunlar üzerine söyleyecek sözü olmak, biz mimarların mesleki olduğu kadar kentlilik sorumluluğumuz da olduğuna inanıyorum. Dolayısıyla bu konuyu Cumhuriyetimizin 100. yılı bağlamında *Dosya* dergisi içeriği olarak sunmanı-

zı incelikli bir yaklaşım olarak değerlendiriyorum. Bugünden geçmişe baktığımda; Ankara'ya dair zihinsel haritamı hala Cumhurbaşkanlığı Köşkü, Meclis, Bakanlıklar ve diğer siyasi ve yönetsel organlar, büyükelçilikler, Gençlik Parkı, Güven Park, Atatürk Bulvarı, sinema, opera, bale, tiyatro gibi kültür, eğlence ve eğitim yapıları ve tabii ki kentteki yeriyle, semtiyle, sokağıyla özdeşleşmiş İş Bankası, Sümerbank, Kolej, Ulus İşhanı, Kızılay binası gibi yapılar üzerinden kurguladığımı farkediyorum. Bu zihinsel çağrışımlar Cumhuriyet döneminde Ankara'nın başkent olarak seçilmesini ve bu süreçte gerçekleştirilen mimari ve kentsel gelişimini temsil ediyor. Cumhuriyet'in Başkenti Modern Ankara'nın kent kimliğini ve dokusunu biçimlendiren değerlerinin başlıcaları bunlar. Geçtiğimiz 100 yılın kazanımları çoğunlukla ilk yarısında. İkinci yarısında ise kente yeni değerler eklenirken bir yandan da dönüşümlerin ve kayıpların başladığını görüyorum. Bugünün Ankara'sını nasıl bir kent olarak niteleyeceğim konusunda aklım karışık çünkü zihin haritam bulanıklaştı. Ankara, kitlesel göçlerin, plansız yerleşmelerin, bozuk/hatalı sosyo-ekonomik planlamaların, rant ve çıkar ilişkilerinin, estetik yoksunluğun yarattığı kaosu yaşam alanlarına egemen olmasının ve dolayısıyla kent peyzajının çözülmesinin ve bellek kaybının sıkıntılarına çekiyor. Belleğin belgelerde kalması ve gündelik yaşantının içinden hunharca sökülüp atılması ne acı. Başka bir deyişle kentin önemli yapılarının, katmanlarının, simgelerinin yer değiştirmesi veya yokluğu sonucu, kentsel belleğin zayıflaması ve yok olması dolayısıyla kentliler için rehber veya referans olma niteliğini yitirmesi, belleği anlamlı güncel kentsel mekânlara dönüştürme yollarının kaybolması çok acı.

Bugünden geleceğe baktığımda ise; Cumhuriyet'in ikinci yüzyılının aslında bir ileri dönüşüm (*upcycling*) süreci olarak ele alınması gerektiğini düşünüyorum. Kent bağlamında ileri dönüşümü, var olan mekânlarının, kent peyzajının, tarihi katmanlarının ve gündelik yaşamın özgün değerini yükseltecek biçimde onarılması, estetik ve işlevsel olarak dönüştürülmesi, günün koşullarını karşılayacak biçimde yenilenmesi olarak düşünebiliriz. Bu bakış açısıyla ikinci yüzyılı bir yandan kentsel mekânların onarımı bir yandan yeniden tasarımı süreci olarak değerlendiriyorum.

Ankara'nın gündelik yaşamını ve onun mekânlarını kavramanın yolunun, kentin kaldırımlarının, sokaklarının, meydanlarının, semtlerinin, mahallerinin, bölgelerinin ve kent çeperlerinin, kırsal alanlarının oluşturduğu katmanların ve bunların birbi-

riyle sonsuz çeşitlilikte kurdukları ilişkilerin niteliklerini keşfetmek, çözümlemek ve yenilenmiş bir bilinçle müdahale etmekten geçtiğine inanıyorum. Geçen yüzyılda Ankara'nın yaşadığı değişiklikler ve dönüşümler kent peyzajına yeni katmanlar kazandırarak benzersiz bağlamını ve özgün kimliğini güçlendirmiştir. Başka bir deyişle, zamanın ve müdahale süreçlerinin neden olduğu yıpranmanın aslında Ankara'yı benzersiz kılan ve değer katan nitelikleri olduğunu söylemek istiyorum. Yeni yüzyılın ise ona yeni katmanlar ekleyecek onarımların yüzyılı olmasını öngörüyorum. Dolayısıyla ikinci yüzyılda Ankara'yı çok katmanlı, sürekli gelişen ve evrilen, dinamik ve estetik kent peyzajıyla öne çıkan bir başkent olarak kavramayı düşünüyorum.

Gelecekte Başkent Ankara'nın, teknolojik ve dijital gelişmelerin doğru ve özenli kullanımı ile akıllı ve dinamik bir kente dönüşeceğine; doğal afetler ve benzeri acil durumlarla başa çıkma yeteneğini ve dayanıklılığını arttıracasına; dünya gündemindeki tüm toplumsal ve çevresel gereksinmelere duyarlı, kentlilerin mutluluğunu ve iyi hissetmesini gözetken insan odaklı tasarımlarla öne çıkacağına inanıyorum.

Şekil 38. 1992, Sayıştay, **Ziya Tanalı** - Mimarlar Odası Ulusal Mimarlık Ödülleri Mimar Sinan Büyük Ödülü (2008).
Kaynak: Mimarlar Odası Arşivi.

²⁵ Bülent Batuman (2003) "Imagination as Appropriation: Student Riots and the Re-claiming of Public Space." *Space and Culture*. 6. pp.261-275.

²⁶ CNN Türk (10.11.2023) Kentsel Dönüşüm Yasası Maddeleri Tam Metni. (Erişim: 16.12.2023) www.cnnturk.com/turkiye/kentsel-donusum-yasasi-maddeleri-tam-metni-2023-kentsel-donusum-yasasi-nedir-iceriginde-neler-var

²⁷ İhsan Bilgin (1999) "Bedelsiz Modernleşme." *Mimarlık*. 288. pp.26-27.

²⁸ Tezcan Karakuş Candan (10.7.2023) Kentsel Dönüşüm, Kentsel Demans. (Erişim: 16.12.2023) kisadalga.net/yazar/kentsel-donusum-kentsel-demans_74669#google_vignette

MİMARLAR ODASI ANKARA ŞUBESİ 47. DÖNEM YAYIN KURULU ÜYELERİ

Yonca Hürol

*Mimarlar Odası Ankara Şubesi 47. Dönem
Yayın Kurulu Üyesi*

EY GÜZEL ANKARA... NASIL BİR BİLİMSELLİK
GEREKLİ?... SÖYLE BANA...

Ankara modern Türkiye Cumhuriyeti'nin merkezinde bilimselliğin ve bilimselliğin gerektirdiği seküler dünya görüşünün önde giden temsilcisi, öncüsü olmuştur. Bu durum, kentin temsili mekânlarındaki meydanlarda (örneğin Kızılay Meydanı), binaların tasarımında, günlük yaşamda kendini göstermiştir. Bu durumun 1960'lara kadar olan zaman dilimi içerisinde evrilişi mutlaka Bülent Batuman'ın çok yönlü eleştirel bakış açısından okunmalıdır.²⁵

Bugün, yani Cumhuriyet'in kuruluşundan 100 yıl sonra, hala Ankara'da, iktidardaki otoriteler tarafından, tüm Türkiye ve özellikle yüksek riskli deprem bölgeleri için, bilimsellik iddiası ile kentsel dönüşümün topyekün uygulanması gibi bir çözüm gündeme getirilmektedir.²⁶ Deprem sorununun Türkiye'de, 1940'lardan beri ve uzun vadede, ekonomik gelişmeyi hızlandırmak ve alım gücünü yükseltmek gibi amaçlarla, mesleki bilgi ve uygulamaları geri planda tutarak nasıl oluştuğunu, İhsan Bilgin İstanbul Kocaeli depreminden hemen sonra yazmıştır.²⁷ Sorun kök salmış, yaygın ve eski bir sorundur. Her yeredir. Bu soruna bir çözüm üretmek elzemdir. Ama nasıl bir çözüm? TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi gibi kentsel uygulamalarda bilimselliği sağlıklı bir şekilde ele aldığını ve ilgili konuların ısrarlı ve başarılı takipçisi olduğunu bildiğimiz bir mesleki örgütün başkanı Tezcan Karakuş Candan bu tür kentsel dönüşüm uygulamalarının tehlikelerine ve halkı mağdur edeceğine işaret etmekte ve bilimsel çözüm talep etmektedir.²⁸ Bütün bunlar "Nasıl bir bilimsellik?" sorusunu aklıma getirmekte ve "Acaba Ankara ve topluma hizmeti her zaman önde tutmuş bir meslek örgütü olarak Mimarlar Odası Ankara Şubesi tüm Türkiye için bu bilimsellik arayışının öncülüğünü mü yapmalı?" diye beni düşündürmektedir.

Bu sorulara bir cevap aramak için önce bilimselliğin bu tarihler arasında geçirdiği evrelerden biraz bahsetmek istiyorum. Yüzyılın başından beri

Şekil 39. 1992, Orman Apartmanı, **Şevki Vanlı** - Mimarlar Odası Ulusal Mimarlık Ödülleri Mimar Sinan Büyük Ödülü (1992).
Kaynak: Mimarlar Odası Arşivi.

bilimsellik çok gelişmiş, değişmiştir. Önceleri sadece doğa bilimleri, mühendislik bilimleri etkin iken, 1950'lerden itibaren kentlere göçün artması ve kentsellik olgusunun kendisini ortaya çıkarması ile birlikte sosyal bilimler kullanılmaya başlanmış, kendi farklı yöntemlerini ve özellikle istatistik uygulamalarını tercih etmiştir. Bu uygulamalar kentleri okumaya, insanların kimliklerinin harita üzerinde nasıl öbeklendiğini anlamaya yaramıştır. 1980'lerden sonra ise, enerji krizi ile ve neo-liberalizmin post-modernizm ile birlikte ortaya çıkmasının ardından, tüm dünya insanlarında bambaşka bir bilinç formasyonu etkili olmaya başlamıştır. Burada az duraklayıp bu formasyonun nasıl bir şey olduğunu ve bilimselliği nasıl etkilediğini anlamak gerekiyor. Bu yeni dönem içerisinde insanlar artık düşünerek ya da eleştiri yaparak değil, subjektif duyguları ile objeleri ve olayları değerlendirmeye yönelmiştir. Mimar Philip Johnson da ciddiye alınarak sıkıldığını böyle bir atmosferde söylemiş ya... Çok fazla obje, ürün ve olay ile karşılaşılan günümüz ortamlarında bunların her birinin düşünülerek değerlendirilmesi olanaksız hale gelmiş, beğenilmeleri (like) ya da beğenilmemeleri (dislike) önem kazanmış ve her bireyin zihninde yığılan olumlu ve olumsuz değerlendirmeler onların kimlikleri ve karar verme mekanizmaları üzerinde de etkili olmaya başlamıştır. Çünkü her olumlu ve olumsuz değerlendirme bir taraf tutmadır, kendini yeniden kurmadır.²⁹

Duyguların bu kadar ön planda olduğu, düşünce, nedensellik ve felsefenin arka plana düştüğü bu dünyada, tabii ki insanların duyguları konusunda araştırma yapılması çeşitli nedenlerle çok büyük önem kazanmıştır. Neyi beğenirler? Neyi satın alırlar? Kimi seçerler? Kimi desteklerler? Bu gibi sorulara cevap bulmak için sanat ve insan bilimleri gelişmiş ve bu bilimlerin çeşitli veri toplama ve değerlendirme teknikleri konusunda önemli ilerlemeler kaydedilmiştir.³⁰ Bu yaklaşımlarla birlikte çoklu metod kullanımları da, yani doğa bilimleri, mühendislik bilimleri, sosyal bilimler ve sanat/insan bilimlerini bir arada kullanan yöntemler de ortaya çıkmıştır.³¹ Tüm bunlara paralel olmak üzere insana verilen değer de artmıştır. Günümüzde bu durum insan merkezliliğin terkine ve insanın doğanın bir parçası olduğu düşüncelerine de yönelmektedir.

Bilinç formasyonunun, dünyaya bakış açısının ve bilimselliğin yöntemlerinin bu kadar değiştiği bir ortamda, depremler ve kentlerimiz konusunda sorulması gereken soru; "Kentsel dönüşümü hakkı ile gerçekleştirmek için nasıl bir bilimselliğin des-

²⁹ Ulus Baker (2020 [2006]) *From Opinions to Images: Essays towards a Sociology of Affects*. Aras Özgün ve Andreas Treske (der.). Amsterdam, Institute of Network Cultures. No. 37.

³⁰ Anselm L. Strauss (2003) *Qualitative Analysis for Social Scientists*. 14th Edition. Cambridge University Press.

³¹ W. John Creswell ve L. P. Viki Clark (2017) *Designing and Conducting Mixed Method Research*. Sage Publications.

Şekil 40. 1992, **Bilkent Üniversitesi Açık Hava Amfisi** - Mimarlar Odası Ulusal Mimarlık Ödülü, Proje Dalı (1992), Erkut Şahinbaş ve Alpay Güleyen. Kaynak: Mimarlar Odası Arşivi.

³² Stanford University (2011) Peruvian villagers shown how to protect adobe buildings from earthquake collapse. (Erişim: 16.12.2023) engineering.stanford.edu/magazine/article/peruvian-villagers-shown-how-protect-adobe-buildings-earthquake-collapse

³³ DAÜ Mimarlık Fakültesi (2023) *Co-Create Deprem: SWOT Diyalogları Basın Bildirisi*. DAÜ Yayınevi; Yeni Düzen Gazetesi (3.11.2023) Risk analizimizi yapmamız gerekir. (Erişim: 16.12.2023) www.yeniduzen.com/risk-analizimizi-yapmamiz-gerekir-167613h.htm

Şekil 41. 1993, **Bilkent Kütüphanesi Ek Binası** - Mimarlar Odası Ulusal Mimarlık Ödülleri Yapı Dalı Başarı Ödülü (1996), Erkut Şahinbaş ve İlhan Kural. Kaynak: Mimarlar Odası Arşivi.

teğine ihtiyaç vardır?” olmalıdır. Bu soruya cevap vermek için de öncelikle problemin iyi anlaşılması lazımdır. Türkiye’nin deprem problemi sadece teknik bir problem midir? Şu anda sorunlu olan yapıların hepsi güçlendirildiği ya da yeniden inşa edildiği zaman sorun çözülmüş olacak mıdır? Hayır, çözülmeyecektir. Çünkü problem günlük kültür içerisinde kök salmış, her bir bireyin de parçası olduğu bir problemdir. Sadece müteahhitler değil, o yapıları onaylayanlar, az para vererek çok metrekare sahibi olmak isteyen mal sahipleri, kolon kesenler, imar affını yapı düzelmese de verenler, olmadık yerlere yapı yapma izni verenler vs... tüm toplumun içinde yaşadığı ve pay sahibi olduğu normalleştirilmiş bir ortam ve yanlış değerler silsilesidir söz konusu olan. Böyle bir sorun, tepeden inme biçimde kentsel dönüşümün gerçekleştirilmesi ile çözülemez. Yapılar yine kötü bir biçimde yapılmaya devam eder.

Hele hele insanların malvarlıklarının, evlerinin hayattaki en büyük destekleri olduğu düşünülürse, böyle bir konuda tepeden inme ve topyekün kararlar vermenin çok büyük acılara, haksızlıklara neden olacağı kesindir. Ve problem doğru tanımlanmamış ise orada bilimsellik olamaz. Problem doğru tanımlanmazsa yöntem doğru seçilemez. Hatta bilimselliğin araçsallaştırılıp bazı kesimlerin çıkarlarına hizmet etmesi bile söz konusu olabilir. Post-modernizm bilimselliğin bu şekilde kullanımlarını pek çok kez deşifre etmiştir.

Problemin çözümünün aciliyeti olduğu, hele bazı kentler ve bazı semtler için, çok doğrudur. Ama yine de ben bu noktada Ankara’nın, bilimselliğin Türkiye’deki ilk merkezi olarak bu süreçte de merkezi rol alması; mimarların da, konuya bütünsel yaklaşabildikleri ve çoklu bilimsel yöntemleri etkili kullanabildikleri için, kentsel dönüşüm amaçlı tabanın sesine kulak veren ve bireyi topluma kurban etmeyen etik nitelikli araştırmalara öncülük etmeleri gerektiğini düşünüyorum. Bu araştırma geniş çaplı etnografik (sorunu ve çözümü kültürde arayan) bir araştırmadır.

Deprem sorunu yaşayan ülkelerde sorunun nasıl çözüldüğüne bir göz atacak olursak, onların da sorunu sadece teknik bir sorun olarak görmemiş olduklarını fark ederiz. Çin’de uzun süreli ve herkesin parçası olduğu bir seferberlik gerçekleştirilmiştir. Peru’da önce hükümet üniversiteleri sorunu tespit etmeye ve teknik çözümler üretmeye davet etmiştir. Sonra bu çözümler halkla paylaşılmış, görüşleri alınmış ve onların istediği revizyonlar yapılmıştır. En son ise halkla beraber üniversite

öğrencileri ve personeli ülkeyi resmen baştan inşa etmişlerdir.³² Japonya’da da tüm halkın işbirliği yapması, kimsenin kendi çıkarı peşine düşmemesi sonucunda çözüm mümkün olabilmiştir.

Söz konusu etnografik araştırma çoklu yöntemleri içeren bir araştırma olmak zorundadır. Öncelikle, teknik problemlerin, konunun jeoloji mühendisliği (zemin sorunlarını tespit ederek) ve inşaat mühendisliği (yapısal sorunları yapı bazında tespit ederek) bakış açılarından incelenmesi ile haritalandırılması söz konusu olabilir. Bu haritalar, her bir ilin farklı problemleri olan küçük alanlara bölünmesini sağlayabilir. İkinci olarak, farklı tür problemler tespit edilip, her biri için çok disiplinli uzman ekipleri tarafından çözüm önerileri geliştirilebilir. Etnografik yöntemin incelikleri de işte bu noktadan sonra başlar. “Biz çözümü bulduk, haydi uygulayalım” dememek gerekir. İnşaat firmalarına, ilgili devlet dairelerine, belediyelere, meslek odalarına, halka ulaşım sosyal içerikli bir araştırma ile deprem sorununun ve çözümünün ne olduğu konusunda uzmanlara katılıp katılmadıklarının, farklı taleplerinin olup olmadığının anlaşılması gerekir. Bu araştırma sonrasında probleme bakış açıları ve çözüm alternatifleri gerçek anlamda tanımlanabilir hale gelecektir. Bu araştırmayı detaylandırmak için insan bilimleri tekniklerini kullanarak bazı bakış açılarının daha fazla incelenmesi de faydalı olacaktır. Kentsel dönüşüm uygulamasının da, benzer bir biçimde, tabandan hareketle gerçekleştirilmesi gerekir. Küçük yerleşim birimlerinde bireylerin uygulama konusundaki tercihleri birey haklarını korumak amacı ile tespit edilip, her bir yapı için dahi farklı uygulamalara gidilebilmelidir.

Biz KKTC’de Doğu Akdeniz Üniversitesi Mimarlık Fakültesi ve KTMMOB işbirliği ile böyle bir araştırmanın ilk adımını ilgili tüm disiplinlerin katıldığı bir SWOT analizi ile başlattık.³³ Türkiye’de de Cumhuriyet değerleri ve çağdaş bilimselliği benimseyen TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi’nin, bu tür toplumsal tabanı dikkate alan etnografik bir araştırmanın Türkiye çapındaki kentsel dönüşüm uygulamalarına eşlik etmesi konusunda öncülük edebileceği ve doğru adımları atabileceğini düşünüyor, onları göreve davet ediyorum.

Güven Arif Sargın

Mimarlar Odası Merkez Yönetim Kurulu
43. Dönem Genel Başkan Yardımcısı,
Mimarlar Odası Ankara Şubesi 47. Dönem
Yayın Kurulu Üyesi

TAZE BİR HİKÂYE GEREK VE FAKAT NASIL?

Gündelik dilimize yapışıp kalan bir iddiayı neredeyse üzerinde uzlaşmış ortak bir beklentiye (kaygıyla paylaşılmış arzuya) indirgedik; tekrar etmek adına bir kez de ben dillendireyim: “Başkent Ankara’nın, dolayısıyla Cumhuriyet’in yeni bir hikâyeye ihtiyacı var!” İddia doğruluk payı içeriyor olabilir; lakin ilâve iddialara mazhar olduğunu da söylemeliyim. Herhangi bir hikâyeye değil, toplumsal mutabakatla, dolayısıyla kolektif iradeyle kotarılmış hikâye(leri) yazmak ve/veya

Şekil 42. 1993, Halk Bankası Genel Müdürlük Kompleksi, **Doğan Tekeli** ve **Sami Sisa** - Mimarlar Odası Ulusal Mimarlık Ödülleri Mimar Sinan Büyük Ödülü (1994). Kaynak: Mimarlar Odası Arşivi.

doğrudan icra etmek gerekiyor. Amacım pejoratif bir öyküleme marifetiyle son 100 yılı bütünüyle karalamak ve/veya geleceğe ilişkin romantik bir güzellemede bulunmak değil. Daha ziyade, geçmişe atfedilen söylemleri eleştirel bir gözle bir kez daha okuyabilmeyi, öykündüğümüz hikâye(leri) de eleştirel ve fakat aslen siyasî bir mecraya taşıyabilmeyi kastediyorum. Bu surette hem geçmişin (akılla) muhasebesini yapabileceğimize hem de geleceğe ilişkin tahayyüllerimizi arzuladığımız istikamette inşa edebileceğimize kaniyim. Son dönemde, mimarlık ve dahi kentleşme pratiğine dair kaleme aldığım metinlerimde -ki buna “demokratik kamusalılık” mevzusu da dahil- meseleyi eksik (ya da ham) bıraktığımı varsaydığım bir perspektiften ısrarla okumayı, historiyoğrafisini ise bu cihette yapmayı öncelikli görüyorum. Sadece klasik sol literatürün, özellikle eleştirel teorisinin talep ettiği biçimiyle değil, Karl Marks’ın erken dönem yazımında üstüne basa basa ve fakat bir alt-metin vasfıyla kurgulayıp dile getirdiği gibi, teritoryal varoluşumuzu (olma, oluşma halimizi/becoming) üretim rejimlerine bağlı bir sınıf sorunu addeden tarih yazımına öncelik verilmesi gerekiyor: Mimarlığın/şehrin (doğa dahil) tarihinin sınıf

tarihi olduğu; mekânın dönüşümünün de sınıfsal formasyonları, çelişkileri, çatışma ve nihayetinde mücadele biçim ve süreçlerini ihtiva eden bir olgu olduğu kabul görmeli. Yukarıda sözünü ettiğim, geçmişe dair hikâye(lerimizin), dolayısıyla, bu istikamette bir kez daha yazılması; Cumhuriyet dönemi mimarlık ve kentleşme pratiklerimizin sınıf süzgecinden her daim ve yılmadan geçirilmesinde yarar var. Benzer biçimde, Ankara’nın 100 yıllık hikâyesinin bir sınıf meselesi olduğunun farkındalığıyla hareket ediyor, hem pratiklerimizi hem de başkentimizin mekânsallığını (mekânsallaşma süreç ve biçimlerini) sınıfsal akıl ve gözle yeniden-okumaya çalışıyorum. Şahsıma bu minvalde yazma fırsatı veren yayın kurulları ve tabii ki sonuçta okuyucularımız affetsin! Gelelim önümüzdeki dönemin (sözelimi, “Türkiye Yüzyılı”nın) sorgulanası hikâyesine: Başa sararsak eğer; yeni bir öykülemeye ihtiyacımızın olduğu aşikâr. Öte yandan, sözünü ettiğimiz hikâye(lerin) bizleri salâha eristirecek (hidayete kavuşturacak) bir istikameti ve bu surette pratiklerimizi çalıştıracak siyasî bir iradî tutumu ihsas etmesi; nihayetinde, dile getirdiğim toplumsal (toplumcu) mutabakatlarla öncüllük etmesi beklenilmeli. Yalın bir biçimde ifade etmek gerekirse; aslen devrimci hikâyelere ihtiyacımız var. Nasıl bir kentlilik (kentleşme süreci) ve mimarlık pratiği sorusu ise tam da bu noktada düğümleniyor: Tasavvur ettiğimiz historiyoğrafinin geleceğe ışık tutacak, yeri geldiğinde siyasî kapasiteler üretecek bir niyet ve içerikle de yapılandırılması şart. Sınıfsallığımızın farkındalığı, vicdanî ve aklî kabullerimiz, pratiklerimizin aslen sınıfsal inşaatlar (ya da yapıbozumları) olduğunu söylüyor; kısacası, yeni hikâye(lerin) yazımı/yapımı sürecinde, mekânın sınıfsal formasyonları, çelişkileri, çatışma ve nihayetinde mücadele biçimlerini ihtiva ettiğini hatırlamakta sayısız yarar var. Öznenin gözünden (özne perspektifinden) bakıldığında ise, farkındalık ve bilinç (sınıfsal ve/veya sınıfsal ittifakın hüviyeti) Cumhuriyet’e ve başkent Ankara’ya dair hikâye(lerin) ana fikri olabilir. Bu cihette, pratiklerimizin özlem duyulan toplumcu tahayyül ve tasavvurlarımıza anlam katacağı, yeni işlevler kazandıracağı ve nihayetinde kolektif özneleşme süreçlerine imkân tanıyacağı kesin. Özetlemek gerekirse, ortaklaşılın kaygıya peşinen ve fakat kendi meşrebimce kesinlikle katılıyorum: Başkent Ankara’nın, dolayısıyla Cumhuriyet’in devrimci bir hikâyeye mutlaka ihtiyacı var; hem de şimdi!

Şekil 43. 1994, Eryaman 4. Etap 960 Konut, **Ziya Tanalı** - Mimarlar Odası Ulusal Mimarlık Ödülleri Mimar Sinan Büyük Ödülü (2008). Kaynak: Mimarlar Odası Arşivi.

Nihal Evirgen

Mimarlar Odası Ankara Şubesi 47. Dönem
Yönetim Kurulu Sekreter Üyesi,
Mimarlar Odası Ankara Şubesi 47. Dönem
Yayın Kurulu Üyesi

CUMHURİYETİN YÜZ YILINDA MİMAR-ÖZNE VE GELECEĞE BAKIŞ³⁴

Cumhuriyet'in ve başkentin 100. yılını karşıladığımız 2023 yılı, bir asrı tamamlamış Türkiye Cumhuriyeti'ne geri dönüp bakmak ve bütünlüklü değerlendirmeler ile Cumhuriyet'in ikinci yüz yılını karşılamak için önemli bir fırsat sunuyor. Ancak 2023 yılı Ankara'nın başkent oluşunun ve Cumhuriyet'in ilanının 100. yılı olmasının yanında, 6 Şubat 2023 tarihinde yaşanan yıkıcı depremler ve 14-28 Mayıs 2023 tarihlerinde gerçekleşen Cumhurbaşkanlığı ve Milletvekilliği Genel Seçimleri ile ülkenin geleceği açısından yeni anlamlar da ihtiva eden bir içeriğe kavuştu.

Dosya dergisinin 54. sayısında, bu kapsamda, Cumhuriyet'in 100. yılına dair onun kurucu mekânı ve başkenti Ankara'dan başlayarak ideolojik ve mekânsal bir değerlendirme yapmak ve bunu yaparken gelecek yüzyıla ilişkin depremin ve genel seçimlerin olası sonuçlarını da hesaba katarak radikal bir perspektif sunmak amaçlandı. Kent mekânının sosyal, ekonomik, politik ve kültürel olan ile ayrılmaz ilişkisini ve bu yüz yıl içerisinde mekân üretiminin geçirdiği aşamaları, toplumsal yaşama etkilerini, kapitalist üretim ilişkilerinin küresel ve ulusal yansımalarını ele alan bir tartışma ortamı üretmek hedeflendi. Güncel ekonomi-politik gelişmelere yönelik fikirleri disiplinlerarası bir yaklaşımla biraraya getirerek, Türkiye Cumhuriyeti'nin ikinci yüzyılına ilişkin yeni ve özgürleştirici pratiklerin, örgütlenmelerin ve araçların üretilebilmesinin yollarını masaya yatırmak, bunları gerçekleştirilebilir kılacak gücü ve umudu filizlendirmek temel hareket noktasıydı. Derginin içeriğinde bu minvalde hem yuvarlak masa toplantısında hem de derlenen yazılarda mekânsal değerlendirmeler oldukça kapsamlı şekilde yapılmış durumda. Bu nedenle ben 100 yıllık Cumhuriyet'in mimar-öznelerine ve mimarlık üretim yöntemlerindeki değişime değinmeyi yeğledim. Nitekim ülke çapında mimarlık gündemli ve 100. yıl kapsamında yapılan etkinliklerin büyük çoğunluğunda erken Cumhuriyet dönemi mimarlık ve planlama politikalarına yönelik değerlendirmeler yapıldı. Mimar/plancı öznelerin de yine

büyük çoğunlukla bu dönemlerin yerli ve yabancı figürleri arasından öne çıkan isimleri mercek altına alındı. Ancak bu 100 yılın ilk çeyreği sonrasında ilişkin değerlendirmeler, bu süreçte mimar-öznenin içinde bulunduğu durum ve dünyadaki gelişmeler ile ilişkisi açısından kapsamlı araştırmaların sınırlı kaldığını söylemek mümkün.

³⁴ Bu metin yazarın ODTÜ Mimarlık Bölümü Doktora Programı'nda Prof. Dr. Güven Arif Sargın danışmanlığında yürütmekte olduğu tez çalışması kapsamında üretilmiştir.

Şekil 44. 1995, Bilkent Üniversitesi Müzik Fakültesi, **Erkut Şahinbaş** - Mimarlar Odası Ulusal Mimarlık Ödülleri Mimar Sinan Büyük Ödülü (2012). Kaynak: Mimarlar Odası Arşivi.

³⁵ S. Bozdoğan (2002). *Modernism and nation building: Turkish architecture culture in the Early Republic*. Washington: University of Washington Press. Daha detaylı bilgi için, bkz.: İnci Aslanoğlu, Afife Batur, Zeynep Kezer ve Esra Akcan'ın konu hakkındaki yayınları.

³⁶ Konu hakkında eleştirel bir okuma için, bkz.: B. İmamoğlu (2018) "Architectural Professionalization in Turkey, Professionalism and Its Posts", *Neo-Liberalism and the Architecture of the Post Professional Era*, H. Sadri (der.), Springer International Publishing.

Şekil 45. 1998, Koç Topluluğu İş Merkezi Binası, **Hamdi Şensoy** - Mimarlar Odası Ulusal Mimarlık Ödülleri Mimar Sinan Büyük Ödülü (2006). Kaynak: Mimarlar Odası Arşivi.

Türkiye’de Mimarların 100 Yıllık Serüveni

100 yıllık süreç içerisinde mimarların nereden nereye geldiğine bakmak istediğimizde tarih yazımının sınırları ile karşı karşıya kalmaktayız. Başlangıçta Erken Cumhuriyet Dönemi’nin özellikle modern mimarlıkla yeni bir ulus ve devlet inşa ederken nasıl hemhal olduğu oldukça nitelikli yayınlarla ortaya konmuştur. En bilinenlerinden Sibel Bozdoğan’ın *Modernizm ve Ulus İnşası*³⁵ başlıklı kitabı Kemalizm’in devrimden sonra tüm yenilikleri hayata geçirirken, modern mimarlığı ulus inşasının doğrudan kurucu bir ögesi olarak kullanımını titizlikle örnekler. Mimar-öznelerin bu dönemdeki rolü inkılapların taşıyıcısı olmaktır. Öte yandan bu dönemde savaştan çıkan Türkiye’nin kuruluşunda, modern Cumhuriyet’in etkinliğinin toplumsal olarak yaygınlaşmasında en güçlü aktör devlet kurumlarıdır. Dolayısıyla, ülkeyi imar edecek yerli ve yabancı teknik elemanların birçoğu kamu personeli olarak devlet dairelerinde görevlendirilmekte, yetişmiş mimarlar ilgili bakanlıkların yapı işleri dairelerinde projeler üretmektedir. Başta Ankara olmak üzere Anadolu kentlerinin imarında görev alan pek çok isim bu nedenle anonim kalmış ve ülkemizin mimarlık tarihi yazınında kendisine yer bulamamıştır.³⁶

Anonim kalma durumu esasında Türkiye’de mimarlık mesleğinin kurumsallaşma sürecini bir bütün olarak kavramayı da zorlaştırmaktadır. Örneğin mimarların bir çatı altında örgütlenme ve oda kurma çabaları II. Meşrutiyet ile başlayan ve Cumhuriyet’in ilk yıllarından itibaren sürdürülen kolektif bir çabanın ürünüdür. 25 yılı aşkın uğraşların sonunda 1954 yılında 6235 sayılı Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği (TMMOB) Kanunu meclisten geçer ve TMMOB’nin kurucu heyeti 10 oda kurulmasına karar verir; bu kapsamda 15 Aralık 1954’te Mimarlar Odası kurulur ve bundan bir yıl sonra da Ankara, İstanbul ve İzmir’de şubeleri açılır. 1961 Anayasası’nın 135. maddesiyle de kamu kurumu niteliğinde kuruluş olma niteliği kazanarak devletin idari bölümünde yer alır. Ancak mimarlıkta sonuç ürüne odaklı olma ve bu ürünü yapıdan ibaret görme yaklaşımının yaygın olması nedeniyle, 25 yıl boyunca mesleğe ilişkin bir üst örgütün kurulması için emek sarf eden, yönetim kurullarında görev alan Bedri Tümay, Talat Özlü, İsmet Barutçu, Nizamettin Doğu ve daha pek çok isim mimarlık eğitiminde, yayınlarında ya da meslek alanına ilişkin anlatıda kendisine yer bulamamaktadır. Tarih yazımının çoğunlukla mimarı bilinen yapılar üzerinden gerçekleşmesi ve dolayısıyla bu mimarlar üzerinden üretilen personanın

ideal mimarı tanımlar hale gelmesi tesadüf değildir. Bu ideolojik yaklaşım, kolektif bir çaba yerine bireysel yaratıcılığın ön plana çıkmasına; mimarlık faaliyetinin yapı üretimi, tasarımı olarak anlaşılmasına; yeni mezun olan bir mimar için zorunlu “iş” tanımının bir mimarlık ofisinde çalışmaktan, hayallerin ise kendi ofisini kurmaktan geçmesine ve farklı alanlarda çalışan, yapı üretiminde yer almayan mimarların ise ideal mimar olarak görülmesine hizmet etmektedir.³⁷

Erken Cumhuriyet Dönemi’nin ardından 1950’lerde serbest piyasanın açılması ve çok partili döneme geçiş sonucu kamucu politikalarla vazgeçilmesi, özelleştirme süreçleri ve serbest mimarlık hizmetinin yaygınlaşması ile özel büroların sayısı artış göstermiştir. Bu yıllarda yine de kamu personeli olarak çalışanların sayısının yüksek olduğu, çalışma koşullarının nitelikli şekillendiği, iş bulma gibi bir sorun yaşanmadığı bilinmektedir. Dönemin Oda yöneticilerinden Sevinç Kaynak, milletvekili maaşından sonra ikinci kademede teknik elemanların olduğunu, vali ve kaymakamlardan dahi yüksek ücretle çalıştıklarını aktarmaktadır.³⁸ 10195 sayılı kararname kapsamında yevmiyeli çalışan teknik personele diğer kamu personellerinden çok daha yüksek ücretler verilmiş ve aynı zamanda ofis açma imkanı sağlanmıştır ancak bu kararname daha sonra kaldırılmıştır.³⁹ Kalkınmaya verilen önem, sanayileşme sonucu kırdan kente göçün artışı ve yapı ihtiyacının oluşması, yöneticiler arasında teknokratların yoğunluğu, Devlet Planlama Teşkilatı gibi kurumların açılması bir süre daha teknik elemanların öneminin devamlılığını sağlamıştır. Ancak burada halen teknik elemanlar sınıfsal açıdan emeğini satarak yaşayan, denetim yetkisi ya da üretim araçları sahipliği söz konusu olmayan, özel bürosu bulunsan dahi ya çalışanı olmayan ya da az çalışanlı bürosu olan kişilerdir. Öte yandan, 1961 Anayasası’nın getirdiği demokratik ve özgürlükçü açılımlar, dünya çapında yükseliş gösteren sol düşünce ve 1968 hareketinin etkileriyle mesleğin kendi kurumsal çıkarlarını sağlamanın ötesinde toplum için mimarlık fikri de ajandaya girmeye başlamıştır.

Nitekim 1954’te kuruluşu sonrası meslek alanının tanımlanması ve genişlemesi, mimarların yapı üretim sürecindeki rolü, yabancı mimar sorununun aşılması gibi konularla ilgilenen, devletle temaslar kuran ve taleplerini kabul ettirmek için genellikle hükümetle karşı karşıya gelmekten uzak duran bir yönetim tarzı tutturan Mimarlar Odası’nda, 1971 yılında dıştan ve içten esen sol rüzgarın etkileri sonucu, Genel Kurul ve seçimlerde yönetim kad-

³⁷ Odanın anma programları, mimar portrelerine ilişkin yayınları, tanıklıklar ve sözlü tarih çalışmaları, röportajları bulunmaktadır ancak yeterli ideolojik girdiyi sağlamak ve mimarlık eğitiminde yer bulması mümkün olmamıştır.

³⁸ Ç. Ünalın (der.) (2008), *Tanıklarından Mimarlar Odası 1954-1990*, TMMOB Mimarlar Odası Yayınları, Ankara s. 33.

³⁹ A.g.e.

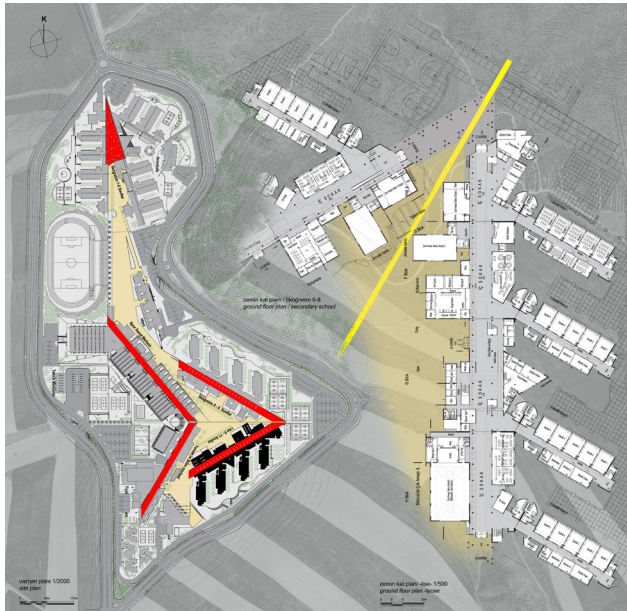
Şekil 46. 1999, *Kocatepe Kültür ve Ticaret Merkezi Kentsel Tasarımı* - Mimarlar Odası Ulusal Mimarlık Ödülleri Yapı Dalı Başarı Ödülü Yaşam Çevresi Başarı Ödülü (2000), Gönül Aslaner, Mustafa Aslaner, Fatih Açıkalın, Salih Salalı ve Fatmagül Aslaner. Kaynak: Mimarlar Odası Arşivi.

⁴⁰ Konu hakkında detaylı inceleme için bkz: B. Batuman (2006). *Spaces of counter-hegemony: Turkish architects and planners as political agents in the 1970s*. Doktora Tezi, State University of New York at Binghamton, Art History Department.

⁴¹ Bkz.: Ç. Ünalın (2018). *Teknik Elemanların Demokratik, Ekonomik, Sendikal Haklar Mücadelesi*. Mimarlık Vakfı Yayınları, İstanbul.

⁴² A. Artun, S. Kozacıoğlu (1976). Mimarın çalışma koşullarında değişim. *Mimarlık*, 21-22.

⁴³ A.g.e.

Şekil 47. 2004, **TED Ankara Koleji Yumrubel Yerleşkesi** - Mimarlar Odası Ulusal Mimarlık Ödülleri Yapı Dalı Başarı Ödülü (2004), Semra Uygur ve Özcan Uygur. Kaynak: Mimarlar Odası Arşivi.

rosu tamamen değişerek “mimarlık toplum hizmetinde” programı benimsenmiştir. Yalnız Mimarlar Odası’nda değil üst birliği TMMOB’da da aynı şekilde yaşanan değişim bugüne dek uzanan meslek odalarının, teknik elemanların bilgisini kamu yararına, bilimsel ve emekten yana kullanma iddiasının özgün örneklerini ortaya koyar.⁴⁰ Bu yıllarda da yine Oda kadrolarının çoğunlukla anonim kaldıkları ancak sosyalist kimliklerinin ön plana çıktığı görülmektedir. Mimar-özneler açısından bu dönemde heyecan taşınan ana konu örgütlü biçimde hareket ederek toplumsal değişimlerde rol oynayabileceklerine inandıkları bir kurumsallık kazanmış olmalarıdır. Bu yıllardaki deneyim, aynı zamanda teknik elemanların kendi örgütlülüklerine de yeniden bakmalarına; sınıfsal konumları hakkındaki tartışmaların başlamasına; demokratik, ekonomik ve sendikal haklarına ilişkin mücadele etmelerine de zemin hazırlamıştır. Mimarların, kuruluşunda ve mücadelesinde öncülük ettiği Teknik Elemanlar Sendikası (TEKSEN) ve sonrasında yasal gereklilikler sonucu değişen adıyla Tüm Teknik Elemanlar Derneği (TÜTED) 1970-1980 yılları arasında eşine az rastlanır bir örnek ortaya çıkarmıştır.⁴¹ 1980’de ise askeri darbenin ardından ülkede pek çok alandaki mücadelede olduğu gibi meslek örgütlerinin mücadelesi de kesintiye uğramıştır. 80’li yıllarda popüler kültürün, medyanın etkisi, bireyciliğin mimarları da “star” kimliğiyle anılacak düzeye taşıyan iktidar ilişkileri görünür olmaya başlar. Toplumsal ya da kamusal olanın çözüme uğratıldığı, özel sektörün güç kazanarak bireylerin ön plana çıktığı bu dönemde yeteneğe, yaratıcılığa vurgu giderek yoğunluk kazanmaktadır. Bunun arkasındaki temel güdü ise, mevcut sermaye ilişkilerini mimarlığa övgüyle görünmez kılma çabasıdır. Ali Artun ve Sait Kozacıoğlu bu gidişatı 1976 yılında yazdıkları makalelerinde şöyle tariflemektedir. “Mimarlık bürolarına proje (‘iş’) dağılımını belirleyen ve bu büroların yaşamlarını sürdürme şartlarını ve sürelerini tayin eden, yoğunlaşıp büyüyen sermaye olmaktadır, yoksa, mimarlık mesleğinin özellikleri ya da mimarın mesleki meziyetleri değil.”⁴² Aynı zamanda, özellikle büyük kentlerde mimarlık ofislerinin oranı azalırken, sahibi mimar dahi olmayan ancak çok sayıda ücretli mimar çalıştıran projeci holdinglerin artışına, yapı üretim sürecinin tekelleşmesine de dikkat çekilmektedir. Dolayısıyla, giderek ücretli çalışanların sayısının artması eğilimine vurgu yapılarak, “bu sürecin hızı sermayenin bizzat mimarlık alanına giriş hızına bağlı olduğu kadar, yapı üretimindeki yoğunlaşmasına da bağlıdır.”⁴³ denmektedir.

Bu tespitlere rağmen, dünyada ve Türkiye’de 2000’ler neoliberalizmin güçlenerek boy gösterdiği yıllar olmuş ve mimarlık ve kentleşme pratiği bütünüyle sermaye sahipliğindeki üretim ilişkilerine terk edilmiştir. Kentler, kapitalist üretim rejimi altında meta değeri yüksek “yaratıcılık”la “star” mimar-öznelerce üretilmiş mega projelerle donatılırken, toplumun esas ihtiyacı olan barınma, eğitim, sağlık yapılarının, kamusal mekânların üretim tasarrufu müteahhitlerin, yatırımcı birliklerinin ve şirket iştiraki bulunan devlet kurumlarının eline bırakılmıştır. Daha açık ifade edilirse, günümüzde Türkiye’de kamu kurumları, iştirakleri aracılığıyla yapı üretim sürecinin yönetimini gayrimenkul yatırım ortaklıklarına ve onun taşeronu olan özel sektör firmalarına devretmiş durumdadır. Gerekli yasal düzenlemelerle de beslenen bu yapıda mimarlık üretimi, mimar profesyonellerin yerine çoğunlukla işveren müteahhitlerin inisiyatifleri ile şekillenmektedir. Kendi hesabına çalışan mimarlar ya da küçük/orta ölçekli mimarlık büroları bu sistem içerisinde giderek ya müşavirlik ve müteahhitlik firmalarının veya kendisinden çok daha büyük mimarlık bürolarının alt taşeronu olmaya başlamış ya da sektörü domine eden TOKİ ve ona bağlı iştiraklere bağımlı konumuna gelmiştir.⁴⁴ Geçmişte projeler kamu kurumları tarafından üretildiği için anonim kalan mimar özneler, günümüzün bu üretim koşullarında ise şeffaflıktan uzak üretim yöntemleri ve taşeronluk sistemi nedeniyle yine çoğunlukla anonim kalmaya devam etmektedir. Bilinir olanlar ise, bugün 6 Şubat depremleri sonrası “yeniden inşa” ya da iktidarın deyimiyle “ihya” sürecinde gördüğümüz şekilde, yine marka değerinin ya da “star” kimliğinin ön plana çıkarılması için görünürlük kazanmaktadır. Nitekim Kalyon Holding’in sahibi olduğu Türkiye Tasarım Vakfı ve GYODER aracılığıyla dünyaca “ünlü” Foster and Partners ve Danimarkalı BIG Architects firmaları, Antakya Tarihi Kent Merkezi başta olmak üzere deprem bölgesinin ayağa kaldırılması için başvurulan isimler arasındadır. Buna ek olarak master plan çalışmaları kapsamında Antakya’da projelerin bölüştürüldüğü Türkiye’den mimarlık büroları da yine ün sahibi firmalar, inşaat şirketleri ise kamu projeleri ile zenginleşmeleriyle tanınan holdinglerdir.⁴⁵

Güncel kapitalist kentleşme koşulları altında, yukarıda bahsettiğimiz şekilde, yapı üretim sürecinde çoğunlukla büyük ölçekli firmaların ve kamu iştiraklerinin söz sahibi hale gelmesiyle, genç mezun bir mimarın mesleğe ilk adımını bu büyük firmaların birinde atma olasılığı da gün geçtikçe artmaktadır.⁴⁶ Bu hegemonik durum altında, öğrencilik yıl-

⁴⁴ H. E. Doğru (2021), *Çılgın Projelerin Ötesinde: TOKİ, Devlet ve Sermaye*, İstanbul: İletişim Yayınları.

⁴⁵ ttvhatay.com/

⁴⁶ A. Ross (2010), “Foreward”, *Building (in) the Future: Recasting Labor in Architecture*, P. Deamer ve P. Bernstein P. (der.), New York: Princeton Architectural Press.

Şekil 48. 2006, **Doğan Medya Center** - Mimarlar Odası Ulusal Mimarlık Ödülleri Yapı Dalı Başarı Ödülü (2008), Melkan Gürsel Tabanlıoğlu ve Murat Tabanlıoğlu. Kaynak: Mimarlar Odası Arşivi.

larından itibaren, “star” mertebesine erişeceği projeler yapma hayali ile yaratıcı potansiyelini açığa çıkarmak için gece gündüz çalışmaya ikna edilmiş ve kendisine “yaratıcı” nitelikleri olduğu için ayrıcalıklı bir yeri olduğu öğretilmiş olan deneyimsiz mimarlar için çalışma yaşamı bir rekabet sahasına dönüşmektedir. Cumhuriyet’in ilk yıllarında inkılapların taşıyıcısı olarak görev alan mimar-öznenin sınıfsal konumu gitgide çöküntüye uğramakta, emek sömürüsü yaygınlaşmakta, kentleşme oranı tırmanırken mimarların ekonomik/demokratik hakları ve koşulları hızla geriye düşmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti’nin 100 yıllık öyküsünün sonunda gelinen noktada, mimarlar arasında plansız şekilde açılan üniversitelerden her yıl on bine yakın mimar mezun verilirken, giderek yükselen işsizliğe, düşük maaşla ve güvencesiz çalışmanın yaygınlaşmasına, ücretsiz fazla mesaiye, ofislerde iş tanımı karmaşasına, niteliksiz ve etik dışı projelerde çalışmak zorunda bırakılmaya, mobbinge, kamuda istihdam edilen teknik personel sayısının azlığına ve kayırmacı ilişkilere, üstlerden uygulanan baskıya, taşeronlaştırılmaya, ihale süreçlerinde iş alabilmeyi zorlaştıran ve tekelleştiren yasal mevzuata, yapı denetim sisteminde, şantiye uygulamalarında yüksek sorumluluk, düşük ücret ve güvencesiz koşulların norm halini almasına, akademide yoğun iş yüküne, düşük maaşa, bilimsel çalışmaya ayrılacak zaman ve bütçe sıkıntısına, yine kayırmacı ve adaletsiz yükselme politikalarına, eğitimde nitelik kaybına ve genel ülke panoramasına hakim olan ekonomik krize, hayat pahalılığına, salgın, afet gibi sonuçlar doğuran ekolojik krizin sorumlusu kapitalist kentleşmenin uygulayıcısı olmaya ve tüm bunların mevcut yönetsel krizle, iktidar politikalarıyla ilişkisine dair yoğun bir rahatsızlık bulunmaktadır.

Şekil 49. 2008, Doğramacızaade Ali Sami Paşa Camisi, **Erkut Şahinbaş** - Mimarlar Odası Ulusal Mimarlık Ödülleri Mimar Sinan Büyük Ödülü (2012) (Oya Caymaz ile).
Kaynak: Mimarlar Odası Arşivi.

Bu koşullar altında, özellikle genç mimarların -diğer pek çok meslekten üniversite mezunu ile birlikte- gelecek yaşantısını yurtdışında kurma, yurtdışında okuma ve/ya çalışma hayalleri ve uğraşı gündemin ilk sırasını almış durumdadır. Fakat mimarlar açısından bu koşulların yalnız Türkiye için geçerli olduğunu söylemek mümkün değildir. Nitekim bunu anlamak için dünyanın birçok köşesinde mimarların çıkardıkları sese kulak vermek yeterli olacaktır.

Gelecek Yüzyılın Var Olma Savaşı

Son yıllarda ve pandemi sürecinde çok daha artarak, mimarlar Amerika’da, İngiltere’de, İspanya, Hollanda, İsviçre gibi çok sayıda Avrupa ülkesinde, Hindistan’da, Yunanistan’da, Türkiye’de ve daha pek çok yerde bir araya gelerek geleceksiz ve güvencesiz çalışma koşullarına karşı ses yükseltmektedir. Sendikalaşma girişimlerine kadar giden bu örgütlenmelerde talepler arasında yalnızca çalışma koşullarının iyileştirilmesi yok. Kent ve çevre yıkımları, iklim adaletsizliği, özelleştirme karşıtlığı, mevcut kapitalist mimarlık üretim yöntemleri, toplumsal cinsiyet eşitsizliği, ırkçılık, göçmen karşıtlığı ve sadece mimarların değil mekân üretiminde görev alan tüm emekçilerin haklarının verilmesi gibi bütünlüklü bir çerçeve sunulmakta ve bugüne dek alışkın olunan mimar figürünün aksine “işçi mimar (architectural worker)” tabirinin kullanımı giderek yaygınlaşmış durumda.⁴⁷ Mimarlığın toplumsal rolüne dair bir bilinç içeren bu yaklaşım, bir yandan dayanışma pratiklerini ortaya çıkarırken bir yandan da sorunların çözümüne dair talepkar bir tutum edinmektedir. Bu anlamda, sorunu kendi içinde çözme yolunu denemeye ya da mimarın “yaratıcı kapasitesi”ne atıf yaparak mevcut koşulları kâra dönüştürmeye yönelmeyen bu tutum politiktir. Kriz dönemlerinde, mimarlığın üne sahip aktörlerinden görmeye alışkın olduğumuz, mevcut durumu sahiplenme ve sermaye yararına estetize etme yaklaşımının aksine, esas sorumluyu yani yönetenleri ve kapitalist sınıfı hedef alan söylemin yaygınlaşması mimarın özne rolü açısından kayda değer bir gelişmedir.⁴⁸ Bunun somut örneklerini, Architectural Workers United ile Bernheimer Architecture’da sendikalılaşan mimarlarda, The New School’da, University of Michigan’da greve çıkan akademik işçilerde ve onlarla dayanışma gösteren The Architecture Lobby’nin faaliyetlerinde, Zürih’te United Voices of the World’e bağlı Section of Architectural Workers’ın Non-Swiss Architects ile birlikte tartışmaya açtığı “Dismantling the Architectural Office” panelinde ve tüm bu inisiyatiflerin kolektif

olarak ürettikleri uluslararası çalışmalarda görmek mümkündür.

Türkiye’de de benzer şekilde Mimarlar Odası’nın şubelerine bağlı Ücretli Çalışan ve İşsiz Mimarlar Komisyonları, Kamuda Atanamayan Mimarlar, Ücretli Çalışan ve İşsiz Mimarlar Forumu, Politeknik, Toplumcu Mühendis ve Mimarlar Meclisi, Mimar Meclisi, Mimarlıkta Dayanımcı Taban Hareketi gibi çok sayıda inisiyatif kurulmuş ve bu konularda çalışmalar yürütmektedir. 1970’lerde olduğu gibi henüz sendikal faaliyete varmamış olsa da, bu hareketlerin sınıfsal açıdan mimarı işçi olarak tanımlama eğilimleri görülmektedir. Bu durumda, Cumhuriyet’in ikinci yüzyılını mimarlar açısından belirleyici kılacak esas tartışma, dünya çapında devam eden bu örgütlenme pratikleri ile ittifaklar kurarak ülkenin koşullarına özgün bir hareketi üretip üretemeyeceklerine ilişkindir. Mimarların ya da teknik elemanların özne olarak edineceği rolün dönüştürücü bir potansiyel mi içereceği yoksa teknokrat kalarak sermaye lehine çalışıp kapitalist sınıfın lehine mi olacağı ana sorunsaldır. Öyle ki, sermaye birikiminin nesnesi olan kentleri ve yapıları üreten mimarların yaptıkları iş ile tabi oldukları sömürü arasındaki diyalektiği kurabilmeleri mimar-öznenin temel potansiyelidir. Bugün deprem sonrası kentleri yerle bir olmuş ve yeniden ayağı kaldırılmayı bekleyen bir ülkenin yeniden aynı yöntemlerle, aynı isimlerle ve çok daha hızlı bir şekilde inşasına seyirci kalındığında yahut Mayıs ayında gerçekleşen seçimlerin bir yönetim biçimi olarak tek adam rejimini kalıcılaştıran sonuçlarına boyun eğildiğinde, gelecek yüzyılın karanlık günler getireceğini tahmin etmek zor değil. O nedenle, pek çok alanda gerektiği şekilde, ancak yukarıda bahsettiğimiz potansiyeli nedeniyle kendi meslek alanımızda daha da önemle; anonim kalan, görün(e)meyen ve sayısı giderek artan mimarların bedel ödemeyi göze alıp sahneye çıkmaları ve mevcut üretim ilişkilerini reddederek yürütecekleri etik ve adil koşulları inşa etme mücadelesi gelecek yüzyılın var olma savaşımı açısından büyük önem taşımaktadır.

⁴⁷ Dünyada güvencesiz çalışma koşullarına ve anti-demokratik, ırkçı, cinsiyetçi, sömürücü, güvencesiz, eşitsiz ve kapitalist üretim ilişkilerine karşı mücadele eden bazı mimari örgütler ve inisiyatifler: *The Architecture Lobby*, (Amerika merkezli ancak çok sayıda ülkede örgütlü) *Lab-or* (Minnesota), *Maraa: a Media and Arts Collective* (Bangalore), *Architectural Workers United* (New York), *Future Architects Front* (Cambridge), *United Voices of the World-Section of*

Architectural Workers (İngiltere), *Movimento MTA* (Portekiz), *Who Builds Your Architecture?* (Columbia), *Non-Swiss Architects* (Zürih), *Netherlands Angry Architects* (Amsterdam), *Precarious Workers Brigade* ve daha fazlası...

⁴⁸ “Az Yeterlidir: Mimarlık ve Asketizm Üzerine” başlıklı kitabında, Mies Van der Rohe’nin modern mimarlığına atıfla kullanılan “Less is More” mottosunu özellikle 2008 ekonomik krizi sonrası, önceki on yılın mimarlığındaki “cambazlıkları” övgüyle karşılayan ve hatta üreten mimarların ve tasarımcıların kemer sıkma politikalarını biçimsel bir estetiğe büründürmek için nasıl kullandığını açıklamaktadır. Bkz.: P. V. Aureli (2013). *Less is Enough: On Architecture and Aschetism*. Strelka Press. ss.6-7. Günümüzde, benzer şekilde, ekonomik ve ekolojik kriz koşulları altında mimarlık ve kentleşme alanında döngüsel ekonomi/ tasarım konuları tartışılmaktadır.

Şekil 50. 1992-2020, **Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası Konser Salonu** - Mimarlar Odası Ulusal Mimarlık Ödülleri Yapı Dalı Başarı Ödülü (2022), Semra Uygur ve Özcan Uygur.
Kaynak: Mimarlar Odası Arşivi.

YUVARLAK MASA TOPLANTISI

Attila Aytekin, Prof. Dr., ODTÜ Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü - Türkiye siyasal hayatı, Osmanlı sosyal ve ekonomik tarihi, kent tarihi, sanayisizleşme
Olgu Çalışkan, Doç. Dr., ODTÜ Şehir ve Bölge Planlama Bölümü - Fiziksel planlama ve kentsel tasarım, kentsel morfoloji, tasarım kuramı ve metodolojisi ile şehircilikte görsel temsil biçimleri
Ersan Ocak, Dr., TEDÜ Görsel İletişim Tasarımı Bölümü - Şehircilik, (görsel) kültürel çalışmalar, belgesel sinema, film yapımı, etkileşimli belgesel, deneme film, yeni medya, tasarımın temelleri, görsel iletişim teknikleri
Funda Şenol, Prof. Dr., Bağımsız Araştırmacı - Kent sosyolojisi, kent tarihi, toplumsal cinsiyet, basın tarihi
Besim Can Zırh, Dr. Öğr. Üyesi, ODTÜ Sosyoloji Bölümü - Sosyal ve beşeri bilimler, sosyoloji, genel sosyoloji ve metodoloji, antropoloji, sosyal antropoloji

Cumhuriyet'in ve başkent Ankara'nın 100 yılının ardından, geçen yüzyılının değerlendirmeleri ile önümüzdeki yüzyılının öngörülerini paylaşmak üzere, 18 Kasım 2023 tarihinde Mimarlar Odası Ankara Şubesi'nde düzenlenen ve yaklaşık üç saat süren, Dosya sayı editörleri T. Elvan Altan ve Yiğit Acar, Şube Başkanı Tezcan Karakuş Candan ve Yayın Kurulu Üyesi Nuray Bayraktar'la birlikte yukarıda listelenen davetli konuşmacıların katıldıkları Yuvarlak Masa Toplantısı'nda gerçekleştirilen konuşmalar sayının bu kısmında sunulmaktadır.

T. ELVAN ALTAN- Öncelikle hepiniz hoş geldiniz; katıldığınız için çok teşekkür ediyoruz.

Yiğit Acar'la birlikte Mimarlar Odası Ankara Şubesi'nin Yayın Kurulu'ndayız. Şube'nin yayını olan *Dosya* dergisinin 2023'ün son sayısında Cumhuriyet'in 100. yılı üzerine bir sayı hazırlanması düşünüldü, biz de editörlüğünü birlikte üstlendik. Bu sayı için eski şube başkanlarımızdan, Ankara'daki mimarlık bölümlerinin ve mimarlık örgütlerinin başkanlarından kısa görüş yazıları istedik. Ayrıca mimar olmayan ancak sizler gibi mekânla ilgili çalışmaları olan kişilerle, tartışmanın mimarlık meslek alanının dışından bakarak gelişebileceği bir yuvarlak masa yapmayı planladık. Bu sayıya katkı veren herkese ilettiğimiz iki ana sorumuz var; ilki Cumhuriyet'in ilk yüzyılına dönüp bakmak, ikincisi de geleceğe dair öngörülerini paylaşmak üzerine. Soruları hatırlatarak başlayalım:

1) Cumhuriyet'in başkentini ve daha genel çerçevede Cumhuriyet'in 100 yılda ürettiği mimarlık ve kent mekânını nasıl değerlendiriyorsunuz?

2) Cumhuriyet değerleri ile toplumsal gerilimler, doğal afetler, vb. siyasi, ekonomik ve kültürel sorunları göz önünde bulundurarak ikinci yüzyılda nasıl bir mimarlık ve kent mekânı öngörüyorsunuz?

Bu toplantıda önce ilk soruyu, sonra ikinci soruyu birlikte tartışacağız. Bu sorular sadece bir çerçeve sunmak üzere hazırlandı; bu çerçeve içinde, odaklanmak istediğiniz konuları ve örnekleri öne çıkararak, aktarmak istediğiniz şekilde görüşlerinizi duymak istiyoruz.

Konuşma sırası belirlemedik, başlamak isteyen kim olursa 100 yıllık Cumhuriyet'in mekânı hakkındaki değerlendirmelerinizi, yorumlarınızı dinlemeye başlayabiliriz. Buyurun Olgu Hocam...

OLGU ÇALIŞKAN- Bize iletmiş olduğunuz iki soru üzerinden düşününce, ilk soru, yani geçmişe dair retrospektif bir bakış oldukça zor çünkü 100 yıllık dilim, biliyoruz ki, tekil bir karakterde kendini göstermiyor. Dolayısıyla, çokluk ve çeşitlilik üzerinden bir okumanın uygun ve gerekli olduğunu düşünüyorum. Bu durum da aslına bakarsanız 100 yıllık Cumhuriyet birikiminin özgünlüğünü ifade ediyor.

Mimar olmadığım için mimarlık konusunda çok fazla bir şey söyleyemeyebilirim ama sivil mimariyi çok genel ele aldığımızda söz konusu çeşitliliğin temel etmeninin dönemselsel olarak değişen ideolojik tercihler ve yönelimler olduğunu belirtmek olanaklı. Türkiye Cumhuriyet tarihi bu anlamda da oldukça fazla malzeme sunuyor. 20-30 yıllık dönemselsel değişimler, İlhan Hoca'nın köktenci ve popülist modernite vb. şeklinde kategorize ettiği bu dönemler, kendi mimarlığını üretiyor ve bu da ciddi bir mekânsal çeşitlilik faktörü olarak karşımıza çıkıyor.

Ben daha çok kentsel mekâna odaklanmak isterim. Mekân deyince daha çok kamusal mekânı tartışıyoruz, sivil mimarinin de böyle bir kamusal alanın görünür yüzünü oluşturduğu bu farklılaşma, aslına bakarsanız dönüşen üretim süreçleriyle de oldukça çeşitlendi ve farklılaştı. Erken Cumhuriyet döneminin simgesel, kimlik oluşturan, ulus inşa etme projesinin bir ürünü olan kamusal mekân, zamanla günlük hayat pratiğinin içerisinde kendisini var ettiği; Taksim örneğinde olduğu gibi, zamanla farklı ideolojik formasyonların da kendisini görsel olarak temsil ettiği, daha melez, çok kimlikli bir formda kendisini üretti. Bu noktada, bir kesimin bunu mekânda "yozlaşma" olarak tanımlamasının temel nedeni ise kaçınılmaz olarak zamanla açığa çıkan kültürel çatışmanın nitelikli bir çeşitlilik ortamını yaratamamış olmasıdır.

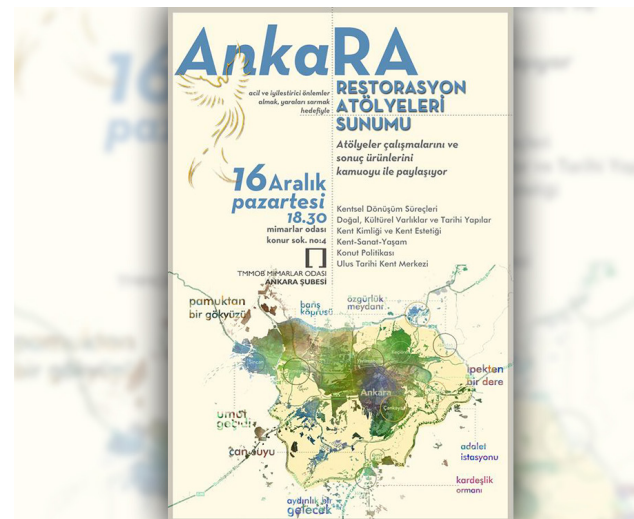
Bununla birlikte, özellikle kamusal alanı agora modelinde olduğu gibi var eden, en kadim toplumsal pratiklerden biri olan alışveriş ve onun mekânı kentin, kent merkezinin dışına taşındıkça kentsel kamusal alanda da bir yalnızlaşma ve atıl kalma durumuyla karşı karşıya kaldık. Bu anlamda kentleşme dinamiğiyle kamusal mekân yaratma dinamiği arasındaki kopuş, güçlü kamusalılık içeren mekânları ne yazık ki ortadan kaldırdı.

Bununla birlikte, kamusal mekân kadar yaşam mekânları ve üretim mekânları da çok önemli ve sorguya muhtaç. Yaşam mekânlarını biçimlendiren unsur ise elbette konut. Konut tarihine baktı-

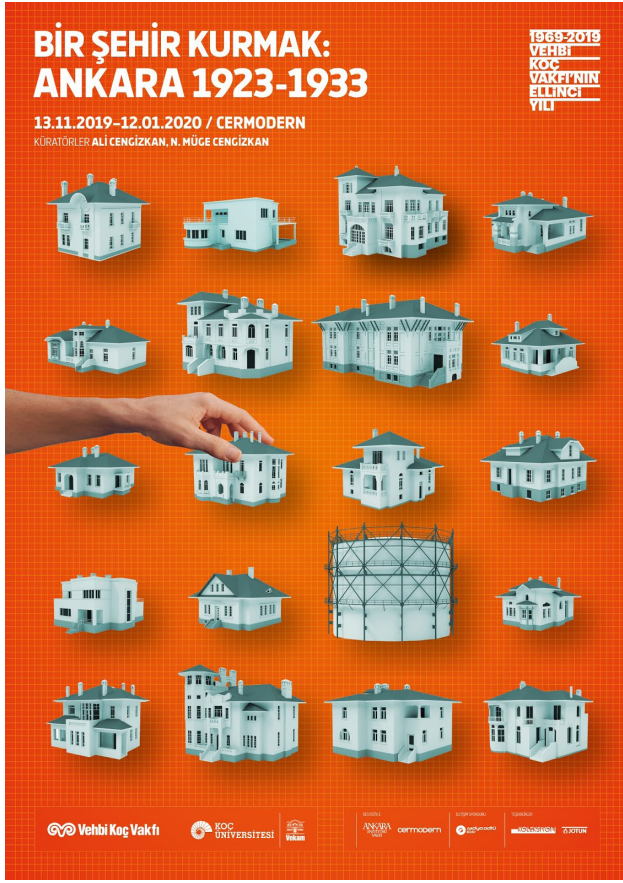
ğımızda bu çeşitlilik faktörünün belki de kamusal alandaki biçimlenişten çok daha farklı ve etkin olduğunu görüyoruz. Nitekim, farklı konut sunum biçimleri, devlet ve sermayenin konutu üretme kapasitesi ve buna toplumun verdiği üretici (yer yer yaratıcı) yanıt dönemler itibarı ile farklılaştı. Bu bağlamda, konut üzerinden toplumun üretim süreçlerine ve değişen koşullara son derece dinamik biçimde uyumlanabilme kapasitesine sahip bir Cumhuriyet tarihi okuyabiliyoruz. Cumhuriyet'in 100 yıllık deneyimine olumlu bir unsur atayacak şayet, bunun öncelikle toplumsal üretim pratiğinin bu yüksek uyumlanma yetisi olduğunu düşünüyorum.

Bu anlamda, özellikle konut çeşitliliğine baktığımız zaman, bizim 2019'da Ankara Restorasyon Atölyeleri'nde¹ yaptığımız Ankara kentsel alanını biçimlendirmiş olan konut tiplerinin haritalanması ve çözümlenmesi çalışmasında fark ettiğimiz üzere, bu çeşitleme düzeyi, tipik bir kıta Avrupası kentinden çok daha yüksek düzeyde kendisini üretmiş son 100 yıllık şehircilik pratiği içerisinde (Görsel 1). Bu yalnızca üretim biçimi değil, aynı zamanda yaşam biçimine yönelik bir çeşitliliğe de karşılık geliyor.

Bahsettiğim çalışmada² 11 farklı tipolojik çeşitleme saptamıştık. Ama imgesel olarak ön plana çıkan dört farklı konut sunum biçiminden söz etmek olanaklı. Bunlardan ilki, 1950'lerle birlikte Türk kentinin çekirdek alanını büyük oranda karakterize eden *apartman*; diğeri, benzer dönemde bu kez kentin çeper imgesini biçimlendiren karakter *gecekondu*. Üçüncüsü, planlı çeper şehirciliğini farklı dönemlerde farklı sermaye birikim rejimlerine tabii kılan *konut kooperatifi* ve *toplu konut*.

Görsel 1. "AnkaRA Restorasyon Atölyeleri", 9 Aralık 2019.
Kaynak: Mimarlar Odası Ankara Şubesi Arşivi.

Görsel 2. "Bir Şehir Kurmak: Ankara 1923-1933" sergisi.
Küratörler: Ali Cengizkan, Müge Cengizkan.
Kaynak: mugecengizkan.blogspot.com

Burada gecekonduya yüksek önem atfediyorum çünkü bu, yine yüzyıllık Cumhuriyet'in şehircilik deneyimi içerisinde planlama ve mimarlık camiasının yeterince farkına varıp sahip çıkmadığını düşündüğüm, bence en özgün toplumsal deneyim. Yetmiş sene içerisinde bu kadar baskın karakterde ortaya çıkmış ve yine yetmiş sene içerisinde kendini bu kadar sıfırlamış başka bir toplumsal üretim biçimini modern planlama yazınında bilmiyorum. Devletin kısıtlı konut üretim kapasitesine toplumun, son derece üretken, bence yaratıcı bir şekilde yanıt verdiği ama o birikim üzerinden toplumsal pratiği başka bir formasyona evriltemediğimiz, "dönüşüm" adı altında yok ettiğimiz bir olgudur gecekondur. Cumhuriyet tarihi açısından hem büyük bir yetersizlik hali, hem bir başarı, hem de çok büyük bir hata ve kayıptır diye düşünüyorum.

Buna ek olarak üretim mekânlarından söz etmek olanaklı, ama isterseniz burada durayım. Ama üretim mekânlarının da en azından kamusal mekân ve yaşam alanları kadar Türkiye kentini biçimlendiren, mekânsal karakterini belirleyen ve bir o kadar göz ardı edilen bir kategoride değerlendirilmesi gerektiğini söyleyebilirim.

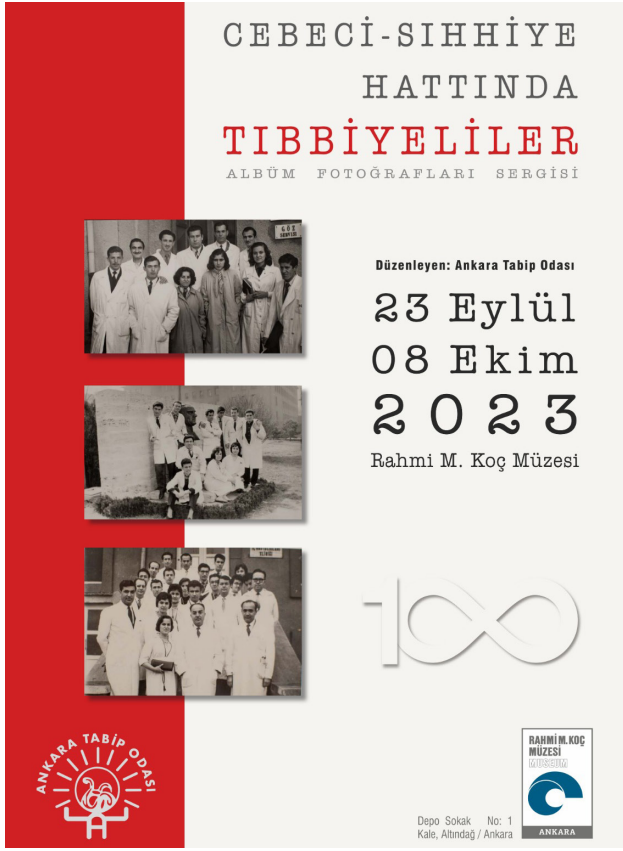
T. ELVAN ALTAN- Çok teşekkür ederiz. Kente genel bir giriş oldu; Besim Hocam, siz devam edebilirsiniz isterseniz.

BESİM CAN ZİRH- Soruları, Ankara'da birkaç yıl önce düzenlenen bir sergi ve geçtiğimiz bir yılda düzenlenen üç sergi üzerinden düşündüm.

İlki, Ali ve Müge Cengizkan'ın "Bir Şehir Kurmak" sergisi³. Cumhuriyet'in ilk yüzyılı diyorsak, bu sergi Ankara'nın bir başkent olarak inşa sürecinin ilk 10 yılını anlatıyor (Görsel 2).

O sergi bence ilk soruyu konumlandırmamız açısından iyi bir sahne açılışydı çünkü şu beni çok etkilemişti: Orada modeller yapıldı, görsel olarak bir video hazırlandı ve biz o Ankara'da, bir sıfır topografyada sadece binalar arasında geziniyorduk. Sadece bir iki tanesi kalan, merkezde olan yapılar vardı. Çok boştu benim için, böyle apartmanın referansları bile yetmiyordu Ankara'nın neresinde olduğumu anlamaya. Tercih edilmiş tabii ki, bilecek, onu anlıyorum, ama tam böyle bir bilim kurgu filmi sahnesi gibi ve ben orada, o sergide ilk defa bir başkentin bir ütopya olarak tahayyülünün ne demek olduğunu hissettiğimi düşündüm. Bence bu, bu ilk soru açısından iyi bir başlangıç noktası. Cumhuriyet'e de, Cumhuriyet'in mimari ve mekânsal tarihine de başlangıç olması açısından.

Bir diğeri Sibel Durak'ın "Cebeci Sıhhiye Hattında Tıbbiyeliler" sergisi⁴ (Görsel 3). Bir başkenti tahayyül ettik, şimdi o başkente işlevler yüklemeye başladık çünkü tıbbiyeliler, mülkiyeliler, harbiyeliler, bu kurumların hepsinin aslında bir başkent olarak Ankara'da çok önemli izleri var. Cumhuriyet'i kurmaya çalışan kurumların kente taşıdığı, kentle birlikte toplumsallaştırdığı nesiller var. Bu kurumların gölgesi bugüne kadar uzanıyor ve yüzüncü yıla aslında bu gölgelerin budandığı bir yirmi yılın içinden geçerek geliyoruz çünkü aslında bunların kalması, hatırlanması istenmiyor. Sibel Durak'ın sergisinde meslekleri, mesleklerin inşa ettiği şahsiyetleri düşünüyoruz; "Bir Şehir Kurmak" sergisinde mekânları tahayyül ettik, belli kurumlar ve işlevlerle donattık, şimdi bu işlevleri yerine getirecek insanlara ihtiyacımız var, ve bunlar da meslek şahsiyetleri, ve bu meslekler de kendi mekânlarını kuracaklar. Ankara'yı bir başkent olarak kuran en önemli unsurlardan biri de içinde yaşayan insanlar; içinde bulunduğumuz sokaktan başlayarak, bütün meslek kuruluşlarının, odaların ve bunların etrafında şekillenmiş etkinliklerin kurduğu özel bir kent kültürü. İşaret ettiğim bu son 20 yılda yaşanan sürece de hala direnç gösteren bu kültür aslında.

Görsel 3. "Cebeci-Sihhiye Hattında Tıbbiyeliler" sergisi. Küratör: Sibel Durak. Kaynak: ato.org.tr/haberler/2023-haberleri/2549-cebeci-sihhiye-hattinda-tibbiyeliler-sergisi-23-eylul-08-ekim-2023.html

Tıbbiyelileri orada bir metafor olarak işlevselleştirilmiş bir meslek olarak görebiliriz, Cumhuriyet açısından. Biz kentte aslında, bu tarihsel mesleklerin, kurucu mesleklerin şekillendirdiği bir toplumsal ve kültürel hayatın içine geliyoruz.

Bir diğeri de Funda Şenol'un "Almanca Konuşan Bilim İnsanları'nın Ankara Günlükleri" sergisi⁵ (Görsel 4). O sergi de bana şunu söylemişti: Aslında bizim burada ne yaşadığımız, zaman zaman kendimizi hatırlatmamız gerekse de, dünyada ne olduğundan bağımsız değil. Cumhuriyet'in 100. yılında başkentin şekillenmesi, mekânsallık da buna dahil; bu kavga her yerde oluyor. Berlin'de, Prusya İmparatorluğu'nun önemli simge binası Stadtschloss'un (Berlin Sarayı) 1973 yılında yıkılıp yerine Demokratik Alman Cumhuriyeti'nin parlamentosu olarak Palast der Republik (Halkın Sarayı) binasının yapılması ve 2020 yılında da bu binanın yıkılıp yerine Berlin Sarayı'nın bir kopyasının yapılması sözgelimi. Veya konut sorunu üzerinden de inceleyebiliriz; gecekondü deneyimini Avrupa'da bulamayız ama bizim yaşadığımıza çok benzer konut krizlerini şu anda orada da yaşıyorlar.

Son olarak da, birazcık daha bu soruya yaklaşılabileceğim alan sorusu: Bize bu sürecin ne etkisi

oldu? Kişi olarak, bu kente okumak için gelmiş ve kalmış insanlar olarak, bu kentin bir sakini olarak, bu kentin mekânlarının müdavimi olarak. Can Mengilibörü'nün "Zat-ı Muhterem Envanterim"⁶ sergisi, bu gibi sorulara mikro tarihçelerden cevap verebilmek açısından önemliydi (Görsel 5). Sergiden anlıyoruz ki Mengilibörü'nün aileden hasbelkader gelen bir fotoğraf kültürü var. Üç kuşak boyunca devam ediyor bu kültür. Ve bu aile kültüründen doğru, ailenin tarihçesi fotoğraflar üzerinden birikmiş, adeta farkında olunmadan çekilen bir aile belgeseli çıkmış ortaya. Mengilibörü, bu birikimi kendi biyografisinden paneller olarak arka arkaya koyduğunda ortaya çok ilginç bir anlatım çıkmış. Kendi aile tarihçesi gözümüzün önünden bir film şeridi gibi geçerken sahnelerde gördüğümüz objelerde ve fotoğraflarda gözükken binalarda, kentsel mekânlarda aslında bir Cumhuriyet tarihi de akıyor. Bizi bu serginin içine çeken de bu oluyor; zira o objeler, dönemlerinde, bizim de hayatımıza değen şeyler, o binaların önünde biz de öyle fotoğraflar çektik. ODTÜ'lü olduğu için, -aramızda bir kuşak var o mezun olurken ben ODTÜ'ye yeni girmiştım- ODTÜ'deki mekânsallığın da dönüşümünü, bizi (kent sakini mesleki şahsiyetleri) imal eden tıbbiye gibi bir kurum olarak ODTÜ'de yıllar geçtiği için, o mekânsal akışı da görebildim.

Peki, "Nereye geldik?" sorusunda da, Olgı Hoca'nın çokluk ve çeşitliliğe yaptığı vurgudan

12 Ekim 2023
Perşembe

Goethe Enstitüsü
(Atatürk Bulvarı No: 131)

dünya
mimarlık
günü
etkinlikleri
2-29 Ekim 2023

ALMANCA KONUŞAN
BİLİM İNSANLARININ
ANKARA GÜNLÜĞÜ

Sergi Açılışı & Resepsiyon
19.30

1933 yılından 2. Dünya Savaşı'nın bitimine kadar Türkiye Cumhuriyeti'ne Almanca konuşulan ülkelerden binden fazla akademisyen, bilim insanı, hekim, hemşire, gazeteci, sanatçı, eğitimci, zanaatkar, mimar-mühendis, heykeltıraş göçmen olarak geldi. Türkiye'nin, özellikle de başkent Ankara'nın imarı, akademik disiplinlerin kurulması, bürokrasinin geliştirilmesi, kültür ve sanatın kurumsallaşması, sağlık alanında reformlar yapılması için çalıştılar. Bıraktıkları eserler kayıt altına alındı ve birçok etkinlikte anıldı, anılıyor. Bu sergide, fiziksel ve sosyal ölümden aileleriyle birlikte kaçan bu insanların başkent Ankara'da geçirdikleri günler, yerli halkla ilişkileri, sosyal yaşantıları ve yaşam alanları ilginize sunuluyor. Ankara'ya bıraktıkları izleri şehrin eski ve yeni dokusunda, ayakta kaldığı kadarıyla gözlemleyebiliyoruz.

Peki ya Ankara'nın onlarda bıraktığı izler?

TMMOB MİMARLAR ODASI
ANKARA ŞUBESİ

Görsel 4. "Almanca Konuşan Bilim İnsanlarının Ankara Günlüğü" sergisi. Küratör: Funda Şenol. Kaynak: www.mimarlarodasiankara.org/index.php?Did=13196

Görsel 5. "Zat-ı Muhterem Envanterim" sergisi. Küratör: Can Mengilbörü. Kaynak: Rahmi Koç Müzesi Instagram hesabı, www.instagram.com/p/CrU9hmuW1c

devam etmek istiyorum. Çokluk ve çeşitlilik bizim alanda kulağa çok olumlu çalınan şeyler ama benim için çok olumlu değil çünkü birbiriyle kavgalı bir çeşitlilik bu, birbirinin üstüne binen bir çeşitlilik, fırsatını buldu mu birbirini ısırın bir çeşitlilik ve böyle durmadan bir tepişme hali. Ankara'ya 1996 yılında geldim ve bu sokak (Konur Sokak) çok önemliydi, bizim kuşağımız için de. Mesela o günden bugüne baktığımda, bu tepişmeyi bir tek bu sokak üzerinden bile okuyabiliyoruz. Sembolik olarak da önemli, İnsan Hakları Anıtı olması, o anıtın çevresindeki küçücük alanın kullanımının son 10 yılda nasıl değiştiği gibi... Dolayısıyla ben, bir tür hayal kırıklığı, bir tür hüznün ama kabul edilmiş bir hayal kırıklığı duyuyorum bu sokak özelinde Ankara'ya bakarken; çünkü, zaten başka bir şey olmazmış herhalde. Biz bir şey yapamadığımız için böyle olduk değil ama kuruluşla gelen bir çatlak, bu çatlağın bir kırılmaya dönüşmesi tanık olduğumuz. Bu çeşitlilik, yani birbiriyle çatışan, tepişen çeşitlilik, bu yüzyılda tepine tepine ancak şu anda içine geldiğimiz şeye formunu vermiş, yaşadığımız toplumsal hayata, mimari ve mekânsal olarak da. Bende ilk sorunun duygusu bu oldu. Son sergilerin de hatırlattığı, bıraktığı şeylerle, turtularla, bu cevabı verebilirim.

FUNDA ŞENOL- Besim'in bıraktığı yerden devam edebilirim. Ankara'nın geçmişini hatırlamaya dair sergiler, etkinlikler vesaire neden 100. yılda yapılıyor? Bu duruma bir özdeşleşimsellik diyebilir miyiz? Nereden geldik, nereye gidiyoruz? Kolektif kimliğimiz üzerine düşünmemiz gerçekten çok sevindirici çünkü kolektif bellekte Ankara'nın yeri

bize resmi tarih anlatısında verildiği kadar. Kendi zaviyemden bakarak bir doku kaybı olduğunu rahatlıkla söyleyebilirim. Uzun yıllardır yaptığım hafıza yürüyüşlerinde, Ankara'ya dair arşiv çalışmalarında, kişisel hikayelerden yararlanarak yaptığım çalışmalarda, o doku kaybının ne kadar hayati bir şey olduğunu ve bugünkü politik yarılmaya kadar bizi nasıl getirdiğini görüyorum.

Cumhuriyet tarihi boyunca rövanşist politikaların mağduru olmuş bir şehir olarak Ankara'dan bahsedebiliriz. Bize Milli Eğitim Bakanlığı'nın müfredatında "yoktan var edilmiş bir şehir" olarak sunulan Ankara'nın, Osmanlı öncesi ve Osmanlı dönemi geçmişi var. Osmanlı öncesi geçmişinin Erken Cumhuriyet döneminde yükseltildiğini görüyoruz. Osmanlı geçmişinin de şimdi yükseltildiğini görüyoruz. Halbuki ideal olan, ne kadar olabilirse, kentsel palimpsest dediğimiz çok katmanlı kentin barış içinde bir arada yaşayabilecek hale getirildiği bir kentsel politika. Bu sadece mimari, şehir planı, anıt, abide, kalıntı gibi unsurlar için geçerli değil, insan malzemesi olarak da barış içinde bir arada yaşayabilecek bir kentsel palimpsestten bahsediyorum. Mesela aklıma hemen şu soru geliyor: Bu şehrin gayrimüslim nüfusu nerede? Nereye gitti? Çoktandır kimse bu soruyu sormuyor; hele AKP'nin o baskın politikalarını göz önüne alacak olursak. Kendi halinde muhalif gruplar olarak bunun peşine düşüyoruz ama sesimiz iki taraftan da bastırılıyor. Hem ulusalcı politikalar bastırıyor hem muhafazakâr politikalar bastırıyor. Gayrimüslimlerden kalan çok önemli ve değerli bir miras var. Hep söylüyorum, aslında çok da küçümsemiyor ama şu anıt ağaçların bile birçoğu o gayrimüslimlerin bağ evlerine diktikleri ağaçlar. Sofra kültüründe yerleri var, müzik kültüründe yerleri var. Mesela bu ülkenin tiyatrosunu kuran bile Ermeniler. Bunları söylemek bile neredeyse kriminalize edilmek için bir vesile. Mesela çok sembolik bir şey var, ben hep bunu her yerde anlatıyorum: Hacı Bayram Camisi ve türbesi ile Augustus Tapınağı omuz omuzadır; fakat Augustus Tapınağı, ben çocuktum inşa halindeydi, hala inşa halinde, oraya girip içini gezemiyorsunuz, halbuki mümkün, ama onun hikayesini duyamıyorsunuz, size anlatılmıyor, fısıldanmıyor bile. Roma Hamamı, şehir merkezinin dışında kalıyor ve "batakhane" olarak lanse edilen gece kulüpleri, pavyonların bulunduğu bölgede olduğu için birçok kimse ayak basmıyor oraya, böylelikle kolaylıkla görünmez hale getirilmiş. Roma Tiyatrosu, belediye yönetimi değişmeseydi hiç farkında olunmadan kaybolup gidecekti. Sagrada Familia Kilisesi mi burası, neden bir türlü açılmıyor Augustus Tapınağı? Bu

da tabii ki paradigmatik bir mücadelenin neticesi, çünkü mekân zaten bu semiyotik mücadelenin, bu göstergesel mücadelenin çok daha rahat yapılabileceği, çok daha görünür olabileceği bir birim. Şehrin amblemi üzerindeki tartışmaları hatırlayalım, değişen sokak isimlerini düşünelim.

Aslında Ankara çok hırpalanmış bir şehir. Başka şehirler için de bunu söyleyebiliriz ama tabii başkent olması ve vitrinde yer alması sebebiyle çok hırpalanmış ve hiç de sikleti ile uygun olmayan İstanbul’la çarpıştırılıp durulan bir şehir. Bu da çok üzücü, bunun üzerine de düşünmek lazım. Ringe sürülürken bir yandan o kültürel bagajı, geçmiş bagajı da görünmez hale getiriliyor. “Yoktan var edilmiş bir şehir” olmadı Ankara hiçbir zaman.

Bir de benim için dert olan başka bir şey var: Şehrin Cumhuriyet öncesi mirasının hep sağ ve muhafazakar kesimler tarafından sahiplenilmesi. Seymenliktir, Baciyan-i Rum topluluğudur, sofrakültürüdür, müzik kültürüdür, bunlarla ilgili arşivler, etkinlikler kolektif paylaşımına açılmıyor, politik konumlanmaya malzeme ediliyor. Bu da işte bir mücadele aracı olarak görüldüğü için, sağ ve muhafazakar kesimlerin elinde kalmış gibi geliyor bana.

Bir başka sorun, toplumcu belediyeçilik anlayışının Ankara’da çoktandır hâkim olmaması. Ranta dayalı, seçim öncesi gösterişçi faaliyetlere dayalı bir belediyeçilik anlayışı var. Kent hakkını hep tartışıyoruz, hak temelli çalışan örgütler olarak kent hakkı konusunda girişimlerde bulunuyoruz ama yerel yönetimlerden, hangi partiden olursa olsun, bir karşılık yok. Belki kayyum atanmadan önce bir ölçüde HDP’li belediyeler kent hakkını gözetken faaliyetler yapıyorlardı, yerel halktan gelen talepleri dikkate alıyorlardı, fakat bu konuda bütünlüklü bir merhale kaydedemedik daha. Kadın, engelli, yaşlı, LGBT dostu kent açısından, farklı toplulukların ayrımcılığa maruz kalmaması, dışlanan toplulukların da kent yönetimine katılması konusunda neticeye ulaşan hiçbir ilerleme, hiçbir hamle yok.

Gerçi hemşehriler olarak kent yönetimine katılma konusunda bizden de kayda değer bir hamle yok, biz de bir atalet içindeyiz. Yönetilenler olarak, haklarınızı bilmiyorsanız o haklarınız yoktur iddiasındayım. Haklarımızı gerçekten bilmiyoruz, bir belediye bizim için neler yapmalı sorusunun cevabını bile bilmiyoruz. Belediyenin görevleri nedir bilmememiz de işine geliyor yönetenlerin ve kamusal alanının boşaltılması meselesi çoktandır benim üzerine düşündüğüm bir konu.

Sosyal medyada alternatif kamusal alan dediğimiz alanda hak mücadelesi sürdürmek, muhalefet yapmak yeterli gelmeye başladı insanlara. Sokakta olmak, görünür olmak, fiziki varlığımızla savunduğumuz şeyleri temsil etmek, çoktandır mümkün değil. Bunu sağlamak için meydanlar veya toplanma alanları da kalmadı artık. Bu da bilinçli bir politika. Ankara’nın meydanları da küçük, biliyorsunuz. Var olanlara da, mesela Kızılay’a, şehir mobilyaları yerleştirip, mesela büyük çiçeklikler, mermer koltuklar vesaire koyup, toplanma alanlarını körleştirme gibi bir durum söz konusu.

Son olarak da şunu söyleyeceğim; aylaklığa, yaya olmaya, bisikletli olmaya, motorize olmayan taşıtlarla sokakta olmaya imkan veren bir kent dokusunun da giderek yok olduğunu görüyoruz. Kentsel dönüşüm zaten büyük bir dert. Bir çöküntü alanı ilan ediyorlar, ondan sonra orayı kriminalize ediyorlar. Türkiye’nin her yerinde öyle, Ankara’da da öyle. Çöküntü alanı yarattıktan sonra da mutenalaştırma dedikleri pratikle orayı ranta kurban ediyorlar. Yeşil alanlar ortadan kalkıyor vesaire ve tamamen taşıtlara ve yapılara teslim olmuş bir şehirde yaşıyoruz diyebilirim.

ATTILA AYTEKİN- Alanın dışından birisi olarak, siyaset bilimci ve tarihçi olarak biraz geçmişe doğru gitmek istiyorum. Ankara’nın başkent olma süreci ve bu sürecin bir öncesine, aslında Funda Hoca’nın da değindiği gibi, göz atmak gerekir. Ankara planlı bir başkent olarak sıfırdan kurulmamıştır; aksine, önemli bir geçmişi vardır, hem Osmanlı dönemi hem de öncesinde. Ancak çeşitli nedenlerden dolayı başkent oluşu hem tesadüfi hem iradi biçimde gerçekleşmiş, bu da bazı gerginliklere ve sorunlara yol açmıştır. Örneğin, eski kent merkezinin durumu gibi sorunlar hala devam etmekte. Cumhuriyet’in ilk yıllarındaki gelişmeler, Ankara’nın geleceği üzerinde önemli bir etki yapmıştır.

Ankara, Roma döneminde de önemli bir kent, Osmanlı’da da. 18. yüzyılda Bursa ile paralel olarak gerilemeye başlıyor, Ankara-Bursa hattına alternatif olarak İzmir ticaret merkezi olarak yükseliyor. 19. yüzyılda yaşanan toparlanma genellikle gözden kaçırılmaktadır. Nüfus ya sabit kalmış ya da artış göstermiştir. Demiryolunun kente gelişi çok önemli bir faktördür. Aynı biçimde Abidin Paşa’nın valiliği döneminde şehir ciddi bir hamle içerisine girmiştir. Aktif bir belediye ve gayrimüslimleri de içeren temsili organlar vardır. Yüzyıl sonuna gelindiğinde şehrin nüfusunun üçte biri gayrimüslimlerden oluşmaktadır ki bu

gerçekten dikkate değer bir orandır. Ankara aslında Cumhuriyet'e gelmeden önce bir dönüşüme giriyor. Kent merkezinin İstasyon'un yerinden etkileneceği de söz konusu; merkez Taşhan çevresine kayıyor. Bu bölgeyse daha çok Müslümanların kontrolünde. Yani Aslında Cumhuriyet'ten önce de müslümanların lehine bir gelişme oluyor. Sonra zaten 1915, arkasından 1916 yangını... Bütün bunların üzerine geliyor Cumhuriyet kenti. Jansen planı ve öncesindeki Lörcher planı, eski kenti ne yapacağını bilmiyor diyebiliriz. Çünkü zaten eski kent iki merkezli gibi; bir de bunun üstüne Yenişehir geldiği zaman kaotik demesek de ciddi anlamda karmaşık bir durum ortaya çıkıyor.

1920'den itibaren yerlilerle siyasi elit arasında bir gerilim ortaya çıkıyor, bu zaten bilinen bir konu. Yeni gelenlerle yerliler arasında bir gerilim var elbette, ancak bunun biraz abartıldığı kanaatindeyim. İstanbul'dan ilk geldiklerinde bir çok yaşıyor ancak bu kent 1916 yangını sonrası bir kent. Konaklama yerleri yok, oteller yok. Ama bir de sınıfsal bir ittifak var. Eşraf, Ankara'da da diğer pek çok yerde olduğu gibi Mustafa Kemal ve onun önderliğindeki hareketin arkasında yer alıyor. Örneğin Atatürk'ü seymenlerin karşılaması sembolik olarak eşrafın desteğini gösteriyor. Yani yerliler ve siyasi elit gerilimi bir düzeyde abartılıyor. Yerliler gerçekten dışlanmış mı? Mesela Koç ailesi yerli bir aile; sonradan Ankara'da zenginleşecekler ve Türkiye'nin en zenginleri olacaklar. Bu mutlak bir dışlanma olmadığını gösteren önemli bir gösterge.

Ankara'nın İstanbul'la olan ilişkisi şehrin gelişimi üzerinde büyük etki yapıyor. Hem Cumhuriyet'in ilk yıllarında hem de son 20 yılda çok belirleyici. Ankara sıfırdan kurulan bir kent olmamakla birlikte, Cumhuriyet rejimi bunu özellikle sembolik olarak öyle gibi sunuyor. İstanbul'da Ankara'nın başkent olmasına yönelik eleştiriler var; İstanbul basını zaten Ankara hükümetine ve daha sonra Cumhuriyet kurulduktan sonra Mustafa Kemal'in liderliğine eleştirel yaklaşıyor.

Atatürk'ün 1927'ye kadar, çok uzun bir süre İstanbul'a gitmemesi, çok önemli bir şey. İki savaş arası dünyada, bu hegemonya boşluğundan faydalanan bir ulusal devlet inşası esnasında Ankara büyük ölçüde bunu İstanbul'a karşı temsil ediyor. İstanbul'un kozmopolitizmine, saltanat ve hilafetle temsil edilen yapısına karşı, Ankara sekülerliği, modernlik, çağdaşlık ve ulusallığı temsil ediyor. Bu ilk dönemde İstanbul'la rekabetin Ankara'ya olumlu etkileri olduğunu söylemek mümkün.

Günümüze sıçrayacak olursak, AKP iktidarında da İstanbul'la ilişki çok belirleyici, ama bu ilişki Ankara üzerinde artık olumsuz bir etki yapıyor çünkü İstanbul merkezli bir düşünüş hakim. Neredeyse ülkeyi bir şehir-devlet gibi düşünüyorlar; burada da tabii ki ilk hedef Ankara, yani Ankara'nın doğrudan özel olarak hedeflenmesinden ziyade İstanbul'u yükseltmek, İstanbul'u öne çıkarmak, İstanbul'u büyütmek için pratik olarak gündeme geldiğini düşünüyorum. Tabii ki işin ideolojik boyutu da var; Kemalizm ve esas Cumhuriyet'le hesaplaşmak için. Cumhuriyet'le hesaplaşmak için 'dövmeye' başlanacak yer Ankara. Bunu da fazlasıyla yaptıklarını söyleyebiliriz (Görsel 6). Hakikaten kentin üzerinde tepindiler; sembolü belki Gökçek'in İller Bankası binası üzerinde verdiği zafer pozu olabilir. Aslanı avlayıp üzerine ayağını koyarak poz veren avcı misali...

Tabii işin bir de ekonomik boyutu var; inşaat sektörü öncülüğünde büyümenin bir boyutu da İstanbul merkezli büyüme. Burada da sembol belki Merkez Bankası'nın İstanbul'a taşınması gayreti olabilir. Merkez bankacılarının çoğunun karşı çıkmasına rağmen, bu dijital çağda gerek yok demesine rağmen, İstanbul'un Ataşehir semtinin emlak fi-

Görsel 6. İller Bankası'nın yıkımı.

Kaynak: www.mimarlarodasiankara.org/index.php?Did=8890

yatları yükselsin diye Merkez Bankası'nı İstanbul'a taşıyacak kadar bir çılgınlık görebiliyoruz burada.

Rövanşizm boyutu da mühim; onunla bitireyim. Rövanşizmin AKP ile başlamadığını da söylemek lazım. Rövanşizmin ilk sembolü Kocatepe Camii aslında, değil mi? 1967'de başlanmış, 1987'de bitmiş. Kocatepe'nin görünürlüğü Gökçek'in Hergelen Meydanı'na yaptığı büyük camiden çok daha fazla. Mimar Sinan taklidi olması itibarıyla Kocatepe'nin Anıtkabir'e alternatif bir şehir sembolü olarak düşünüldüğü ortada. Tarihi daha çok geriye giden rövanşist eğilimler son 20 yılda elbette çok güçlendi. Buna bir de iktisadi olarak İstanbul merkezli büyüme stratejisi eklenince, sonuç Ankara'nın hiç olmadığı kadar hırpalanması oldu.

ERSAN OCAK- Herkes alanın dışından olduğunu söyleyerek başladı. Ben alanın göbeğinden geliyorum aslında, bir şehir plancısı olarak eğitim aldım, ama plancılık yapmayalı çok uzun yıllar oldu, yani şehir planlama pratiğinden uzak kaldım. Öte yandan, şehire olan ilgimi hiç kaybetmediğim için kendimi şehirci (*urbanist*) olarak da görüyorum. Bununla birlikte, bu toplantıya dahlimin sinema/video üzerinden olduğunu da biliyorum, zaten oradan konuşacağım. Aslında bu konuşma sırasında disiplinsiz, alansız bir yerden konuşuyor olacağım. Son zamanlarda sinema/video alanında üzerine çokça kafa yordüğüm "özdüşünümsellik" meselesi üzerinden daha çok kendime döneceğim. Bunu umarım kibirli bir tutum olarak görmezsiniz.

Yüz yılı değerlendirebileceğimi zannetmiyorum, o kadar uzun bir tarihsel derinliğe hakim değilim. Öte yandan, bu kente ve diğer kentlere uzun zamandır sinematografik ve videografik bir yerden bakıyorum. Bu bakış, karışık (şehircilik-siyaset bilimi-sinema/video) formasyonumla, bir disiplin alanından diğerine geçip öğrenerek, çalıştığım yerlerde edindiğim pratiklerle oluştu. Bugün yaptığım filmler içinden üç tanesini tartışmamıza dahil etmek istiyorum. Bu üç film doğrudan kentsel

Görsel 7. An.Kara (1996). Yönetmenler: Aras Özgün, Ersan Ocağ. 14'30", hi-8/Betacam. Kaynak: Ersan Ocağ Arşivi.

mekân ile ilgili. Onlar üzerinden konuşup -kendini filmlerimi değil, kendimi de değil- kentsel mekânı nasıl ele aldığımı, nasıl ele alabileceğimizi tartışmaya çalışacağım.

İlki, 1996 yılında, Aras Özgün'le yaptığımız (*Mimarlık* dergisine de bir metin olarak girmiş olan⁷) "An.kara" başlıklı film. Doğrudan Ankara üzerine bir film. Filmin yapısına şimdi dönüp baktığımda (hem özeleştirel hem de özdüşünümsel biçimde) gördüğüm şey, Cumhuriyet projesinin sembolik mekânlarının barındırmaya çalıştığı toplumsal tiplere artık bir yuva olamadığı. Bu, örneğin, Ankara'da garda raylara işeyen bir sokak çocuğuyla karşılık bulan bir hikâyeye dönüşür. Kadraja giren ve çıkanlarda daha taşralı bir hava var filmde (Görsel 7).

Bu durum çekimlerin tümünde çok belirgindir. Kurgulanmış bir kurmacanın seti olarak değil, garda ve diğer mekânlarda yaptığımız tüm çekimlerde bu toplumsal figürlerle karşılaştık. Buna özellikle "toplumsal figür" diyorum, özellikle "figür" sözcüğünü kullanıyorum, çünkü kurulmaya çalışılan Cumhuriyet'in toplumsal tiplerini üretme ya da sınıfsal katmanlarını yaratma gayretlerine rağmen, projenin kendisinin toplumsal figürlere sıkışıp kaldığını fark ettiğimi ifade etmek istiyorum.

Videoyu yaparken ve montaj masasında çalışırken bizi çarpan bu toplumsal figürlerin somut şekilde karşımıza dikilmesi idi. Bu filmde bir kolaj sahnesi var, Yutkeviç'in "Türkiye'nin Kalbi Ankara" filminden yaptığımız bir kolaj. Yutkeviç'in filmi bir armağan film; Sovyet Rusya'nın Türkiye'ye 10. yıl armağan filmi⁸.

Filmin son bölümündeyse Eryaman toplu konut alanından görüntüler var. Aras'la ben (iki araştırma görevlisi olarak) o zamanlar Eryaman'da oturuyorduk. Ben 38 m² bir sosyal konutta otuyordum. Şimdiye kadar oturduğum kullanım anlamında en iyi mekândı, tek başına yaşayan biri için muazzamdı. Onu üretebilmişti Toplu Konut İdaresi ama Eryaman'da oturmak o dönem için bir sürgündü. Kentten sürülmüş gibiydik ve sonuçta Cumhuriyet'in gelip üretebildiği sosyal konut da bir sürgün mekânıydı, kaliteli olmakla beraber.

Yutkeviç'in filminde kullanılan tek bir söz var, küçük bir kız çocuğu ağzından söylenen, dedesine bakarak söylediği: "Bu bizim şimdiki halimiz, bugünkü hayatımız." Yutkeviç'in filminden Cumhuriyet'in kentsel mekâna dair bir hayale sahip olduğunu anlıyoruz. Ama o hayal hiçbir za-

Görsel 8. Deprem (2000). Yönetmen: Ersan Ocak. 21'47", MiniDV/ Betacam. Kaynak: Ersan Ocak Arşivi.

man, Cumhuriyet'in hiçbir döneminde istenilen düzeyde ve biçimde gerçekleşemedi. Hayal edile- nin çok dışında binalar ve figürler tarafından dol- duruldu.

İkincisi, Marmara depremi üzerine yaptığım, adı "Deprem" olan film (Görsel 8). 1999 Marmara Depremi'nin belgelendiği bir yapıya sahip, kaba montajlı, hatta montajsız bir film. Neredeyse kes- memek üzerine kurulu bir gösterme edimi. Bu edimde çarpıcı olan şeydu: Çekimi kadar monta- jı da zor bir film. Öylesine bir travmatik durum karşısında, gerçekten böyle bir toplumsal travma- nın içinden o görüntüleri çekip geldikten sonra, biz de bayağı bir travma yaşamıştık. O görüntüler- den kurtulabilmek için yaptığım bir film.

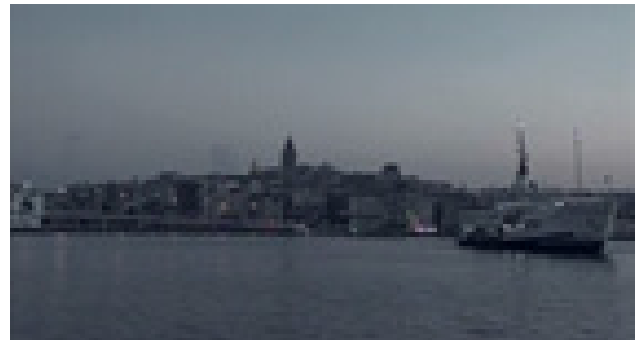
Yıkılan yerin adını bilmesem, görüntüleri çeken ben olmasam ve bölgeyi tanımasam, önüme ge- tirilse neresi olduğunu hiç anlamadığım yerler. Bölgede, biraz zorlamayla, biraz şansla çalıştık (ODTÜ deprem mühendisleri grubuna eklenerek GİSAM'dan bir ekip olarak gitmiştik. Hakan Topal fotoğraf, Çağdaş Ögüt dia, ben video çekmişim). Mesela, ben bölgenin tüm hava görüntüsü çeke- bildim. Bir askeri helikopterle, sağ olsunlar bize helikopter sağladılar, tüm bölgeyi havadan çek- tim. Kocaeli'den başladık, Gebze'ye kadar uçtuk, oradan karşıya Yalova'ya geçtik. Yalova'dan tüm kıyuyu görüntüleyerek tekrardan Kocaeli'ne geldik. Bu görüntülerin içerisinde Gölcük'ü Kocaeli'den, Kocaeli'yi Gebze'den ayıran bir şey yoktu; yıkıldı- ğında da varlığında da ayrışmıyor.

Üçüncü filmse Amerika'dan sipariş edilmiş bir film. Türkiye'den altı yönetmenle Amerikalı altı yönetmenin kısa belgesellerini bir araya getiren uzun metraj bir derleme film için yaptığım bir film. Yapımcılar bizden günün farklı zamanları üzerine kısa belgesel filmler yapmamızı istediler. Yani, zaman üzerine kurulu bir film. Günün za- man aralıklarından bana "tan vakti" düştü.

Bu filmi tasarlayabilmek için Ankara'da tan vak- tinde yürüyüşler yaptım. Ankara'da çekim yap- abilmek için çok uğraştım. Sonuçta ortaya çıkacak film, Ankara'nın temsili mekânlarını ya da mekân temsillerine dayalı olacaktı. Bir yandan zihnim- de eleştiriyi korumaya çalışırken, diğer yandan içimde hem mekân temsilini hem temsili mekânı güçlü biçimde gösterme arzusu vardı. Bu arzudan kaçınmadığımı fark ettim ve Ankara'dan vazgeç- tim. Ankara kameraya güçlü imgeler vermiyor, İs- tanbul'daysa kamerayı nereye koysam oluyordu. İstanbul kendi başına bir set! Set bir kent, yani kamerayı koyuyorsunuz, oluyor (Görsel 9). Ka- merayı herhangi bir yere koymadım tabii, sanat yönetmenim Mustafa Kemal Oruç, sağolsun, İs- tanbul'daydı, film için tan vaktinde İstanbul'da yü- rüyüşler yaptım. Benim için alternatif mekânlar fo- toğrafladı, seçti. Sonra alternatif mekânları birlikte değerlendirdik ve seçtiğimiz mekânlarda çekimler yaptık. Sonunda geldiğim nokta şu oldu: Sinema- tografik olarak Ankara'nın temsili mekânlar ve mekân temsilleri açısından, optiğe verdiği çok bir şey yok! Sonuçta, ortada gerçekten sinematogra- fik yoksunluk var Ankara açısından. Videografik olarak başka türlü değerlendirmek mümkün, ama orada videonun sinema ile bir antitez gibi çatış- masından faydalanabilirsiniz ve kayırmacı bir po- zisyon olur bu.

Bu noktada "Hiç mi iyi bir şey yok?" diye sorabilir- siniz. Yani, bir de öyle sormak lazım. Soru Ankara üzerinden kuruldu ama sonra genişletmeye müsa- it. O yüzden ilk olarak Ankara'ya dair söyleyeyim: Tüm bu ikili çatışma dünyasında İstanbul'a karşı Ankara'nın Cumhuriyet projesi içerisinde 100 yılda üretebildiği ve halen kısmen koruyabildiği şey entelektüel ve daha mütevazı bir yaşam biç- mi. Bence bunun entelektüalizmin pratiğiyle de alâkası var. Entelektüalizm bilgiyle kurduğu arzu ilişkisi ancak mütevazı bir hayatla geliyor.

Cumhuriyet'in, Ankara ve İstanbul ekseninde ku- rulagelen ikili karşıtlıkla tartışılması da bir o ka-

Görsel 9. Break of Day (2006). "Time Piece" derleme filmi içinde. Yönetmen: Ersan Ocak. 9', DVCAM. Kaynak: Ersan Ocak Arşivi.

dar sorunlu. Son 20 yılda belgesel sinemacı olarak gezdiğim (bazılarında çekim de yaptığım) kentlere baktığımda, mesela Mersin çok özgün bir kent. Benzer biçimde Sinop, Trabzon, Ordu, Balıkesir, Antakya, Mardin, Diyarbakır, Kayseri, Elazığ... Sadece büyük kentler değil, küçükler de; mesela Ayvalık, Burhaniye, Keşan... Kars'ı göremedim ama seyrettiğim filmlerden söylerim, Kars da... Bu kentlere -ve aslında Cumhuriyet'in 100 yılına bakmadan Ankara-İstanbul ikili karşıtlığına dayalı karşılaştırmaya kapıldığımı vesilenizle fark ettim, teşekkür ediyorum! Çünkü bu toplantının, benim için şöyle bir kıymeti var. Geçenlerde Oktay Özel ile konuşuyorduk; Oktay "bazen dışarıdan gelen konuşma talepleri gerçekten iyi oluyor" dedi ve ekledi "hiç düşünmediğin bir meseleye, hiç yaklaşmadığın bir biçimde yaklaştırmaya neden oluyor." İkili karşıt düşünme biçimine, kentleşme düzeyinde ve Cumhuriyet'in yüz yılı düzeyinde, çok fena kapılmışız. Farklar ve desenlere bakmak, ikili karşıt düşünme biçiminden sıyrılmak ve farklarla düşünmek gerekiyor.

FUNDA ŞENOL- Ersan konuşurken aklıma şu geldi: Şehir bu haldeyse, bize, kameraya, bir poz veremiyorsa, onun sebebi kuruluş hikayesinin içinde saklı. O kadar da yoksun değil, birçok bakımdan görünmez kılındığı için sahip olduğu şeyler böyle hissediliyor diye düşünüyorum. Bir de Attila'nın konuşmasını dinlerken düşündüm; evet, yabancılar, yerliler hikayesi o kadar da keskin değil, yerliler de o yoksulluk içinde yaşıyordu. Tiftik ticaretinin sonlanması, buna bağlı olarak yoksullaşması; yangın, doğal afetler, ticareti yönlendiren gayrimüslim nüfusun sürülmesi şehri çok hırpalamıştı. Ama mesela yerlilerle yabancıların ilişkisi bazen çıkarlar örtüştüğünde, bazen ittifak kurulabildiğinde, iyi giden bir şey. Mesela Koçlar'la olan ilişkinin hikayesi de. Zaten Vehbi Koç'un anılarını okuduğumuzda, o kuruluş sürecinde kurucu babaların, Ankara idealleri doğrultusunda bir şehir inşa edilirken, ona çok iş düştüğünü görüyoruz; işte kiremit satıyor, inşaat malzemesi vesaire satıyor, biraz onunla bağlantılı bir şey. Yoksa burada yerel eşraftan biri varmış, bize destek olsun, biz de şehrin yereliyle ilişki kuralım gibi değil sanki, değil mi? Hani, karşılıklı kazan-kazan ilişkisi gibi bir şey. Ankara'yı hiç bırakmıyor aslında, gidip geliyor. Buradaki ev de duruyor, biliyorsunuz. Çocuklar burada büyüyorlar. Aile geçmişiyile ilgili kızlarından Semahat Arsel yeni bir kitap çıkardı, 'Kuşaktan Kuşağa' adıyla, ilgilenen ona bakabiliriz.

Sözlü tarih görüşmeleri yaparken de gördüğüm şu: Daha dindar, mütedeyyin kesimin bu yabancılarla

ilişkisi çok daha sorunlu. Hani o dinini yaşamak, tarikatlar, o kılık kıyafetle kamusal alanda dolaşmak, sarıkla cübbe ile gibi... Kapital'in çevirmenlerinden Alaattin Bilgi ile sözlü tarih görüşmesi yapmıştım, kılık-kıyafet kanunundan sonra ulema-dan olan babası bir yıl evden çıkmamış inat edip. Gerilimin kökeni nereye kadar gidiyor sorusuna verilebilecek cevaplardan biri olabilir, diye eklemek istedim.

T. ELVAN ALTAN- Bir tur görüşlerinizi almış olduk; ekleme yapmak isteyen olursa devam edebiliriz... Buyrun Olgu Hocam...

OLGU ÇALIŞKAN- Aslına bakarsanız, bu yorumlar benim söyleşinin başında yaptığım çokluk vurgusunu yeniden düşünmeme vesile olduğu için çok teşekkür ederim. Bu noktada özellikle ikinci ("nasıl bir gelecek?") sorunuza referansla bir ekleme yapabilirim. Geleceğe dair kestirim anlamında bir öngörü değil de, bir tür uzgörü olarak 'iyiyi düşünme', düşleme anlamında ne söyleyebiliriz? Eldeki veri ve 100 yıllık deneyim üzerinden, evet, bu çokluk durumunun kendisini büyük oranda bir çatışma olarak ve hep bir öncekinin üzerine binen bir silme ve yok etme operasyonunun baskın unsuru olarak hem kamusal alanda hem de kent bütününde gösterdiği bir gerçek. Kendi içinde biraz çelişkili olarak değerlendirilebilir ama ben bunu da Cumhuriyet tarihi açısından bir değer olarak görüyorum. Demek ki kör topal bir demokrasi deneyimi içerisinde bu politik dinamizmi yaratabilmiş Cumhuriyet.

Osmanlı'dan devraldığı 1915 olaylarıyla ve sonrasında mübadeleyle birlikte kendi içerisinde etnik temelde görece homojenleşen bir toplumun kendi içerisinde farklılaşan bir dinamizmini görüyorum bu çatışmacı süreçte. Burada temel sorun, çatışma hali değil tek başına; söz konusu çatışmanın birbirinin üzerine eklemlenip bu çokluk durumunu çoğulculuk olarak yeniden üretememe hali diye düşünüyorum. Bu mücadele hali, büyük olasılıkla, ikinci yüzyılda da olacak. Ama bunu birbirini yok etmeye çalışan bir tür antagonist hasım ilişkisi yerine rekabetçi unsurların ön plana çıktığı daha agonistik, demokratik karşılaşmayı göze alan bir arada yaşama, yan yana durma pratiğini uygulayabilen bir kamusal alan pratiğine evrilmek, bence ikinci yüzyılın uzgörüsü olarak önümüzde duruyor.

Bu anlamda, Cumhuriyet ütopyası üzerinden, onun bir çağdaş yorumu niteliğinden heterotopyanın geliştirilebileceğini düşünüyorum. Türkiye, tek bir ideoloji ile kentsel mekânını üretemeyecek

kadar çoklu ve karmaşık bir toplumsal yapıya sahip bir ülke artık. Dolayısıyla, bu çeşitlilik durumu çoğulculuğa nasıl evrilir? Bunun mekânsal üretim pratiği ne olur, bunun üzerinde düşünmekte yarar var. Bu tip bir heterotopik uzgörüyü Cumhuriyet'in temel ilkesi olan eşit ve özgür yurttaş pratiği üzerinden yeniden düşünmemiz gerekiyor. Kolektif belleği toplumsal bir üretim sürecinin çıktısı haline getiren bir kent ve şehircilik kültürünü düşünmemiz gerekiyor.

Çokluk halini yalnızca bir politik kimlik ögesi olarak ele almanın ötesinde, kamusal mekân, yaşam mekânı ve üretim mekânını bütünleştiren bir zeminin yaratılması da bu uzgörünün bir parçası olmalı. Hâkim kent üretim pratiği içerisinde biz bunları hep ayrı kurguladık. Ali Cengizkan ve Müge Cengizkan'ın dile getirdiği şekliyle, kenti büyük oranda 'konutla yaptık'. Artık bu üç mekânsallığı bir araya getirip yeni bir yaşam pratiğini, daha zengin bir kent kültürünü üretmemiz gerekiyor. Bu yeni ele alış, kendi özgünlüklerini, Ersan Hoca'nın sözünü ettiği farklı kentler bağlamındaki özgün çeşitlenmesini de yaratan bir etmen olacaktır. Aksi halde süreç, bugün geçerli olduğu biçimiyle kendi içerisindeki ayrışma, son derece standart ve basmakalıp bir mekân üretimine neden oluyor ve modern, kendi özgün bağlamsal farklılaşmasını yaratamıyor.

Çoklu/çoğulcu uzgörü anlamında kullandığım heterotopya, kuşkusuz aynı zamanda ekolojik bir perspektifle kır ve kent, doğa ve kentsel alan çeşitliliğini ve bütünlüğünü de yaratacak bir şekilde oluşmalı. Uluslararası bağlamda artan ekolojik duyarlılıklar ve egemen söylemin buna olanak tanıdığı bir gerçek. Buna bağlı olarak, Türkiye kentlerinde özellikle son 30-40 yıllık pratik içerisinde neo-liberal politikalar ile birlikte denetimsiz büyüyen ve saçılan bir örüntü açığa çıktı. Çevresel sürdürülebilirlik adına son derece olumsuz bir gelişme olmakla birlikte, bunun kendi içerisinde (kentsel tarım dahil) farklı program alanlarının enjekte edilebileceği bir esnekliği ve dinamizmi beraberinde getirdiğini belirtmekte de yarar var.

BESİM CAN ZIRH- Ersan Hoca'nın söylediği bu sinematografik yoksunluk, yani orada konumlandırıldığı belgesel olsa böyle söylemezdim ama sinemada böyle demesini anlıyorum; öte yandan, Ankara özelinde söylüyorsak bunu, belki biraz haksızlık mı ediyoruz diye düşünüyorum.

ERSAN OCAK- Maalesef, görüyorsan sen söyle Besim Hoca.

BESİM CAN ZIRH- Bu biraz da Türkiye'de sinema üretimi pratiğinin getirdiği bir durum değil mi? Ankara'nın temsil eksikliği adına söylüyorum.

ERSAN OCAK- Şöyle; Ankara 20. yüzyılda kurulmuş bir kent olarak, kendi içindeki ikiliği, içerisindeki eski kenti geride bırakan, yüzünü yeni şehre çeviren, ürettiği mekân ile, senin Taksim'in girişine çıkacağın kameranın çıkaracağı görüntüyü çıkaramıyor. Çünkü orada bir kere tarihsel yoksunluk var. Tam da Funda'nın söylediği gibi, hak mücadeleleriyle, mekânsal üretimde o kente kimlik kazandıracak ve bunun optiğe yansıyabileceği bir bulvar inşa edilebildi mi? Soru bu, ve ben o bulvara kamerayı herhangi bir yerinden çaktığımda bir şey çıkarabiliyor muyum? Ankara'da yaptığımız kent yürüyüşlerinde araya sıkışmış tekil binalara attığımız büyük hikayelerle idare ediyoruz. Yani çok kanaatkarız Ankara'da, onu söylüyorum. Tabii hiçbir şey yok demiyorum ama gerçekten dış duruyorlar.

FUNDA ŞENOL- Bayağı Arkeolojik kazı gibi...

ERSAN OCAK- Doğru. Paris'te yapılan bir rehberli tur var, artık olmayan Paris'in hikayesinin anlatıldığı Paris turu. Ankara'da bunu yapsak gene tek tek yapılar üzerinden yapabiliriz. Buna karşın, kapsamlı, büyük mekânsallık İstanbul'da, İstanbul'un tarihselliği içerisinde var, ama tekrar bu ikili karşıtlığı ürettiğimizde de çok şey ıskalıyoruz.

Söylemeye çalıştığım buydu ve bu, senin söylediğin gibi, sinemaya ait bir şey. Sinema sektörünün İstanbul'da olması bununla da ilişkili.

TEZCAN KARAKUŞ CANDAN- Bence nereden baktığınıza da bağlı biraz. Ben Ankara'ya çok haksızlık edildiğini düşündüm konuşmaları dinlerken. Bütün bu mekânsallıklar bir yerde duruyor; bu mekânsallıkların görünür hale, yaşar hale gelmesinin başka bir boyutu var. İktidar, bakış açısı değişse, kültürel ortam değişse, belki bunlar daha da farklı olacak, biz bunu hissedeceğiz. Ama kamerayı, ne bileyim, Güven Parkı'nın oraya koyduğunuzda, bütün o değişimi görüyorsunuz. Yani önce, mesela 80'li yıllarda, 90'lı yıllarda, anıtlar fotoğraf çektiren, anıtlar hemhal olmuş bir yaşam tarzından, anıtlara dışarıdan bakan bir yaşam tarzına geçiş gibi.

İdeolojik, politik yaklaşımların kente bıraktığı ve yaşamda bıraktığı izler; bu izleri göz ardı etmem gerekiyor. O zaman, Ankara'da da kurulduğu gibi, Cumhuriyet'in aslında yaşama dair çok

önemli bir kamusalılık ürettiğini düşünüyorum. Özellikle fabrika kültürüyle, fabrika yerleşkele-ri ile birlikte, yani “kimsesiz”leri aslında çok bo-yutlu şekilde yaşamın içerisine katıyorlar. Bugün geldiğimiz noktada, o büyük rezidansların kendi içerisinde kapalı havuzlarıyla bütün ihtiyaçlarını karşıladıkları mekânlarının dönüşümü paraya en-deksli bir noktaya geldi. O yüzden, Cumhuriyet’in ilk yıllarında kurdukları kentsel yaşam tarzıyla bir kamusal yaşam ürettiler. Bir işçi çocuğu golf oy-nayabiliyordu. Bugün golf oynayabilmek için o büyük rezidansların içerisinde bir yerinizin olması gerekiyor. Bence, biraz da bu ideolojik, ekonomik açıdan da bakmak önemli olabilir mi?

T. ELVAN ALTAN- Hedefler öyle ama reel olarak ve herkes için o zaman da gerçekleştirebilmiş mi? Ben öyle bir yerleşkede büyümüş biri olarak sor-guluyorum bunu doğrusu.

TEZCAN KARAKUŞ CANDAN- Ben işçi çocuğuy-dum, oynuyorduk.

T. ELVAN ALTAN- Ben burada konuşmayı şöyle bir yere bağlayabiliyorum: Aslında her kent tarih-sel, toplumsal vb katmanlara sahiptir ama bunları gerçekten yaşatabiliyor mu? Ben değerlendirmeler sonucunda sorunu şöyle özetleyebiliyorum: İlk başta, Funda’nın söylediği gibi alırsak, çoğunluğu görmeme sorunu var. Süreç içinde de bu çoğul kimliğin hala kabul edilmemesi, kutuplaşmaya dö-nüşmesi sorunu var. Sonuçta hep gerçek çeşitlilik-çoğulluk durumunun bir türlü realize olamaması, kamusal mekânda yaşanamaması, gözden kaçı-rılması ya da saklanması, görülmemesi için uğra-şılması veya bir çekismeye, kavgaya, rövanşizme dönüştürülmesi sorunu var.

Ankara odaklı baktığımızda da, Ankara-İstanbul gibi ikilemlerle yorumlama durumu sorun yaratı-yor. Türkiye için de geçerli aslında, Ankara özelin-de düşünmezsek, genel düşünürsek de, her zaman toplumun gerçek çoğulluğunun kamusal mekânda yaşanamaması ve ikilemlere hapsolması sorunu vurgulandı değerlendirmelerde diye anlıyorum.

NURAY BAYRAKTAR- Ben kişisel iki soru sora-cağım; ilk sorum şu: Ankara’nın, başkent olduk-tan sonraki sürecini mekân üzerinden tartışıyoruz ama bu tartışmaya ekonomik durumu da dahil etmek gerekmez mi? Sermaye birikimi açısından Cumhuriyet’in ilk yıllarında Ankara’da durum nedir? Bu konuda neler söyleyebilirsiniz? Bunu kişisel olarak çok merak ediyorum çünkü müthiş bir inşa faaliyeti var Ankara’da ilk yıllarda. Hangi

kesimler bu faaliyetin içindeydi, biliyor muyuz? Dahası, milli sermaye konusu var; Merkez Bankası kurulması konusu hep gündemde. Buna dair bir-kaç şey söyleyebilirsiniz, çok sevinirim.

İkinci sorum da şu: Ankara’yı hep merkez üzerin-den tartışıyoruz, merkez dışına çıktığımızda nasıl bir söylem üretilmiş acaba? Ankara’nın çeperleri ile ilgili bir söylem üretilip üretilmediği konusunda bir değerlendirme yapabilir misiniz? Yani, merkez dışındaki Ankara’da Cumhuriyet’in inşa süreci ve başkent olma süreci nasıl yaşanmış?

Bir de son bir ekleme yapmak istiyorum. Tezcan’a çok katılıyorum. Öncelikle burada yapılan ko-nuşmaları çok olağanüstü bulduğumu belirtmem gerek. Ama bir yandan da, Ersan Hoca’m’a “Anka-ra’nın kendisi zaten kocaman bir set.” diyesim var. Onun ötesinde, Ankara’nın çok katmanlı kimliği var, çok kültürlü yapısı var. Cumhuriyet, o çok kültürlülüğü mekânsal olarak yaşatmamış, ideo-lojik olarak yaşatmamış olabilir, ama ben giderek bunun niye yapıldığını anlamaya yaklaştığımı his-sediyorum.

Yani bir yeni devlet inşasında bazı önceliklerin ol-ması bana artık çok da yanlış gelmiyor. Özellikle Ankara Büyükşehir Belediyesi için yeni tamamladı-ığımız Bellek Ankara projesinde, Funda Hoca’m “gözümüzle arkeolojik kazı yapıyoruz” diyorusu-nuz ya, ben de bayağı toplumsal hayatı kazıdım gerçekten. İtiraf edeyim ki içimden bir başka kim-lik çıktı bu şekilde, hele de bu proje Cumhuriyet’in 100. yılı ile çakışınca (Görsel 10).

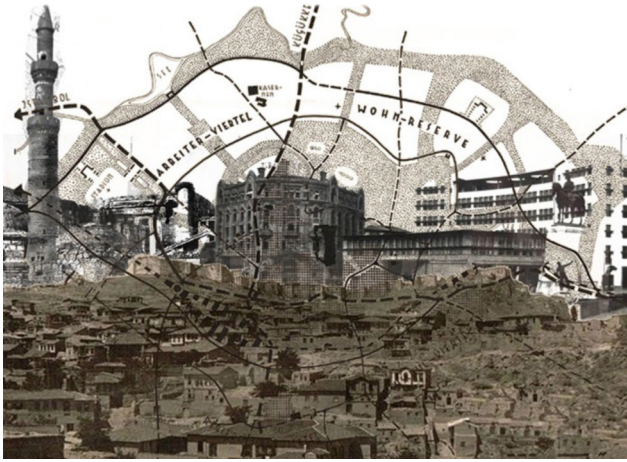
T. ELVAN ALTAN- Aramızda ne yazık ki ekono-mist yok ama yine de yorumlar olacaktır, tarihsel perspektiften.

NURAY BAYRAKTAR- Bu konuda; çeper üzerin-den, kır üzerinden bir okuma yapılabilir mi? An-kara merkez üzerinden tüm kentlere model olmuş ama kentin çeperlerinde neler olmuş; yani erken Cumhuriyet döneminde Ankara’nın çeperlerinde neler yaşandı? Kentin ötesine gittiğimizde, kentin sınırları dışına çıktığımızda neler yaşandığını öğ-renmek istiyorum.

T. ELVAN ALTAN- Ankara’nın kırsalının diğer kır-sallardan farkı var mıdır acaba? Ülke için başkent (merkez)-taşra ikilemi, Ankara kent merkezi ile çe-peri arasındaki ilişki için de geçerli aslında.

TEZCAN KARAKUŞ CANDAN- Cumhuriyet’in kırsaldaki projesini Zeynep Eres çalışıyor; geçen

**BELLEK
ANKARA**
ULUS'A DEĞER KATANLAR

Görsel 10. "Bellek Ankara" projesi. Yürütücüler: Nuray Bayraktar, T. Elvan Altan, Özlem Sert, Elif Selena Ayhan Koçyiğit.
Kaynak: bellek.ankara.bel.tr

gün odanın etkinliğinde anlattı. Bütün köylerdeki toplumsal yaşamı koordine edebilmek için çeşitli fonksiyonlar içerecek mekânlar üretiyorlar, spor alanından meydanına, halk odasından kütüphanesine kadar; kırsal da kentsel mekân benzeri örgütleyen bir yaklaşımı var Cumhuriyet'in.

FUNDA ŞENOL- Şöyle bir şey söyleyebilir miyim? Getto dediğimiz şey büyük oranda yoksul mahalleleri olarak ortaya çıkmış ilkin ama merkezin kayması ile, konut alanlarının şehir dışına doğru hareketlenmesiyle birlikte, tabii bu da yine rant ve kentsel dönüşümle bağlantılı bir şey, gettolaşmanın artık sınıfsal olarak çeşitlendiğini söyleyebiliriz. Yoksul gettoları da var, zengin gettoları da var, muhafazakâr, mütedeyyin gettoları da var. Bir de mesela ilginç bir şekilde “Ayrancı Ahalisi” adıyla Facebook’ta bir grup var, biliyorsunuz, bir de böyle entelektüel toplulukların bir araya geldiği, farklı kimliklerin bir arada yaşayabildiği, şehir içinde kurtarılmış bölge gibi gettolar oluşmaya başladı. Arkadaşlarımız ne düşünür bilmem ama Ersan’ın demin söylediği gibi, hepimiz aynı şehirde mi yaşıyoruz sorusunu aklımıza getiren çok kişisiz şehirlere dönüşmeye başladı özellikle Orta Anadolu şehirleri.

Geçen yıl Bitlis'e gittim; Bitlis'in değişik bir dokusu var ama şehrin merkezinde Ruslardan kalan tarihi binayı yıkmışlar mesela. Muhafazakâr belediyelerin seçildiği veya kayyum atanan şehirlerde yine böyle bir girişim var ve ne yazık ki başarılı da oluyor. Bu merkezin kayması meselesi mahallelerin de ortadan kalkmasına sebep oluyor. Mahalle kültürü çok da her yönüyle onayladığımız bir şey değil tabii ki, çok denetleyici bir tarafı da var, fakat heterojen değil artık yerleşim alanları, onu söylemeye çalışıyorum. Eve girer gibi giriyorsunuz. Sizin hemen yabancı olduğunuz anlaşıyor. Orada bir konut edinip farklı bir kimlikle yaşamanız mümkün olmuyor. İnsanların hep bir yere sığınmaları söz konusu geldiğimiz noktada. Bu çok da acı bir şey... Şehrin tamamını istiyoruz sloganı vardır ya, onu düşündürüyor. Üstelik, farklı olanı tanımak ve onunla bir arada yaşama kültürüne alışmak da mümkün değil artık neredeyse. Şehrin tamamına maalesef sahip olamıyoruz. Ben mesela hafıza yürüyüşlerinde insanları şuradan kuş uçuşu 5 dakika mesafe bir yere götürüyorum, bir Avrupa şehrinde daha yabancılar şehrin o kesimlerine, öyle bakıyorlar. Esnafa da öyle bakıyorlar, esnaf da onlara öyle bakıyor, mesela bize laf atıyor esnaf, kavga çıkabiliyor. Bazı binaları görünce çok şaşıyorlar. Ankara'nın, senin söylediğin gibi Nuray, böyle bir yeri mi varmış, "ah Karaköy'deki gibi bir bina" diyorlar. Biliyorsunuz, Ulus tarafında var ya ölüme terk edilmiş binalar; bunlar terk edilmiş, kundaklanıyor veya içinde kriminal tipler yaşıyor diye, mahalle halkını rahatsız ediyor diye yıkılması söz konusu olabiliyor. Bu da bir politika aslında, sanki bilinçli olarak yapılmış bir şey çünkü kentsel dönüşüm dünyanın her yerinde zamanın ruhu değil mi? Ama Türkiye'de AKP'yi ayakta tutan bir şey aynı zamanda, onu güçlendiren ve gücünün sürmesini, bunca yıllık iktidarını da beraberinde getiren bir şey diye düşünüyorum.

ERSAN OCAK- Cumhuriyet kurulurken, yanılıyor-
sam lütfen düzeltin beni, çoğulcu bir mecliste tek
bir parti var. Çok partili rejime geçildikten sonra
ise şöyle bir genelleme yapabiliriz: Tüm sağ hü-
kümet dönemleri inşaatçı dönemler. Radikal mü-
dahalelerin yapıldığı, kente en travmatik izlerin
açıldığı dönemler bunlar. Kalkınma, sağ ve soldan
çok farklı okunan bir mefhum bence.

1990’larda İlhan Tekeli’nin sermaye birikim süreçleri ve özellikle inşaat sektörü üzerine yazmış olduğu çok önemli bir makalesi var. O makale, iktisadi bir anlayış içinden “yığılma ekonomileri” kavramını şehir planlamaya kazandıran bir çalışma. Oradan bakmaya çok ihtiyaç var. Kent ser-

maye yığılım süreçleriyle işler. Bugün Türkiye’de yaşadığımız (bir parazit kent olmayı da aşan), İstanbul’un Türkiye’de sermaye birikimi açısından artık ağırlık merkezi falan değil bizatihi sermaye birikiminin kendisi haline gelmiş olması. Bu durum en büyük sorunuzuz.

Funda çok iyi söyledi: “Hakları bilmezseniz haklarınız yoktur.” Bu ifadeye şunu eklemek lazım: Bizim Anayasamızda yurttaşların hakları yazılı ama bu hakların yanı sıra ödevler de yazılı. Ben bunu okulda çok kullanmak zorunda kalıyorum çünkü öğrencilerim sürekli haklarından bahsediyor ama kimse ödevlerinden bahsetmiyor. Yurttaşlar ödevlerini yerine getirdiklerinde haklarına sahiptirler ve hakları bilmek onların görevidir.

Buradan kentlere geri döndüğümüzde sermaye birikim süreçlerini yeniden düşünmek lazım. İkinci soru için buradan açacağım sözü. Besim fena yakaladı beni, sürprizimi bozdu; evet, sinema dediğimizde akla gelen kurmaca, ben kurmaca olmayan sinema yapıyorum. Kurmaca sinema tam da retoriği ve büyük söylemi sever; gösterişli, etkileyici görüntüler kuran dünyanın bizatihi kendisini yeniden üretir. Büyük bir endüstridir. Esasen ekonomik bir paradigma üzerine kuruludur. Kurmaca sinemada her şeyi birincil olarak ekonomi belirler, yönetmenin estetik kaygıları ikincildir. Gerçekten yapımcının size getirdiği kaynak ile yaptığınız bir iş kurmaca sinema. Bu bağlamda kente kurmaca ile bakarsanız gördüğünüz ile kurmaca olmayan dan bakarsanız göreceğiniz farklı. Siz kurmaca olmayandan görmek istiyorsunuz ama kurmacanın dilini kullanıyorsunuz, benim anlatmaya çalıştığım bu. Çünkü arzunuz -bu hepimizin arzusu alsında- o kurmaca dünyasının mekânsal niteliklerini, kalitesini görmek, o hülyalı büyük resmin içinde yaşamak. Ben de diyorum ki, kente kurmacadan bakarsanız göreceğiniz ekonomik bir belirlemle belirir.

FUNDA ŞENOL- Kentsel dönüşümle ilgili tek meselemiz konut değil tabii ki, bir de motorize olma meselesi var. Hakan Bıçakçı’nın çok güzel bir yazısı vardı “Orta Sınıfın Otopark Sorunu” diye, *Birikim*’de yayımlanmış. Otomobil sayısı arttıkça -hatta bazı evlerde birden çok, biliyorsunuz, karı-koca çocuk vesaire gibi- eski yerleşimlerde yaşayamaz hale geliyorsunuz. Benim şu an oturduğum Çankaya, Atakule civarı yakın zamana kadar benim gelir seviyemde birinin erişemeyeceği bir konut alanıydı ama biraz da otopark sorunuyla sakinlerini şehrin kenarına itince, buraların değeri bir ölçüde düştü. Benim otomobilim olmadığı için

burada yerleşik olmam daha kolay. Bunlar hep ekonomik, politik dönüşümlerin ipuçları, çok küçük ama büyük şeylere teyellenebilen şeyler.

TEZCAN KARAKUŞ CANDAN- Bu durum kentsel politikanın da yetersiz ve gerçekten ihtiyaca binaen yapılmamış olmasıyla ilişkili; altyapıyı yapmış olsaydı sonuç bu olmazdı.

FUNDA ŞENOL- Ben neden yok demiyorum, nüfus hareketliliğinin, gettolaşmanın sebebini söylemeye çalışıyorum. Konut fiyatlarının nerede düştüğü, nerede arttığını düşünmek için bir gösterge olabilir. Mesela şehir dışına gidersem hem kapalı hem birden çok arabamı koyabileceğim garajım olabilir. Artık şimdi galiba şehirde de (kentsel dönüşüm ile) evlerin altında yeni garajlar yapılıyor, bu da bütün çevreyi dönüştürüyor. Ekolojik olarak da toprağa verdiği zarar büyük.

T. ELVAN ALTAN- Böylece kentin çevresel bağlamı değişiyor.

FUNDA ŞENOL- Otomobiller hepimizin hayatını gasp ediyor; karşıya geçerken, kaldırımda yürürken vesaire...

T. ELVAN ALTAN- Toplu taşıması yeterli olmayan kentin sorunları bunlar...

FUNDA ŞENOL- Orta sınıfın bu otomobil arzusu, gösterişçi tüketim eğilimi, bu parlama arayışı bir sürü şeye de sebebiyet veriyor ve AVM’ler meselesi de var.

OLGU ÇALIŞKAN- Ben Nuray Hocam’ın sorusuna dönerek çeper konusu üzerine bir ekleme yapmak isterim. Biz Jansen Planı’nı hep o ünlü çekirdek alanı inşa eden plan şeması ile biliriz, ama plan süreci birkaç sene sonra “civar planı” da üretmiş, üretmek zorunda kalmış, artan konut gereksinimine de yanıt olarak... Aslına bakarsanız Jansen’i de zorlayan bir durum olmuştur bu, bir plancı olarak. Onun özgün daha doğrusu başlangıçtaki insiyatifini biraz kıran bir plan şemasıdır söz konusu çeper planı. Gereksinime ek olarak, “çeper” Türkiye şehirciliğinde sermaye birikiminin de öncelikli bağlamı olagelmış aslında. Özellikle gecekondulaşma tabii ki, İlhan Tekeli Hoca’nın da hep altını çizdiği, sanayileşmenin maliyetini düşürme aygıtı olarak gecekondulaşma... Ucuz iş gücü kaynağı olarak, hatta DPT tarafından resmi olarak olmasa bile kendi içerisindeki tartışmalar sonucu bir stratejik araç olarak ele alındığı şekliyle...

1960'larda ve hatta 70'lerde Türkiye'de beşer yıllık planlama dönemlerinde konut, en azından ulusal ve bölgesel ölçekte, bir iktisadi girdi olarak kabul edilmemiş çünkü sermayenin, sanayi sermayesinin ortaya çıkması açısından konut yatırımı öncelikli, tercih edilen bir kalem değildi, en azından bir 20-25 yıllık bir süreçte. Bu nedenle konut, toplumsal pratikle kendisini üretmek zorunda kaldı, orta sınıflar için apartman ve sonrasında kooperatifler, alt sınıflar için gecekondular pratiği ile... Ve tabii 80'lerle birlikte artık artan sermaye birikiminin kendisini emlak sektörüne yönlendirebildiği bir ortamda çeper, sonrasında devletin öncüllediği (TOKİ) ucuz kentsel arsa üzerinde artık değer üretilen bir meta olarak konutun üretildiği bağlam olarak ortaya çıkıyor.

T. ELVAN ALTAN- Bir tur Cumhuriyet'in mekânları üzerine görüşlerinizi almış olduk, teşekkürler. Cumhuriyet'in gelecek dönemlerindeki mekân oluşumu ya da olası dönüşümü hakkındaki değerlendirmeleriniz ve yorumlarınızla devam edebiliriz. [...] Buyrun Besim Hocam...

BESİM CAN ZIRH- Türkiye'de, özellikle Ankara'da neler yaşadığımız, benim için dünyada ne yaşadığından bağımsız değil. Bu açıdan baktığımızda ve 21. yüzyıla baktığımızda, bu bir yanıyla da Türkiye Cumhuriyeti'ne ne olacağı ile alakalı bir şey olacak. Ben, mekân konusunda, sadece Türkiye açısından değil, bütün dünya açısından da çok sert bir 10 yıla giriş yaptığımı düşünüyorum. Suriye'de ne olduğu, aslında Irak'a ne olduğundan biraz farklı bir durum olarak düşünüyorum. Orada da gözümün önüne hep şu geliyor: Özellikle savaş çok yoğunken, IŞİD'in kontrol ettiği bölge haritalarını hatırlayalım, devletin mıntika anlayışı gereği, hani savaşlara hep haritalar üzerinden bakıyoruz ya modern zamanlarda... Ama mesela IŞİD'in hakimiyet alanının nasıl temsil edilmeye çalışıldığına, nasıl haritalanmaya çalışıldığına dönüp baktığımızda, hep aslında otobanlar boyunca akışkan bir şey görüyoruz. Yani aslında köy köy, bölge bölge, otobanın ulaştığı alanlar üzerinden egemenlik mıntikasını kuran bir akışkanlık. Bu bana şu açıdan çok çarpıcı geliyor: Kentler geri geldi. Saskia Sassen zaten bunu bize 90'ların başında söyledi, "küresel kent" kavramıyla. New York, Londra ve Tokyo örneğinde. Bunlar kendi ulusal mıntikaları için değil, bölgesel ve küresel akışların nodül noktaları olarak karşımıza çıktılar. Biz bunu Türkiye'de iki eksenle yaşadık. İstanbul'da yaşadık. Bir de 2000'lerin sonu 2010'ların başında yerel seçimlerde "rekabetçi kentler" sloganıyla yaşadık. İşte Manisa, Kayseri rekabetçi kentler ola-

cak, Türkiye ulusal mıntikası içinde birbirleriyle rekabet edeceklerdi. Sonra görece bir barışın sağlandığı dönemde Suriye'yle ilişkilenen sınır kentleri örneğinde de gördük. Kentlerin belirli ilişkileri düzenleme ve yürütmeye bir aktör olarak ortaya çıkması şeklinde.

Dahası, bunun ulus-devlet tarafından olumlu görülmesi önemli. Bu benim açımdan şöyle bir yere tekabül ediyor: Ulus-devletlerin mıntika algısı; kentin böyle bir çerçeveden yönetilmesi, bu çerçeveye biraz çözülüyor gibi geliyor bana, bütün dünyada. Türkiye'yi bu hikayenin içine konumlandığımızda ise bölgesel yeni eklemlenmeler oluşabilir gibi geliyor. Yani mesela Edirne'nin yetimliği, aslında karşılığını, Burgaz, Sofya, Bulgaristan, Kavala gibi bir alanda bulabilir. Aynı şekilde, Doğu Karadeniz'in Gürcistan ve Ermenistan arasındaki ilişkilerin çözülmesiyle, yeni eklemlenmeler oluşabilir.

Suriye'deki kriz ve Kuzey Irak'taki *de facto* durum çözüldükten sonra, sınır boylarında yeni eklemlenmeler ortaya çıkabilir. Örneğin, Hatay ve Mardin'de, sınır boyu ilişkilerinin geliştirilmesiyle yeni eklemlenmeler oluşabilir. Ege Bölgesi'nde de Dikili-Midilli eksen ve Adalar arasındaki ilişkiler, ki bu ilişkiler aslında var. Dün Tarih Vakfı Ankara'nın düzenlediği bir konuşmaya gittik, ODTÜ Sosyoloji'de doktorasını henüz tamamlayan Efpraxia Nerantzaki'nin "Sembolik Giritlilik: Günümüz Türkiye'sinde İkinci ve Üçüncü Kuşak Giritliler" başlıklı konuşmasına. Girit'ten Mersin ve Ayvalık'a gelenler ve onların kuşaklar döngüsünde yeni Giritlilik algısı üzerine. Türkiye'nin tüm sınır boylarında İmparatorluklar çağından kalan bu ilişkiler var. Gömülü olarak duruyor. Kentlerin yeniden tarih sahnesine gelmesiyle yeni mekânsal eklemlenmeler ortaya çıkabilir dedğim şeyi bu çerçeveden görüyorum.

Bu ilk yüzyılda Ankara'ya dair konuştuğumuz, mahallelere dair, bir mahalleli olma kimliğinin kaybolması ve buna dair hayal kırıklığı yaşanabilir; ancak, ikinci yüzyılda, bölgesel kültürel alanlar ve bunların kendi aralarındaki etkileşimler oluşabilir. Bu, kültürel festivaller gibi etkinliklerle kendini gösterebilir. Bu etkileşimler toplumsal ve mekânsal bir alanlaşmaya dönüşebilir gibi görünüyor ama bu tabii olumlu senaryo. Ancak, bunun gerçekleşmesi için, bölgedeki tansiyonun azaltılması gerekir. Aksi takdirde, bu sınır boyları çatışma alanlarına dönüşebilir. Şöyle toparlayayım; ulusal sınırlar ve kentteki sınırlar konusunda yeniden başka bir düşünüşe, düşünüş sekansına tanık

olabileceğimizi düşünüyorum ikinci yüzyılda. Bu da kaçınılmaz olarak, kentlerle ilgili kurduğumuz ilişkileri de etkileyecektir. Yeni bir kaçış başlayabilir mesela, Yaşamkent referansı gibi. Örneğin, İstanbul'dan çok ciddi bir göç var. Bunu rakam olarak söyleyemeyiz, ancak daha önce karşılaşmadığımız yeni tipler var. Bunlar Ankara'nın en azından benim kullandığım yaşam alanlarında da karşımıza çıkıyor. İstanbul'dan buraya yeni bir hareket var.

Ankara'ya yeni taşınmış bir İstanbullu ile tanıştım. Yaşamkent'te yaşamaktan o kadar mutlu ki, şaşırdım açıkcası. Kendisine, hayatımda ilk defa bir insanın böyle bir alanda yaşamaktan mutlu olabileceğini düşündüğümü söyledim. Çünkü biz Ankara'da hep "Ankara'da yaşamak zorlaştı" diye konuşuruz, işyerim şu tarafa yakın olsa en azından ulaşımım kolay olsa gibi. Bizim öğrenciliğimizde çok paramız olmadığı için Eryaman yeni tamamlanan etaplarda otururduk hani ama biz bunu bir kent sürgünlüğü olarak görürdük. Fakat tanıştığım kişi orada olmaktan inanılmaz mutluydu, Yaşamkent'te yaşıyor olmaktan. Nedenini sorunca, aslında tam söylediğiniz gibi, İstanbul travmasından sonra bir tür rehabilitasyon gibi yaşıyor. Kentsel bir rehabilitasyon gibi yaşıyor ve şunu söylüyor; "Camdan bakıyorum ve tarla görüyorum."

FUNDA ŞENOL- Yani bu nekahat dönemi olmasın? Sonra iyileşince sanki şehrinin, İstanbul'u özleyecek gibi geliyor bana.

BESİM CAN ZIRH- İşte bu Türkiye. Belki başkasına şu anda olanak vermediği için mecbur. Mesela şöyle bir şey niye düşünmeyelim: Trakya için konuşalım; hani böyle bir Kavala, işte Burgaz, Edirne, Tekirdağ ekseninde küçük yerleşim yerlerine kayan bir hareket neden olmasın?

T. ELVAN ALTAN- Bir süredir yaşanan Ege kıyısı kasabalara, köylere gitmek gibi bir süreç yani...

BESİM CAN ZIRH- O daha eski ve daha sınıfsal bir şey. *Bodrum Sürgünleri*'ni 1986'da yazıyor Hikmet Çetinkaya.

FUNDA ŞENOL- Pandemide sanki o yaygınlaştı.

T. ELVAN ALTAN- Şimdi İstanbul'dan göç daha çok deprem ya da ekonomik nedenli...

BESİM CAN ZIRH- İkinci yüzyıla dair düşünürken, geçmişe baktığımızda yaşadığımız yıkımlar nedeniyle üzülmemek elde değil. Ancak, bu yıkımlar-

dan sonra yeni bir düşünüşle, yeni bir yere evrilebilme ihtimalimiz var. Örneğin, son dönemde ODTÜ ile ilgili çok konuşuyoruz, mezunlardan çok soru geliyor. Ben mesela bir kabullenme noktasından sonra artık ODTÜ'de daha rahat durabiliyorum. Aslında bizim gençliğimiz bitti, oraya geri dönmeyeceğiz, ancak bu demek değil ki tarih bitti. Buradan bir yere de gidilebilir.

Benim ikinci yüzyıla ilgili düşündüğüm de şu: Bütün bu hasardan sonra, başka bir yere evrilebiliriz çünkü dünyayla da çok ilişkili bir ülke Türkiye. Dünyada ne olduğu buranın üzerinden bir şekilde geçiyor. Böyle bir şey düşündürdü bana ikinci soru.

FUNDA ŞENOL- Şu anda biz gelecek tasavvuru yapıyoruz ve aslında benim merak ettiğim, genç kuşağın düşündükleri. Yani, ben ergenlikten yeni çıkmış oğlumla birlikte yaşadığım için, onların bizimle aynı şekilde bakmadıklarını görüyorum. Bazıları Türkiye'den gitmek istiyor, sınıf atlamak ve kolay yoldan para kazanmak istiyorlar. Yani, kendi içine dönmek yerine, mümkün olduğu kadar dünyada kapladıkları yeri genişletmek istiyorlar, her şeye sahip olmak istiyorlar, her anlamda. Bu gibi kaygıları var gibi görünüyor. Akademisyen olunca, birçok öğrenci grubuyla da karşılaşıyoruz, sizin de bu konuda deneyimleriniz vardır. Onlar bu dünyayı nereye götürecektir sorusu beni biraz tedirgin ediyor. Mesela ChatGPT meselesi, her şeye kısa yoldan erişim arayışı var. Mesela DeepL'i biz bile kullanıyoruz, "Amaan neden uğraşayım da bir paragrafı çevireyim" kolaycılığına kaçıyoruz, biz de o konfora kapılıyoruz. Kötü bir şey de değil, bir yanıyla güzel bir şey; ama bu kolaycılık, her şeyin kaçış noktası olursa, kötü bir şey.

Sanki Türkiye gelecek kuşakların bir kısmı tarafından terk edilen, kaderine terk edilecek bir ülke gibi algılanıyor. Bir yandan da, şimdi sizinle konuşurken küçük notlar aldım, bakıyorum, en belirleyici şeylerden biri göç. Mülteci hareketliliği hala büyük bir sorun ancak, dikkat ederseniz, artık bu konu çok kamusal tartışma konusu olmadan sürüyor çünkü göçün etkileri gözle görülür olmaktan çıktı. Mekânın gücüne bir örnek olarak, eskiden Kızılay'da dilencilik yapanları hatırlayabiliriz; şimdi ise görünmez hale getirildikleri için pek konuşulmuyorlar. En fazla suç olaylarına karıştıklarında veya medya malzemesi olduklarında, linç edildiklerinde veya tecavüz olaylarına karıştıklarında gündeme geliyorlar. Ancak aslında, varlığını sürdüren yakıcı bir sorun olarak karşımızda duruyor bu mesele.

Afrika ülkeleriyle yapılan öğrenci değiş tokuşları yeni krizlere yol açıyor; mesela, Ganalı bir öğrencinin intihara sürüklenmesi meselesini hatırlayın. Türkiye Cumhuriyetleri’den ise inanılmaz bir göç var. Ankara’ya bakım hizmetlerinde çalışmak veya evlilik amacıyla gelenlerin sayısı da oldukça fazla. Bu konuda çalışan bir öğrenci bana anlattı, siz de muhtemelen fark etmişsinizdir, sokakta, yerli erkeklerin yanında daha genç Türkiye Cumhuriyetleri’den kadınlar var. Sovyetler Birliği dağılınca dünyanın çeşitli ülkelerine göç etmiş kadınlarının yerini şimdi Türkiye Cumhuriyetleri’den gelenler aldı. Müslüman olanlar da var aralarında ve Türkçe’yi iyi kötü biliyorlar. Ayrıca, bakım hizmetlerinde deneyime sahipler. Bu durum, cinsiyet rolleri ve kimlikleri açısından, erkeklerin tercih ettikleri, kendilerine bakacak, işleri görecektir ve cinsel beklentileri karşılayacak bir topluluk olarak karşımıza çıkıyor bu kadınlar. Onların da sorunlarının çok arttığını biz yaptığımız çalışmalardan görüyoruz. İnsan ve kadın ticareti Türkiye’de ciddi şekilde arttı ve Ankara bu konudan maalesef azade değil.

Bilmediğimiz yeraltı örgütlenmeleri ve kara para aklama meseleleri de en son Dilan Polat, Fatih Terim olayı ile gün yüzüne çıktı. Aynı şekilde, İŞİD gibi, bu sorunlar da görünmez hale getirildi ve hala devam ediyor. Örneğin, barınma hakkı meselesi çok korkunç bir şekilde patlamak üzere. Kiraların bu kadar hızla yükselmesi yaşam hakkını tehdit ediyor. Ev kiralamak ya da satın almak giderek daha zor hale geliyor. Bu, özellikle kırılgan grupları daha da kırılgan hale getiren bir durum.

Ankara, öğrenci ve memur şehri olarak bilinir. Ancak öğrenciler, yurt bulamıyor ve ev tutamıyorlar. Büyük şehirde yaşamak da bir hayli maliyetli olabiliyor, değil mi? Yani öğrenciler, memurlar ve emekliler için şehirde yaşamak giderek zorlaşıyor. Emekliler için ise eskiden olduğu gibi uygun yaşam yerleri seçme imkânı pek kalmamış gibi görünüyor. Geçmişte Mudanya gibi sahil kasabalarına taşınan emeklilerin sayısı artmıştı ancak şu anda oradaki kira fiyatları da oldukça yüksek.

Ayrıca, kimlik siyaseti meselesi de çok önemli bir konu. Bu durum, sadece kendi kimliğiyle tanımlanan grupları değil, kimlikleri sebebiyle dışlanan grupları da şehir içinde hayatta kalma mücadelesi verirken zorluyor. Özellikle yaşlılar için ayrımcılık, şehirde büyük bir sorun olarak yükseliyor ve yerel yönetimlerin çözmesi gereken acil bir mesele haline geliyor. Örneğin, yaşlı ve yalnız kadın olarak şehirde yaşamının getirdiği sorunlar, LGBT

olarak yaşamının getirdiği sorunlar ve engelli olarak yaşamının getirdiği sorunlar maalesef çözülmüş gibi gösterilmeye çalışılıyor ancak gerçekte bu sorunlar çözülüyor. Yerel eşitlik eylem planları hazırlanıyor ancak seçim yaklaştığında hayata geçirilmiyor. Özellikle sığınma evleri konusunda şiddetin arttığı bir dönemde çözüme yönelik politikaları göremiyoruz. Kadınların istihdama katılmasını kolaylaştıracak ücretsiz veya düşük ücretli kreş gibi kurumların olmaması da bu sorunları derinleştiriyor. Kadınlar sadece bu sebeple istihdandan geriye düşüyorlar ve kazanılmış haklar konusunda geriye gidişlerle karşı karşıya kalıyorlar. Bu durum sadece kadınlarla ilgili değil; her türlü dezavantajlı grup, kent hakkı da dahil olmak üzere kazanılmış hakları konusunda geriye gidişlerle karşılaşılıyor. Yaptığımız çalışmalardan bu geriye gidişleri açıkça görebiliyoruz.

Türkiye, aslında birçok sözleşmeyi imzalamış ve bu konuda vatandaşlarına söz vermiş durumda. Bu sözleşmelerin onda birini hayata geçirirse bile durumumuz çok daha iyi olacaktır. Bu gerçeği sürekli dile getiriyoruz ancak maalesef bu sözleşmelerin onda biri dahi hayata geçirilmemiş durumda. “Ne yapabiliriz?” sorusu var ya, ben en temelde yapabileceğimiz şeyin haklarımızı bilmek, öğrenmek ve bunun talep edilmesi olduğunu düşünüyorum, söylemiştim. Çünkü haklar, devletin bir lütfu değil, insan olmanın doğal bir sonucudur. İnsan olmaktan dolayı sahip oluruz haklarımıza. Bu nedenle, cesur olmalı ve bunları talep etmeliyiz. Sadece insan haklarının değil, tüm canlıların ve sürdürülebilir çevrenin de savunucusu olmalıyız. Sendikal örgütlenmelerin zayıf olduğunu hepimiz biliyoruz ama güçlü olduğu noktalarda ne kadar etkili olduğunu hepimiz görüyoruz. Hak savunuculuğunu sivil toplum kuruluşlarının, meslek örgütlenmelerinin tek başlarına yürütmeleri imkânsız. Kamuoyu desteğiyle yürütülecek mücadele çok hayati.

Belki son olarak da şunu söyleyebiliriz: Dayanışmanın gücü çok önemli; devletin bize bunun için imkân vermediği noktalarda özellikle. Sosyal yardımların artık aile merkezli hale gelmesiyle, yalnız yaşayan, ailenin bir parçası olmayan veya kimliği nedeniyle kırılgan gruplardan olan kişiler için resmi kurumların koruması ve desteği altına girmenin daha zor hale geldiğini söyleyebiliriz. Mevzuatı okuduğunuzda bunu görebilir ve zaten yaşarken de bu zorlukları hissedebilirsiniz. Kadın mücadelesinin dahi aile odaklı bir yere çekilmeye çalışıldığını görüyorsunuz. Bu nedenle, kişisel dayanışma ağlarının en azından geçiş sürecinde hayatta kalabilmek için ne kadar önemli olduğunu

da belirtmek istiyorum. Şimdilik burada sonlandırmak istiyorum. Teşekkürler.

ATTİLA AYTEKİN- Tabii ki ikinci yüzyıla dair herhangi bir konuda öngöründe bulunmak çok zor. Kent mekânıyla ilgili öngörüler yapmak da ayrıca zorlayıcı. Ancak birkaç şey söyleyebilirim. Elbette bu, dünya ve Türkiye siyaseti hakkında öngörülerde bulunmayı gerektiriyor ve işte bu noktada en zorlayıcı kısım, dünya konjonktürü. Besim Hoca'nın da değindiği gibi, dünya konjonktürü çok önemli bir etken.

1929 krizi sonrasında uluslararası sermaye belirli bir birikim modeli üzerinde anlaşmıştı ve bu, emekçi sınıflar için çeşitli kazanımlar getirmişti. 1970'lerin krizi sonrasında ise yeni bir model üzerinde anlaşıldı: Neoliberal model. Bu da emekçi sınıflar için oldukça olumsuz bir etki yaratmış ve bu değişiklik hem dünyada hem de Türkiye'de kendini göstermiştir. Ancak 2008 krizi sonrasında, benim görebildiğim kadarıyla, bu konuda anlaşılacak bir model bulunmuyor. Bu belirsizlik devam ederse, bu durumun dünya siyasetine etkilerini netleştirmek zor olacak. Sağ ve sol popülizmler ortaya çıktı ancak nereye evrilecekleri konusunda belirsizlik devam ediyor. Şu ana kadar yapılan uzun vadeli veya orta vadeli öngörüler, uluslararası hegemonya mücadelesinin Pasifik'e kayacağını ve Ortadoğu'nun öneminin azalacağını söylüyordu; ancak dünya siyasetinde her an değişiklik yaşanabilir, örneğin bir savaş.

Bu belirsizlikleri ve çeşitli eğilimlerin nereye varacağını kestirmenin zorluğunu göz önünde bulundurarak, Türkiye'ye dönmek istiyorum. Türkiye siyasetinde 2013'ten beri kristalize olan bir durum var. Haziran Direnişi ve Gezi protestolarından bu yana %50'ye yakın bir muhalefet bloğu var, soruya istinaden buna Cumhuriyet değerlerini benimseyen bir grup da diyebiliriz. Hatırlarsınız, Haziran Direnişi sırasında MHP'liler de vardı, ancak sonra ayrılarak yeni bir parti kurdular: İyi Parti. Kürt hareketi o dönemde örgütsel olarak dışarıda duruyordu, ancak tabanı sokaklardaydı. Bu, aslında muhalefet cephesinde bir birleşme sağladı ve bu durum 11 yıldır devam ediyor.

Şimdi bu muhalefet iktidara gelemiyor fakat çözülüyor da. Bu çözülmemek karşısında da, benim görebildiğim kadarıyla, iktidar çözümü sürekli otoriterleşmede buluyor. Tekrar etmeye gerek yok: Farklı farklı otoriterleşme aşamalarını yaşadık. Muhalefet çözülüyor, iktidar da otoriterleşiyor, bu nereye kadar gidecek? Bu açık bir totaliter, faşizan

yönetime gider mi? Öngörmek zor çünkü yönetici klik içinde böyle eğilimler var, buna karşı çıkanlar da var. İktidarda bu yönde eğilimler bulunmakla birlikte Anayasa Mahkemesi gibi kurumlar bu konuda direniş gösteriyor. Cumhurbaşkanı'nın danışmanları arasında da "organik lider" gibi tehlikeli ifadeler, yer yer açıkça faşist bir dil kullanılıyor. Benim düşünceme göre, ülkenin uluslararası kapitalizmle olan ilişkileri, özellikle dış sermayeye olan ihtiyaç ve toplumsal muhalefet gibi faktörlerle birleştiğinde, açık bir diktatörlük kolayca gidilecek bir yol değil.

Genel olarak konuyu toparlarsak, ülkede artık iyice yerleşik hale gelen tuhaf bir durum söz konusu. Muhafazakârlar sürekli olarak "Neyi yıkarız?" diye düşünüyor, solcular ise "Neyi koruyalım, kültürel, mimari mirasımızı nasıl sürdürebiliriz?" diye çabalıyor. Gerçekten de çok garip bir durum; muhafazakâr yıkıcılık ideolojik olarak Osmanlıcılık gibi geriye gidişle de birleşince savunmamız çok zorlaşıyor. Bu, ilerici bir bakış açısına sahip olmanın yanı sıra, eski değerlere karşı çıkmamanın ve aynı zamanda bu değerleri korumanın zorluğunu da beraberinde getiriyor. Yani, ideolojik olarak ilerici olabilirsiniz, ancak Osmanlı'nın mirasını, Cumhuriyet'i olduğu kadar, her şeyi korumaya çalışmak gerçekten de zor bir duruma sokuyor bizi.

"Bu değeri yıkmayın, yapmayın" gibi çağrılar, özellikle duyarlı veya bu konulara ilgili insanlar için muhalefeti zorlaştıran bir durum. İlk turda inşaat bahsetmiştim ve stratejik bir sektör olma durumunun devam edeceğine inanıyorum. Çünkü AKP ile müteahhit sermayesi arasındaki ilişki artık organik bir hal almış gibi görünüyor. Birkaç yıl önce belirlenen çılgınlık derecesinde düşük konut faizlerini hatırlayalım. İktidarda kaldığı sürece AKP'nin bu stratejiyi devam ettirmeye çalışacağını düşünüyorum. Çünkü alternatif bir planları yok bence. Savunma sanayisi gibi başka alanlara yönelme çabaları var; özellikle Ankara merkezli olarak savunma sanayisi gibi bir alternatif var gibi görünüyor. İdeolojik olarak da bunu kullanıyorlar ancak genel olarak Türkiye'nin sanayi üretimine baktığımızda, yüksek teknoloji ürün üretimi çok düşük seviyede.

Dediğim gibi, ortada bir B planı bulunmuyor, inşaatın merkezi rolü devam edecek gibi. İstanbul üzerinden hareket etme eğiliminin de sürmesini bekliyorum; Kanal İstanbul'un tekrar gündeme gelmesi, deprem ve kentsel dönüşüm konularının bu amaçla kullanılması mümkün. AKP iktidarda kalmaya devam ettiği sürece çok fazla değişiklik beklemiyorum.

Ankara'ya dönersek, toplumsal muhalefet hem diğer şehirler hem de Ankara için kent mekânlarının distopyaya sürüklenmesini engelliyor gibi görünüyor. Gerçekten de birçok şey kaybettik ancak 20 yıllık bir iktidarın sürekliliği ve devlet gücünü kullanması göz önüne alındığında, iyimser olmak için bazı nedenler olduğunu düşünüyorum. Fena direnmiyoruz aslında. Hep savunmadayız ancak fena da direnmiyoruz. Ankara için savunmacı bir kentlilik bilinci gelişti gibi geliyor bana, bilmem ne dersiniz? Bu, Mimarlar Odası ve diğer odaların mücadeleleri, yerel gazeteler, sosyal medya hesapları gibi faktörlerle birlikte geliyor. Ersan Hoca'nın bahsettiği entelektüelizm biraz devreye girdi. O kaybolmayan entelektüel birikim, kent mekânını savunmak için yer yer ortaya çıkıyor, bu da olumlu bir gelişme.

Evet, bilimsel emeği, akademik emeği görmezden gelen net bir anti-entelektüelizm var rejimde. Ankara için en son birkaç şey söyleyeyim: Buna gettolaşma da diyen çıkabilir ama bana çok öyle gelmiyor, merkezi semtlerin, mesela Ayrancı ve Kavaklıdere'nin son yıllarda canlanması kayda değer; 10 yıl önce Ankara'nın en canlı yeri Çayyolu Park Caddesi idi şimdi orası bayağı gerilemiş durumda.

FUNDA ŞENOL- İnsanlar geri dönecek diye düşünüyorum.

ATTİLA AYTEKİN- Eğlence için geliyorlar. Yaşamak için bir dönüş var mı bilmiyorum ama eğlenme ve zaman geçirme için geliyorlar.

FUNDA ŞENOL- O nüfus profili sanki gençlerden oluşuyor daha ziyade, "kalantor" dediğimiz insanlar, onlar yine sanki o taraftalar gibi.

ATTİLA AYTEKİN- Orada devam ediyorlar ama merkezde de bir canlanma var, merkezi semtlerde, Bahçeli, Kavaklıdere ve Ayrancı'da net görülüyor.

FUNDA ŞENOL- Bu yerlere ulaşım da rahat.

ATTİLA AYTEKİN- Evet, Kızılay'a, merkezi semtlere rahat ulaşım.

YİĞİT ACAR- Biraz geriye döneceğim. Konuşmanızda bahsettiğiniz ekonomik modellerle ilgili bir şey sormak istiyorum. Şöyle ki, 2008'den sonra yeni bir model geliştirilmediğini söylediniz. Peki, gelecekte hangi modeller ortaya çıkabilir? Bunları bilmek, belki de nereye yönelebileceğimizi düşünmemize yardımcı olabilir. Liberalizmin yerine

getirilebilecek modeller nelerdir? Yakın zamanda çıkan bir kitap var; Teknofeudalizm, bu biraz belki gittiğimiz yönü tarifliyor olabilir gibi geliyor. Sizin çalışmalarınız içerisinde özellikle böyle dikkatini çekmiş önerilmiş modeller var mı?

ATTİLA AYTEKİN- Belki dediğiniz şey oluştu ama aslında temel olarak belirli modeller önerildi, işte Keynes'e dönüş ama daha küresel düzeyde, mesele. Evrensel temel gelir tartışmaları sürüyor. Neoliberal modeli "bu bir yol kazasıydı, devam edelim" diye savunmayı sürdürenler de var. Ekonomik bir model önerisinden ziyade, siyasi cevaplar geldi aslında, sağ ve sol popülizm gibi iki cevap geldi. İşte bunlar iktidara da geldi bazı ülkelerde, kimi başarılı oldu, kimi başarısız oldu. 1929'dan sonra Keynesçi model etrafında oluşan ya da 70'lerden sonra neoliberal model etrafında oluşan gibi bir konsensüse yaklaşacak bir şey yok.

ERSAN OCAK- Bu masa etrafında oturanları daha çok bilgi üreticileri, bilgi emekçileri olarak görüyorum. Bu masanın etrafında ne tür bilgi üreticileri olduğumuz, ürettiğimiz bilgi biçimi, kullandığımız yöntemler ve neden bu bilgiyi ürettiğimiz gibi sorulara odaklanmak önemli. Bu unutulmuş sorulara geri dönerek düşünmeyi öneriyorum.

Ödevler ve yurttaşlık durumu gibi konulara geri dönmeyi öneriyorum. Ancak, kafam biraz dağınık, kusura bakmayın. Ne kadar toplamaya çalıştıysam da toparlanmıyor. Her şey o kadar çabuk değişiyor ki, yeni bir dünya, yeni kavramlar ve bakış açıları ortaya çıkıyor.

20. yüzyılın başı ile 21. yüzyılın başı arasında garip bir paralellik var fakat bu garip paralelliklerin nedenini bilmiyorum. Oradan ders çıkarmam belki zor, ama paralelliklerin dikkat edilmesi gereken bir şey olduğunu düşünüyorum. Bence gerçekten de 20. yüzyılın başındaki o yarı karanlık ama bir o kadar da aydınlık 30 yılın içinde gibiyiz. 20 yüzyıl başında Weimar Cumhuriyeti'nde inanılmaz bir demokratikleşme yaşanıyor; bir yandan avangart sanat almış başını gidiyor, ancak krizler çok derin, enflasyon korkunç bir hal almış, halk açlıkla karşı karşıya kalmış. O zaman ortaya ne çıktığını biliyoruz ama şimdi ortaya ne çıkacak?

T. ELVAN ALTAN- Hitler?

ERSAN OCAK- Şimdi, yok işte, o çıkmayabilir... O çıkmak zorunda değil. İhtimaller açık, bu tercihi yurttaşlar olarak bizler yapacağız. Yani, o ihtimaller arasından nereye gideceğimize, toplumsal ola-

rak yapacağımız tercihlerle bizler karar vereceğiz. Ve bu sefer farklı olarak, küresel düzeyde bir karar vereceğiz. Yani yalnızca Türkiye’de, Ankara’da ne olduğu değil, Suriye’de Damascus’ta ne olduğu da, Lübnan’da Beyrut’ta ne olduğu da, Lazkiye’de ne olduğu da, Erivan’da ne olduğu da, Berlin’de, New York’ta, Tokyo’da ne olduğu da bağlayıcı.

Diğer yandan, toplumsal hareketlere bakmak gerekiyor. Bu bağlamda dünyadaki yeni toplumsal eylemlere paralel olarak Haziran Direnişi öne çıkıyor. Bu eylem bir işgal direnişi. Şaşırtıcı olan, geriye dönüp baktığımızda, Tekel İşçi Direnişi de bir işgal direnişi. Yani, yakın tarih içinde toplumsal olaylarda eylemin ortak yöntemi olarak işgal olsa da eylemin içindeki özneler çok farklı: Sınıfsal olarak, dünya görüşü olarak, siyaseten ideolojik bakışları açısından çok farklı ama böyle baktığında enteresan başka bir benzerlik ortaya çıkıyor.

İki toplumsal olayın fotoğraflarını yan yana koyduğumuzda geçici bir mekânsal üretim ile karşılaşırız (Görsel 11, 12). Çadırlarla yapılan bir mekânsal üretim. Tekel İşçi Direnişi’ndeki çadırlar gecekondunun görünümündedir. İşçiler için gecekondunun iyi bildikleri bir pratik; hızla inşa ettiler zaten, bir gecede yaptılar. Bunun yanı sıra, farklı siyasi kökenlerden, farklı etnik kökenlerden, farklı yörelerden işçilerin aynı mesele için bir araya gelişleri, yani çokluğun bir aradalığı, birbirlerinden öğrenmelerini sağladı. Yani bu çadırlarda dönüştürücü karşılaşmalar yaşandı: “Ya biz sizi böyle bilmiyorduk” dendi.

Haziran Direnişi’ndeki çadırlarsa daha çok Decathlon çadırıydı. Yerleşmekten çok kamp atmışlardı eylemciler. Kapitalizmin geldiği noktada radikal şekilde bozulan gelir dağılımı içinde çok farklı sınıflar, farklı kültürel sermayeler, farklı dünya görüşleri, farklı varoluş biçimleri, farklı cinsel yönelimlere sahip olanlar bir araya geldi... Birbirlerinden çok şey öğrendiler... Onlar da birbirlerine, “biz sizi böyle bilmiyorduk” dediler.

Görsel 11. Tekel İşçi Eylemi, Aralık 2009. Kaynak: www.birgun.net/haber/tekel-direnisi-ne-9-yil-sonra-dava-252096

FUNDA ŞENOL- Demin söylediğimle bağdaşmıyor mu? Tekel direnişi zamanında güçlü bir sendikal örgütlenme vardı, Zonguldak’tan yürüyüş mesela. En son sendika merkezini bastılar.

ERSAN OCAK- Evet öyleydi. O zaman basabilecekleri bir sendikal varlık varmış, şimdi öyle bir şey yok. Galiba bununla da artık barışmamız gerekiyor. Yani eski sendika biçimi artık çalışmıyor; yeni bir sendika biçimine ihtiyacımız var. Sendikanın da bilgisini, pratiğini yeniden üretmesi gerekiyor.

Şimdi burada “çokluk” meselesi çok önemli. Mekân çoklukla üretilen bir şey olmaya dönerse, gelecek yüzyıl iyi bir yüzyıl olabilir. O anlamda şehir plancılarının, mimarların, iç mimarların pratiklerini gözden geçirmesi gerekiyor. Yani çokluğun mekânsal üretimine açık olmaları gerekiyor. Önce çokluk ile çoğulculuk arasındaki farka dikkat etmeli. Çoğulculuk liberal bir terimdir ve yapay olarak, nihai kararı oylamaya bağlamaya çalışır, çoğunlukla karar verir ve çoğunluğun iyiliğine doğru hamle etme eğilimindedir. Bir arada durma durumunu, tolerans göstermeye (hoşgörü de diyorlar) bağlı çok kibirli bir terime indirger. “Çokluk” öyle değil; “çokluk” mecburiyetten bir araya geldiğimizde ve ancak birbirimize tahammül ederek bir arada yaşamayı kabul ettiğimizde işler. Sadece çeşitlilikten ibaret değildir; karşılaşmaları içerir. Karşılaşmalar içinde müzakereleri gerektirir ve bu müzakerelerde şok edici şeyler yaşanır. Ancak eylem birlikte yaşandığı için dayanışma ortaya çıkar ve konuşmanın zemini oluşur. Uzlaşmadan da bir arada durulabileceği fikrine dayanır...

Çokluğun başka güçlü bir yanı daha var: Çokluğa dayalı ya da çokluğun olduğu toplumsal olaylar, güçlü iletişim kanalları ve becerileriyle deneyimlerin, bilgilerin hızla paylaşıldığı bir küresel platform oluşturarak önceki toplumsal olaylardan farklılaşıyor. Gençlik kültürü ve sivil toplum sektöründen

Görsel 12. Gezi Parkı Nöbeti, Mayıs-Haziran 2013. Kaynak: www.agos.com.tr/tr/yazi/5065/taksim-gezi-parki-nobetinde-ikinci-gun

öğrendikleri, en iyi uygulamaları benimseme ve birbirinden öğrenme konusundaki açıklıklarıyla dikkat çekiyor.

Aynı zamanda, bu çokluk kavramı sürdürülebilirlik anlayışındaki çöküşle de ilişkilidir. İklim krizi açısından kritik bir nokta aşıldı ve dünya 2150’de zorlu bir durumla karşı karşıya kalacak. Homo sapiens, kendini yok etme yolunda ilerliyor. Bu nedenle, şu anda geri çeviremesek de onarma çabalarına odaklanabiliriz. Gelecekteki zararı en aza indirmek adına şimdi harekete geçmek önemli.

O yüzden de benim karanlık öngörümün içerisinde bayağı aydınlık noktalar var. Şunlar benim için 21. yüzyılın başat kavramları arasında: Mekân, çokluk, onarım, bilgiyi birlikte üretme, yayma ve açık kılma, o yüzden de şöyle bitireyim: Hepimiz sürekli soruyoruz (bu masadakiler için belki geçerli değil söylediğim ama) bilginin önde gelen üretim yerlerinden biri olan üniversitede bilginin neden üretildiği ve kim için üretildiği soruları kaybolmuş durumda. Neden böyle oldu?

T. ELVAN ALTAN- Birçok yerde bilgi üretilmiyor da zaten...

ERSAN OCAK- Daha açık kılınan bir yurttaşlık perspektifi içinde üretilen bilgiye geçmemiz gerekiyor. Mekân üretiminde de bu ilkeyi benimsemeliyiz. Bunun şehir düzeyinde de, mahalle düzeyinde de, yapı düzeyinde de olabileceğini düşünüyorum. Bu yapılabilir çünkü örnekleri var. Evet, mesela çok kötü bir krizden sonra Alman bankalarının resmen üstüne çöktüğü ve satın aldığı Yunanistan içerisinde, mahalle bazındaki örgütlenmelerde çok inanılmaz pratikler üretildi.

Şimdi kurmaca olan ve olmayan sinemaya geri döneceğim. Bir kere şu kurmaca sinemanın derinlere yerleşmiş zihninden kurtulmamız lazım. Diğer bir deyişle, kurmaca sinemanın o büyüleyici, büyük görüntüsünden, onun estetizasyonundan kurtulmamız lazım. Kurmaca sinemanın ürettiği “politikanın estetizasyonu”ndan kurtulmamız lazım. Walter Benjamin’in önerdiği gibi estetiği politize etmemiz gerekiyor. Sizleri kurmaca olmayanın, sinemanın aygıtlarıyla mütevazı ama hakiki gerçeği gösteren; tek tek binalara baktığında büyük bir resim kurmasa da yapıları gösteren ve yapılabileceğini anlatan bir yere davet ediyorum. Yani, kurmaca sinemanın starlarının sürekli bize sunduğu imge setinden kurtulmalıyız. Burada, şimdi ihtiyacımız olan bilgiyi üretmeli; bu üretimi o bilginin konusu olan öznelere üretmeyi öğrenmeliyiz. Bu-

nun sinemada farklı biçimleri ve yöntemleri var. Bu bağlamda ben deneme film ile ilgileniyorum.

OLGU ÇALIŞKAN- Tartışma küresel ve sosyo-politik bağlamda bir kültür sorunsalına evrildi. Ben artık bir “şehirli” olarak ada, parsel düzeyinde bir şey söylersem basit kalır diye düşünüyorum.

ERSAN OCAK- Hayır, hayır, çok özür dilerim, ben bir bütünlük kurmaya çalıştım ama ihtiyaç duyduğumuz o ada-parcel bilgisi, ne olur söyle, ona ihtiyaç var. Yani biz o kadar büyük kavramlarla, o kadar söylemsel bir bilgi üretimi içindeyiz ki, pratik, kullanışlı, bunu gerçekleştireceğimiz bilgi, ada-parcelde duruyor. Gerçeklik o parsel zaten, onunla kavgamızı verelim.

OLGU ÇALIŞKAN- Bilgi üretiminin devlet ve akademik piyasa mekanizmalarına doğrudan referansla gerçekleştirilmesine yönelik eleştiriye paralel olarak... O zaman, “kenti üretim biçiminde devletin ve büyük sermayenin bu kadar baskın rolünden nasıl kurtulabiliriz?” sorusunu sorabiliriz. Bunu biraz zor bağlayabiliyorum ama Cumhuriyet’in ideale dönersek, Kant’ın ifadesiyle “ergin” olan, belirli bir iradi yetkinliğe sahip aydınlanmacı bir birey tanımına dönmek gerekiyor. Bu tanım, kanun karşısında eşit birey kadar, üretim kapasitesine de sahip ve üretimde örgütlenebilecek kadar toplumsal ve siyasal yetkinliğe sahip bir birey tipini gerektiriyor. Bu ne demek kent bağlamında? Gereksinim duyduğu koşulda, gerekli iktisadi desteği alan ve en azından konut bağlamında kendini yeniden üretebilecek kadar yetkin ve aktif olabilen bir yurttaş profili. Kentin üretiminde sermayeyi tabana yayacak bir yeni mekanizmanın bence Cumhuriyet’in yeni (aslına bakarsanız kadim) ideali olması gerekiyor.

Bunu yaparken de Emlak ve Eytam Bankası’nı referans alabiliriz. Atatürk’ün talimatıyla Cumhuriyet’in kuruluşundan yalnızca üç yıl sonra kurulan banka “kimsesizlerin” (eytam, yani yetimlerin) bankası olarak düşünülmüş. Sınıfsal bir tabanı aktifleştirmiş bir kurgudan söz ediyoruz. Sonrasında dönüşen Emlak ve Kredi Bankası orta sınıfın konut ihtiyacını karşılamıştır. Ürettiği yerler, İstanbul’da Levent, Ataköy, Ankara-Yenimahalle, Diyarbakır... Bir süre sonra “kent” üretmeye başlamış, Ataşehir, Bahçeşehir, Mavişehir, Elvankent, Batıkent... Yani, bizim yeniden kent üretme pratiğimizi, bireyin örgütlenme ve girişim kapasitesini artıracak ve sermayeyi de tabana yayacak şekilde yeniden kurgulamamız gerekiyor. Nitekim, devletin ürettiği toplu konut modeli ve büyük özel sermayenin

ürettiği yaşam alanları ne yazık ki Cumhuriyet'in yurttaş profilini de ortadan kaldırıyor. Söz konusu süreç, ciddi bir toplumsal yarılmaya da neden oluyor, nitekim. Bunun önüne geçecek etmen, konut üretim biçimindeki köklü dönüşüm olacaktır.

Son olarak, Cumhuriyet'in özgün birikimi olarak gördüğüm üretim mekânlarına da değinmek isterim. Kuruluş döneminde en önemli siyasal önceliklerinden olan sanayileşme, yeni çağdaş yaşam biçimini deneyimleyen bir işçi sınıfını da yaratacak bir sanayi yerleşkesi modelini beraberinde getirdi. Bu hem Türkiye açısından hem de uluslararası bağlamda son derece özgün bir deneyimdi, özellikle gelişmekte olan ülkeler açısından. Bir süre sonra sanayi yerleşkesi başka bir modele evrildi: Organize Sanayi Bölgesi (OSB)... Ben bunu çok önemsiyorum, birkaç yıldır da üzerinde çalışıyorum. Dağılımına baktığınız zaman, Türkiye'de hemen hemen tüm kentlerde OSB'lerin yer aldığını görüyoruz. Bu anlamda Türkiye kentlerinin gelişimi açısından da son derece önemli bir unsur niteliğinde. Bununla birlikte planlama yazını bir şekilde bu sanayi bölgelerine karşı ciddi oranda ilgisiz kaldı. Burada naif bir çevreci söylemin de etkin olduğunu belirtmekte yarar var. Oysa çevresel politikalar açısından, yüksek teknolojiye sahip, planlı gelişen ve ekolojik niteliğe sahip bir sanayi gelişimi bugün büyük öne sahip.

Birçok Anadolu kentinde hala ayakta tutan bir altyapı bu. Bunun Cumhuriyet'in ürettiği, üretici bir ideolojinin ürünü olduğunu düşünüyorum. Cumhuriyetçiliğin, dediğim gibi, yalnızca hak ve ödevler bağlamında değil, üreten, ürettiği oranda siyasal bağlamda da var olabilen bir toplumsal örgütlenme idealinden kaynaklandığını düşünürsek, sanayi bölgelerinin teknoloji odaklı, mekânsal olarak yeniden ele alınması gerekliliği çok açık. Sanayiye kentle nasıl bütünleştirebiliriz? Nasıl yeniden kentselleştirebiliriz? Dolayısıyla kentlerin üretken kapasitesini bu altyapıyla nasıl yükseltebiliriz? Bunlar yanıtlamamız gereken "ikinci yüzyıl" soruları diye düşünüyorum.

Tüm bunlar, kuşkusuz, hem orta sınıfta hem de gelecekonda pratiğindeki gibi alt sınıflarda yıllar içinde oluşmuş bir kendiliğinden örgütlenmeci, üretken bir "yaratıcı kültür geni" altyapısı üzerinden kurgulanabilir, bunu ortadan kaldırmamalıyız. Bunun üzerine yeni üretim modelleri tasarlamalı ve deneyimlemeliyiz diye düşünüyorum.

ERSAN OCAK- Bence buna alkış lazım. Mekân sorusunun yanıtı bu!

TEZCAN KARAKUŞ CANDAN- Mekânın bir örgütlenmeye ihtiyacı var. Değişim ve dönüşüm yaratabilmek için örgütleyen mekânlar olması gerekiyor, mekânın kendisi ne üretiyorsa o bizi örgütleyecek. Sosyal yaşamı da içerisine alan yeni bir atakla sosyal yaşam mekânları oluşturmak zorundayız.

Funda Hocam Cumhuriyet'in ilk yıllarında, azınlıklar görünemedi dedi, demografi o kadar farklılaşıyor ki aslında; geçen gün Tabipler Odası'nda demografik yapının değişimine yönelik bir sunum izledim, Türkiye'de "Türk" dediğimiz nüfus birer çocukla çoğalıyor, Suriye'den gelen ya da göçmen olarak gelen nüfus altı çocukla. Göçmenler erken evlilik yaptığı için, "Türk" nüfus birer çocuk büyütürken altı-sekiz-on sekiz çocukları oluyor. Dolayısıyla bu demografik yapı ile aslında Türkiye çok kozmopolit bir noktaya geldi çünkü göçmen konusu da dünya ölçeğinde baktığımızda bir ekonomik süreç olarak karşımıza çıkıyor. Para veriyorlar Türkiye'ye, diyorlar ki mesela "Gazze'dekileri al, her biri için şu kadar lira." Bu duruma geldiği için bu ülkede muhtemelen biz de ilerleyen süreçte sokağa çıkamayan azınlıklar rolüne geleceğiz. Bu neyi getirecek? Büyük bir ekonomik buhran da var bugün; bu buhranla birlikte müthiş bir değişim yaşanacak. Bu kentsel çatışma da getirecek. Kültürel çatışmayı getirecek, aslında modern yaşam tarzıyla sizi daha geriye çekmeye çalışan bir yaşamın çatışmasını getirecek, bunu iktidarla birlikte de yaşayacağız belki sokaktaki insanla da yaşayacağız. Onun için ben çatışmacı bir süreçte doğru gidildiğine inanıyorum kentsel ölçekte.

Aydınlanma ve bilginin üretimi konusunda da artık üniversite kendi universal işlevini yerine getiremiyor. Belli noktalarda odaklandı; Funda Hoca insanlar üniversitelere gelediler dedi ya, aslında yerleşti üniversite artık. Yani kapının önündeki ilkokula yürüme mesafesinde gider gibi kapının önündeki üniversiteye gidiyorsun. Dolayısıyla üniversite bilgi üretme, o universal anlamdaki bilgi üretme sürecinden uzaklaşıyor. Belli noktalarda sıkıştı. Dolayısıyla, taşra dediğimiz Anadolu coğrafyasında başka bir bilgi üretimi var ve bu iktidarın istediği bir bilgi.

Mimarlık alanından bakın, her yıl 8.000 kişi mezun oluyor, burada 1.000 kişi karşı çıkıyor, 7.000 kişi o bilgilerin altına imza atıyor. Dolayısıyla bilginin üretiminde de bir sıkıntı var, üniversite işlevini yerine getiremiyor. Aydınlar da öyle. Geçen hafta eski şube başkanımızla röportaja gittik, 60. yılında kendisi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nin akademisyenlerinden de olan İrem Altan (Acaroğlu) aka-

demik mücadelesini ve o mücadelenin sonucunda ödediği bedelleri anlattı, ceza yok ama soruşturma, işten atılma vs, şu an mesela meslek örgütü olarak bizim yaşadığımız süreci o üniversitede yaşamış, üniversite aynı tepkiyi göstermediği için.

Dolayısıyla farklı örgütlenmelere farklı işlevler yükleniyor, bu da çok büyük bir zorluk; dolayısıyla, adam bunu fark ettiği için bu örgütleri susturmaya çalışıyor. Bize yaptığı tek şey seçme-seçilme hakkımızı engellemeye çalışmak. "Burada yönetici olmayın, kim olursa olsun" diyor. Dolayısıyla ciddi bir çatışma sürecine hazır olmak gerekiyor.

O zaman mekânın örgütleyici rolü bence çok anlamlı; mesela Batıkent, hala Yenimahalle'de, Batıkent'te çıkan oylar sosyal demokratlara gidiyorsa, aslında orada sendikaların, örgütlü yapıların, kooperatiflerin, bir arada olmasından, -isterse-niz getto deyin- bir arada yaşamasından kaynaklı.

Göçmenlerle yaşam ve çokluk olma süreçlerinde bunları düşünmek gerekebilir çünkü göçmenlerin entegre edilmesi istenmiyor aslında. Nallıhan'da göçmen konutları yapıyor, Nallıhan'a yerleştiriyor işte Ayaş'a yerleştiriyor; iktidar da bu iç içe geçmeyi istemiyor. Bunu mesela mekânsal olarak çözebilirsek bir arada yaşayabiliriz; çözemsek savaşıyoruz, yani çatışıyoruz. Örnek Mahallesi'ne girebiliyor musunuz mesela? Orası başka bir yer çünkü, gidilemiyor, ama toplumsal muhalefet olarak orada politik bir mekânsallık üretebilmiş olsaydık bunu başarabilirdik. Onun için ben biraz karamsarım.

Nasıl ki 1929'un ekonomik buhranından sonra her tarafta hareketlenmeler başladı, herhalde biz de dünyanın bir parçası olarak her yerde bir özgürleşme hareketlerinin olacağı, her birimizin sadece konuştuğu değil de yaptığı bir sürece doğru gideceğiz diye düşünüyorum. Ama iktidar da bunu gördüğü için, Hollandalılar buraya gelir mi bilmiyorum ama biz Hollanda'ya gitmek zorunda kalabiliriz.

Kentsel dönüşüm yasası da aslında bir taraftan bu mekân üretimi sürecinde kentlerde bir sıkışma yarattı. Sermaye birikimi açısından da nasıl 20. yüzyılın başında yangınlarla mülkiyet el değiştirdiyse şimdi de aslında 21. yüzyılın yangını, kentsel dönüşüm. Herkes bunun farkında değil, sanki evler yenilenecekmiş gibi düşünülüyor ama bu sefer de okumuş yazmış, gerçekten bilgiyi üreten kesimin malına mülküne çökecekler.

FUNDA ŞENOL- Örnek Mahallesi'ne gidelim, bizi kim tutuyor? Başka dünyaların sesini duymaya ça-

lışalım. Empati kurmak önemli, onlar bizimle kurmuyorsa da biz bir adım atalım. Ben mesela sürekli dolaşıyorum. En son Sincan'a gittim. Tabii orada yadırganıyorsun ama otur, konuş birisiyle, parkta bir teyzeyle otur. Gerçekten insan yerine konulmayı bekliyor birileri, birilerinin dilinden anladığını veya en azından sözünü dinlediğini fark edince daha farklı muamele ediyorlar. Ben bunu bizzat deneyimledim. Çok da sahada çalıştığım için gerçekten açık olmanın işleri biraz değiştirdiğini düşünüyorum. Mesela Ulus'a insanları götürüyorum, gerçekten o zeytinyağı-su gibi karışmaz durumları görüyorum. Bazıları sanki yabancı hayvanların arasına gelmiş gibi davranıyor. Kaldı ki Ulus ne kadar değişti eskisine göre. Bu "konfor alanından çıkmak" söylemi var ya, çok da yanlış bir şey değil. Oradan çıkmak lazım, huzurumuzu bozmak lazım, bir şeye tahammül etmekse, etmek lazım. Demin Ersan onu söyledi, hoşgörü değil kesinlikle, tahammül etmek zorundaysan edeceksin kardeşim, etmek zorundasın. İkincisi de şu: Buz gibi bir gerçeklik var orada, Suriye'de, Gazze'de insanlar çocuk ölümüne mahkumlar ve her türlü saldırıya açık; bu AKP'nin hatalı politikası, tamam, hepimizi yoruyor, ama ne yapsın o çocuk, o kadın, hatta o adam, başka kimse almıyorsa, ne yapsın?

TEZCAN KARAKUŞ CANDAN- Gençler açısından, ergenler açısından, üniversiteli gençler açısından düşün, müthiş bir ırkçı yaklaşım geliyor.

FUNDA ŞENOL- Tabii, işte bunu önlememiz lazım.

Benzer bir şey müteaddiyin topluluklarla da yaşıyorduk; mesela şimdi onu bir ölçüde aştık, aşmak zorunda kaldık, türban tek başına bir kriter olmaktan çıktı, türbanlı diye birisi ille de yobaz değil artık, Müslüman feministler var. Ve neden hep kadınlar üzerinden bu politika yürütülüyor, bunu da akılda tutalım. Neden türban bir sembol de sakallı bir erkek değil?

ATTILA AYTEKİN- O dinden de kaynaklı...

FUNDA ŞENOL- Tabii, onlar türbanı bayraklaştırırken biz de buradan hemen tepki veriyoruz. Ama bunu aştık artık. Başka gruplar için de yapabiliriz diye düşünüyorum.

T. ELVAN ALTAN- Değerli katılımcılar, burada bitirebiliriz sanırım; hepinize düşündürücü değerlendirmeleriniz için, bu çok verimli oturumuna katkınız için çok teşekkür ediyoruz. Sorunların çözüldüğü nice 100 yıllara diyeyim...

NOTLAR

¹ Mimarlar Odası Ankara Şubesi tarafından 2019 yılı Mimarlık Haftası etkinlikleri kapsamında düzenlenen “AnkaRa Restorasyon Atölyeleri” çalışmasının “Konut Politikası” başlıklı atölyesi Aydan Balamir, Kadri Atabaş, Neris Parlak ve Olgu Çalışkan’ın yürütücülüğünde gerçekleştirilmiştir.

² Çalışmanın devamında yürütülen kapsamlı araştırma ve tartışma için bkz.: O. Çalışkan, N. Parlak Temizel, M. Akay, B. Mashhoodi (2023) “Typological diversity and morphological continuity in the modern residential fabric: the case of Ankara, Turkey”, *Habitat International*. www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0197397523002102

³ 13 Kasım 2019-12 Ocak 2020 tarihleri arasında CerModern’de düzenlenen serginin kitabı için, bkz.: Ali Cengizkan ve N. Müge Cengizkan (2019) *Bir Şehir Kurmak: Ankara 1923-1933*. Koç Üniversitesi VEKAM.

⁴ “Cebeci Sıhhiye Hattında Tıbbiyeliler: Albüm Fotoğrafları” sergisi, Ankara Tabip Odası tarafından Sibel Durak küratörlüğünde 23 Eylül-08 Ekim 2023 tarihleri arasında Rahmi Koç Müzesi’nde düzenlenmiştir.

⁵ “Almanca Konuşan Bilim İnsanları’nın Ankara Günlükleri” sergisi, Mimarlar Odası Ankara Şubesi tarafından Funda Şenol’un küratörlüğünde 12-27 Ekim 2023 tarihleri arasında Goethe Enstitüsü’nde düzenlenmiştir.

⁶ “Zat-ı Muhterem Envanterim” sergisi, Can Mengilibörü tarafından 1-30 Nisan 2023 tarihleri arasında Rahmi Koç Müzesi’nde düzenlenmiştir.

⁷ Araz Özgün, Ersan Ocak (1997) “Kent Bellek Görüntü”, *Mimarlık*, no.273, ss.31-32.

⁸ “Türkiye’nin Kalbi Ankara”, Sergey Yutkeviç ve Lev Oskaroviç Arnstam, 1933.

⁹ Semahat Arsel (2022) *Kuşaktan Kuşağa*, Yapı Kredi Yayınları.

